

De verdediging van een klein land.

Studie in legeraanvoering,

DOOR

J. C. C. TONNET,

Kapitein van den Generalen Staf.

(Vervolg van blz. 82.)

C. EEN FLINK OPPERBEVELHEBBER.

Generaal DE MEZA, die den 4^{en} Januari 1864 het bevel over het leger aanvaardde, had zich reeds in den eersten Sleeswijkschen oorlog, zijne vele eigenaardigheden ten spijt, naam verworven. Het was bekend, dat hij eene persoonlijkheid was, en evenzeer wist men, dat hij de voor een generaal onbetaalbare eigenschap had, het geluk aan zijne zijde te zien. Reeds bij Fredericia en Isted was dit gebleken. Deze omstandigheden voorzeker, hebben den doorslag gegeven, toen men hem, hoewel reeds 72 jaar oud en terwijl zijne lichaamszwakte was toegenomen, tot bevelhebber van het leger benoemde.

Zijne zwakke gezondheid was de oorzaak geweest, dat het legerbevel hem niet reeds in 1850 was toevertrouwd geworden, zoodat hij aanvankelijk in het gevolg van den legercommandant den slag van Isted bijwoonde. Het was toen, dat hem verzocht werd het bevel op te nemen over den Deenschen linkervleugel, die door een onverwachten flankstoot der Sleeswijk—Holsteiners was getroffen, dooreengeraakt en van zijn commandant beroofd geworden. Slechts door eenige ordonnansen vergezeld, kwam DE MEZA bij de 2^e divisie aan. Teekenend voor zijn persoon voorzeker, is het bericht, dat hij kort daarop aan den legercommandant schreef en dat, na eene schets van de verwarring op dien vleugel, eindigde met de woorden: „van een overnemen van het bevel over de „2e divisie, geloof ik, dat zoo niet wel sprake kan zijn. Mijn advies „luit dan ook, dat de 1ste divisie en de reserve (bijgevolg het centrum) „onmiddellijk voorwaarts dringen en het defilé forceeren. Zoo niet, dan „zijn wij geblameerd”.

Dat bericht was niet zonder voorbarigheid geschreven, want weldra kreeg DE MEZA beter inzicht in den toestand en vermocht hij de divisie

weder te ordenen en in verband te krijgen. Doch het slot legt getuigenis af, dat in de oogenblikken van gevaar zijne vastberadenheid hem niet ontglipte. Een bevelhebber toch, die, onder den indruk van de van alle zijden inloopende ongunstige berichten, tot de hoogste krachtsinspanning aanmoedigt, verdient lof en bewondering.

Met onverstoorbare kalmte reed hij onder het vuur langs de troepen, die hunne houding hernamen, toen zij de bekende figuur in hun midden zagen. „Je bent flinke kerels; en nu er op in. Het vaderland is trotsch „op zijn dappere landsoldaten”, klonk het uit zijn mond.

„Det er Meisa. Det var ham, som var foran, ved Fredericia”, liep het door de gelederen. ¹⁾

Dertig jaren was DE MEZA aan de artillerieschool en aan de militaire Academie werkzaam geweest en eerst sedert 1842 weder in actieven dienst teruggeplaatst, zonder dat blijkbaar zijn durf en volhardingsvermogen in deze eigenaardige voorschool voor de hoogere legeraanvoering waren ondergegaan. Het oordeel over DE MEZA is echter niet onverdeeld gunstig. Nog kort geleden werd hij „een grijsaard” genoemd, „die zich zelf had overleefd en niet in staat was de verantwoordingen „volle taak te volbrengen, die hem was opgelegd”. Een dergelijk oordeel, al slaat het ook op den zooveel ouderen aanvoerder, staat echter vrij wel alleen en is dan ook met kracht weerlegd. ²⁾ Het hangt daarbij ten nauwste samen met het oordeel over het later door DE MEZA genomen besluit tot vrijwillige ontruiming der Dannevirke, dat hierna nog onder de oogen wordt gezien.

Hoe de Opperbevelhebber vóór het aanvaarden van het commando over den toestand van het leger oordeelde, vond ik nergens vermeld. In de dagorder, waarin hij van zijne aankomst bij het leger kennis gaf, en die uiterst sober en eenvoudig is gesteld, noemde hij het zich eene eer over zooveel beproefde aanvoerders te bevelen, die in den driejarigen oorlog zich en het leger roem hadden verworven. Met vol vertrouwen wendde hij zich dan tot de jongere aanvoerders, die nog niet met het leven te velde waren vertrouwd, opdat zij „met „onvoorwaardelijke krijgstuhtelijke onderwerping, hunne zoo dappere, „oudere en meer ervaren aanvoerders zullen volgen door alle gevaren „en moeilijkheden, die de verdediging van Koning en Vaderland met „zich zullen brengen”. Juist omdat DE MEZA feitelijk alleen spreekt tot de jongere aanvoerders en niet tot het leger in zijn geheel, hetgeen men gerechtigd zou zijn als eene tekortkoming in de dagorder te beschouwen, blijkt wel, dat de lagere aanvoering in het leger in buitengewone mate ook zijne aandacht bezig hield.

Men zal moeilijk kunnen beweren, dat DE MEZA ten volle de veldheersgave bezat van tot de troepen te kunnen spreken, omdat hij feitelijk in zijne dagorder den soldaat in het gelid voorbij gaat. Toch

¹⁾ LARSEN og HOLST. Feltogene i vore første Frihedsaar 1888.

²⁾ Dannevirke 1864 af Kaptajn HEDEMANN. Milit. Tidsskrift 1907.

moet men erkennen, dat hij in den eenvoudigen, onopgesmukten toon, volkomen rekening houdt met den aard van het Deensche volk, dat evenals het Nederlandsche, afkeerig is van brallende aanspraken, die de schors van nuchteren eenvoud niet zouden kunnen doorboren. Geen zinspelingen op overwinningen, of op een gelukkig verloop van den krijg. Doet onder alle omstandigheden, hoe zwaar zij ook mogen drukken, Uwen plicht en volgt met volle onderwerping de bevelen van Uwe meerderen op. Dat bedoelde DE MEZA met zijne eenvoudige woorden. De Deensche soldaat heeft gedurende den geheelen veldtocht dien oproep in vervulling gebracht. Uit den aard der zaak kan een opperbevelhebber niet dan uiterst karig met toespraken en dagorders te werk gaan. Zij behooren uitzondering te blijven, willen zij niet hare opwekkende kracht verliezen. Evenwel zijn er andere meer alledaagsche middelen, om den geest onder de troepen te onderhouden, doch die in hunne uitwerking niet voor proclamaties onder doen. In de eerste plaats beoog ik de alles beheerschende zorg voor de verpleging, doch in de tweede plaats zou ik willen wijzen op de kracht, die van muziek en zang in dit opzicht kunnen uitgaan. Een lied, dat goed inslaat, kan wonderen doen, tot geestdrift aanzetten, tot het herstellen van orde en verband medewerken, als tegenslag en nederlaag het moreel lager dreigen te stemmen en het woord van de aanvoerders nauwelijks meer zijne inwerking doet gevoelen. Het lied van „den tapre Landsoldat” heeft zulks bij de Denen in 1848 en latere jaren bewezen. In onbegrijpelijk korten tijd had het geheele leger het leeren zingen. „Woord en melodie waren ook zoo geheel uit het hart van „den soldaat gegrepen, zoo eenvoudig, zoo alledaagsch en toch om „vatten zij op eigenaardige, indrukwekkende wijze, alles wat hem lief „en dierbaar was, ouders en geliefden, Koning en Vaderland. Van „toen af en zoo lang de oorlog duurde, zong hij dit lied bij alle ge- „legenheden, in vroolijken kring van kameraden en op vermoeiende „marschen, in zorg en in vreugde, na overwinning en na tegenspoed. „Dat lied is even onafscheidelijk aan de geschiedenis van de oorlogs- „jaren 1848, '49 en '50 verbonden, als de landsoldaat zelf, wiens naam „het draagt”.¹⁾ Het lied, dat nog voort leeft in het Deensche volk, zal ook in 1864 zijn krachtigen invloed hebben doen gevoelen. Zulk een lied vermag meer dan de best gestelde toespraak; het wordt een middel in de hand der legeraanvoering. En zou niet alle geld, in vreedestijd aan de muziekkorpsen der troepen besteed, geacht mogen worden, zijne rente te hebben afgeworpen, als bij een terugtocht het laatste bataljon, dat houding en orde bewaarde, met de regimentsmuziek aan het hoofd onder de tonen van het bekende soldatenlied, in de marschcolonne plaats neemt? Muziek en zang een middel in de hand der legeraanvoering! Tot welke verouderde begrippen de studie van krijgsgeschiedenis toch wel leiden kan!

¹⁾ LARSEN og HOLST.

Tot chef van den Staf was de Kolonel KAUFFMANN aangewezen, die reeds in het voorjaar van 1849 als chef van den Staf bij het toenmaals op het eiland Als opgestelde flankkorps onder DE MEZA was werkzaam geweest. Als sous-chef van den Staf bij den Opperbevelhebber, had hij in de jaren 1849 en '50 bewijzen afgelegd van zijne militaire bekwaamheid, terwijl de latere benoeming tot militair-gevolmachtigde te Frankfort de veronderstelling rechtvaardigt, dat Kolonel KAUFFMANN ook den tact bezat, die voor zijne gewichtige betrekking werd vereischt.

De Dannevirkestelling, waarom Generaal DE MEZA den 4^{en} Januari 1864 het leger gegroepeerd vond, had eene heele voorgeschiedenis.

Den 23sten April 1848 hadden 10.000 Denen het oude bolwerk verdedigd tegen 32.000 man bondsexecutietroepen en Sleeswijk-Holsteiners, die onder de bevelen stonden van den zelfden Generaal WRANGEL, die thans aan het hoofd der Pruisen en Oostenrijkers zou worden gesteld. Bijgevolg was *Alles schon dagewesen*. Het bericht, na afloop van den slag aan den Minister van Oorlog toegezonden, getuigt van den moed en het beleid, waarvan de Denen in den slag van Sleeswijk hadden blijk gegeven. „Van 10½ v. m. tot tegen zonsondergang hebben wij met „de Pruisen bij Sleeswijk gestreden. Te 6½ n. m. was het gevecht tot „stilstand gebracht. De in het vuur staande vijandelijke troepen dron- „gen niet meer voorwaarts. Onze troepen waren driemaal afgelost en „daar wij onze laatste reserves in het vuur hadden gebracht, vonden „wij het noodig terug te gaan. Dit geschiedde in volkomen orde en „bedaard en zonder dat de vijand volgde. Wij bivakkeeren op het „oogenblik in eene stelling 6 KM. achter de Dannevirke, waaruit wij „morgen tot Flensburg teruggaan. Wij hebben geen geschut verloren, „maar ons verlies aan dooden en gewonden is groot; velen van onze „finkste officieren zijn gevallen... Ons geheele verlies aan te geven, „is onmogelijk. Het legerkorps is in slagvaardigen toestand en zal zijn „plicht doen tot het uiterste.”

De slag van Sleeswijk eindigde met een terugtocht en toch mocht hij gelden als een schoon debuut in den strijd tegen de overmacht. Drie jaren later stond het Deensche leger weder in de oude bolwerken, na de insurgenten over de Eider te hebben teruggedreven.

Het Deensche legerbestuur had zich echter door den gelukkigen afloop niet laten verblinden en had onmiddellijk na den oorlog het vestingstelsel, waarvan feitelijk niet meer dan de grondbeginselen bestonden, door eene commissie doen in studie nemen. Een uitvoerig rapport werd door deze commissie ingediend. Een zeer kostbaar project vergezelde het rapport en, zooals gewoonlijk gaat, was ook dit project veel te duur. Behalve eene permanente versterking van de stellingen bij Düppel en Fredericia, te zamen de z.g. flankverdediging vormende, kwam eene versterking van de Dannevirke, met inondatiën en eenvoudige aarden werken, op het programma van de commissie voor. Aan deze eigenlijke frontaalverdediging kende zij bijgevolg een minder

taai karakter toe, dan aan de flankverdediging. Met inbegrip van de versterking van Kopenhagen aan de zeezijde zouden de kosten ongeveer 40 millioen bedragen. Daar aan zulk eene uitgave niet gedacht kon worden, kreeg de genie last, om voor 15 millioen een niettemin afgerond stelsel te ontwerpen, waarin dan de frontaalverdediging, „welke „tegenover groote overmacht niet tot het uiterste gevoerd kon en mocht „worden”, op eenvoudige wijze zou georganiseerd kunnen worden. In het bewuste rapport der commissie werd de Dannevirkestelling niet oneigenaardig eene *zomerstelling* genoemd, welker kracht in hoofdzaak op de passieve hindernis berustte, welke de inundatiën aanboden. In een strengen winter zou de kracht der frontaalverdediging grootendeels verloren gaan. Deze en dergelijke overwegingen en beschouwingen vergezelden het wetsontwerp, waarin het Ministerie van Oorlog zijne inzichten over het te bouwen vestingstelsel had neêrgelegd. Met hare credietaanvragen beperkte zij zich echter tot de zeeversterkingen van Kopenhagen en hield zuinigheidshalve elk voorstel tot versterking op het vaste land terug. De berg had een muisje gebaar. Aan het ijverige streven van de Deensche genie was het ten slotte te danken, dat met beperkte middelen in de Dannevirkestelling nog een stelsel van veldwerken van zwaar profiel tot stand kwam, dat echter niet ten volle gereed was, toen de vijand voor de linie verscheen.

Generaal DE MEZA stond bijgevolg voor de bijna niet op te lossen moeilijkheid de verdediging te voeren van eene linie, die in de gegeven toestanden feitelijk voor onverdedigbaar gold, doch waaraan voor het volk roemrijke traditiën waren verbonden en waarop aller oog gevestigd was, niet het minst, ook omdat alleen in deze lijn uiting kon worden gegeven aan den wil van het Deensche volk, de samenhoorigheid van Sleeswijk met het Koninkrijk erkend te zien. Het is aan geen twijfel onderhevig, of DE MEZA had zich van de moeilijkheden, die hem wachtten, volkomen rekenschap gegeven. Een driejarige veldtocht, eene langdurige behandeling van het vestingstelsel in het openbaar en in meer besloten kring van deskundigen, doen het niet waarschijnlijk achten, dat de toekomst voor hem nog iets verrassends zou hebben kunnen brengen. Zelfs de bewuste overtocht van de Schlei kan bezwaarlijk eene verrassing voor hem zijn geweest.

Voor de Deensche Regeering was het onder deze omstandigheden geducht moeilijk eene instructie op te stellen, die behalve met de dringende wenschelijkheid om haar politieke gedragslijn met wapengeweld te bekrachtigen, ook nog rekening hield met die uiterst bezwarende omstandigheden, waarop men bij de uitvoering van haar plannen zou moeten stuiten. Reeds nu is men geneigd de gevolgtrekking te maken, dat eene dergelijke instructie eigenlijk alleen na uitvoerige besprekingen en gedachtenwisselingen tusschen de Regeering en den Opperbevelhebber op vruchtdragende wijze kan worden opgesteld. Ik zou nog verder willen gaan en beweren, dat in dergelijke moeilijke

gevallen — en een oorlog begint altijd onder hoogst moeilijke omstandigheden, zeker voor een kleinen Staat — de vader van het politieke plan ook zelf de uitvoering in militair opzicht in handen behoort te nemen. Is dit om andere redenen van Staatsbelang niet doenlijk, dan durf ik mijn vorengenoemden eisch herhalen en zou ik in den Opperbevelhebber, in stede van een werktuig der Regeering, veeleer een onderdeel van haar willen zien.

Eene dergelijke opvatting is weliswaar met de grondwet moeilijk verenigbaar, doch wanneer men voor oogen houdt, tot welke gevaarlijke conflicten de instructie voor den Deenschen Opperbevelhebber later heeft geleid, dan zou ik meenen, dat niet de opvatting gebrekkig, doch de constitutie niet gelukkig is, die een dergelijk optreden in den weg staat.

De beruchte instructie, welke eerst den 24sten Januari, dus ééne week voor het openen der vijandelijkheden, den Opperbevelhebber in handen kwam, was zorgvuldig gesteld. Zij droeg hem, buiten de verdediging der grenzen tegen optrekkende vrijscharen, als wegbaners voor het krijgsumoer, de verdediging der Dannevirkestelling op. Tot hoever deze echter zou moeten worden gevoerd, moest de generaal zelf naar omstandigheden bepalen. Van hoeveel belang het ook mocht worden geacht, slechts na een beslissend gevecht terug te gaan, zoo achtte de Regeering het van nog meer gewicht, juist met het oog op den politieken toestand in het komende voorjaar, over een flink en slagvaardig leger te beschikken. De strijd in de stelling mocht dus geen buitensporige offers kosten en het bestaan van het leger niet in de waagschaal stellen. Desnoods mocht het geschut in de werken, dat juist in de laatste oogenblikken zooveel gewicht in de schaal kon leggen, in zijn geheel worden opgeofferd. De Regeering stelde zich dus bepaaldelijk op het standpunt, dat in de stelling zou moeten worden gevochten en zelfs zeer ernstig. Immers in het slot voorziet zij de mogelijkheid, dat een ernstige aanval zou kunnen worden afgeslagen en daarna zelfs door de Denen tot de vervolging der geslagen aanvallers, eventueel tot over de Sleeswijksche grenzen, zou worden overgegaan. Houdt men het oog op de belangrijke troepenvereeningen aan Pruisisch-Oostenrijksche zijde, dan ligt toch in het gestelde vooruitzicht als vanzelf de gedachte aan een verbitterd gevecht opgesloten.

Uit de instructie, die indertijd aan Generaal STEINMANN werd verstrekt, kon reeds blijken, dat de Deensche Regeering zich bij hare opvattingen op het standpunt stelde, dat het afbreken van een gevecht eene soort rekenvraagstuk vormde, dat men steeds naar believen in den gewilden zin zou kunnen oplossen.

„Het zou dus noodig kunnen zijn den strijd in een vroeger stadium „af te breken, dan men bij eene meer volkomen ontwikkeling van de „strijdkrachten zou moeten doen”, zoo luidde het daar. Thans wordt gezegd, dat de strijd geen buitensporige offers zou mogen kosten en ten slotte stempelt de later te noemen uiting van den Minister-president

tegenover Kolonel KAUFFMANN het vermoeden tot zekerheid, dat inderdaad van regeeringszijde is gedacht worden aan een onder alle omstandigheden mogelijk afbreken van den strijd op een oogenblik, dat de gedachte inzet van troepen, in den vorm van dooden en gewonden, zou zijn gebracht. Dat standpunt, hoewel niet getuigende van een helder inzicht in de gevechtsleiding van groote troepenmassa's, zou geenszins in tegenspraak zijn gekomen met DE MEZA's plannen, wanneer slechts een aanval op de stelling in de *eerste dagen* na het verschijnen van den vijand zou hebben plaats gevonden. Het vaste voornemen bestond toch in het Deensche hoofdkwartier om den strijd alsdan onder de bescherming der werken aan te nemen. Toen die aanval evenwel uitbleef, traden er allengs omstandigheden in, die bij den Opperbevelhebber de overtuiging vestigden, dat een aangebonden strijd ook een strijd op leven en dood zou moeten worden en dus de hooge bedoelingen der Regeering tot in stand houden van het leger zouden worden doorkruist. Van dat oogenblik oordeelde DE MEZA, met al zijne hoogere troepenaanvoerders, het aangaan van den strijd in beginsel te veroordeelen en werd tot vrijwilligen terugtocht besloten. De grondslag voor het conflict tusschen Regeering en Opperbevelhebber werd daardoor gelegd. Waar nu de bevroren toestand der inondatiën, die volgens Deensche heerschende meeningen het weerstandsvermogen der stelling bijna geheel ophief, een der hoofdredenen was, die tot de ontruiming leidden, en in de instructie met geen enkel woord op dien toestand ook slechts werd gedoeld, had de Regeering zelf den weg tot dit conflict gebaad. Zou het struisvogelpolitiek zijn geweest, dan wel misvatting of onkunde? Men mag slechts het laatste gelooven.¹⁾

Het centrum van de Dannevirkestelling (zie de schets) bestond uit eene droge strook geaccidenteerd terrein van 9 KM. breedte. De hoofdmacht van het Deensche leger had hier, ter sterkte van 20 bataljons, achter en in de lijn der zware aardwerken stelling genomen. Naar het Oosten strekte zich de 40 KM. lange Schlei uit, die op meerdere punten zou kunnen worden overbrugd — het gemakkelijkste aan den benedenmond — doch welker waarde als hindernis bij aanhoudend vriezend weer geheel kon worden opgeheven. Met moeite hadden de ijsbrekers

¹⁾ Dat de Regeering geen groote verwachtingen had van de intrinsieke kracht van het leger, getuigt het slot der instructie. „De Regeering heeft in „het bijzonder den nadruk gelegd, dat men het voorjaar zou kunnen tege- „moet zien met een flink, slagvaardig leger. De elementen (!) zijn reeds aan- „wezig en de Regeering zal zorg dragen, dat zij steeds worden aangevuld. „Aan den Opperbevelhebber valt thans de verantwoordingsvolle plicht toe „door het onderhouden van eene strenge krijgstucht in alle rangen en door „een goed gebruik van den tijd het verband in de afdeelingen te versterken „en het peil van oefening, in het bijzonder van het jongere kader, te ver- „hoogen.” Aan den legerbevelhebber in oorlogstijd werd bijgevolg een gedeelte van de taak overgedragen, die feitelijk door het legerbestuur in vreedstijd had moeten zijn verricht.

eene doorloopende open geul tot stand gebracht. In westelijke richting dekten eene kom-inondatie van betrekkelijk geringe breedte en enkele aardwerkjes achter de stuwdammen den rechtervleugel van de droge strook. Wel was door de bezetting van dit 7 KM. breede front, waarvoor slechts 4 bataljons waren bestemd, het ijs tot dusverre opgehouden, doch als de vorst aanhield en de vijand voor de linie het verder openijzen zou gaan beletten, zag het hier met het weerstandsvermogen weinig bemoedigend uit. Van Hollingstedt tot de Noordzee breidde zich eene zoutwaterinondatie uit, die aan dit front eene groote kracht verleende, eerstens omdat de hooge rijzing van het water bij vloed de inondatie verzekerde, doch tevens omdat de zich toch reeds moeilijk vormende ijskorst door het in- en uitlaten van water steeds kon worden gebroken. Daar echter de Regeering de grootste zuinigheid had aanbevolen met het inlaten van zout water, waren meerdere protesten van de genie noodig, om den Opperbevelhebber tot het tijdig stellen der inondatie te bewegen. Met vier bataljons voor den bewakingsdienst scheen dit front alleszins voldoende te zijn voorzien.

Slechts 4 bataljons en 18 eskadrons waren achter Sleeswijk als linie-reserve vereenigd gebleven. De geringe sterkte van deze reserve had DE MEZA tot den maatregel doen besluiten, om alle bataljons, welke achter den linkervleugel (Schlei) als vakreserves waren opgesteld, tevens ter beschikking van den Opperbevelhebber te doen blijven. Aan de herhaalde protesten van den hier bevelvoerenden Generaal GERLACH, die zich met zijne 6 bataljons in voorste linie zeer zwak gevoelde, werd slechts ten deele gehoor verleend, een sprekend bewijs voorzeker hoezeer de toestand der stelling in het centrum de aandacht van den Opperbevelhebber aan banden legde.¹⁾

De troepenopeenhooping op zeer enge ruimte in het centrum bracht uit den aard der zaak in den wintertijd groote bezwaren met zich voor de onderbrenging der troepen. Barakken ontbraken, de gelegenheid tot inkwartiering was gering, wollen dekens, voor enge concentratie in het koude jaargetijde onontbeerlijk, waren niet in voldoende getale aanwezig en toch gevoelde DE MEZA zich gebonden de troepen bijeen te houden. De Opperbevelhebber toch, werd — zooals het Stafwerk opmerkt — niet behoorlijk door de Regeering georiënteerd, „zoodat hij „niet voldoende vermocht te overzien, wat hem in den oogenblikkelijken toestand te wachten stond”. Die toestand duurde reeds van de eerste helft van Januari voort en zoo moesten de troepen voor de „Einsilbigkeit” der Deensche Regeering boeten.

Tot den Minister van Oorlog stond Generaal DE MEZA in eene hoogst moeilijke verhouding. Zijn bij de instructie omschreven machtsbevoegdheid was tot het Sleeswijksche beperkt en boven hem zetelde als lei-

¹⁾ Tot het verschijnen van den aanvaller bevonden zich geheele brigades vóór het centrum in het voorterrein, hetgeen hier verder buiten beschouwing wordt gelaten.

(111?)

bunten

der der geheele verdediging de Minister. Tot welke moeilijkheden deze bevelsverhouding leiden kon, zullen de latere gebeurtenissen bewijzen. Wel vermeldt het Stafwerk nergens, dat Minister LUNDBYE de werkzaamheid van DE MEZA heeft aan banden gelegd, doch als in antwoord op het dagelijksche rapport van den 31sten Januari de Minister uit Kopenhagen seint, dat „de telegrafisch gemelde maatregelen worden „goedgekeurd”, gevolgd door: „bied sterken tegenstand op Uwen linker- „vleugel”, dan laat het zich reeds voorzien, dat LUNDBYE bij het nemen van belangrijke beslissingen dreigt te zullen ingrijpen. Generaal DE MEZA voorzag dit met helderen blik en hield dan ook later met deze waarschijnlijkheid op kernachtige wijze rekening.

Dien zelfden 31sten Januari was het gevaar voor eene overvalling door Pruisen en Oostenrijkers zonder voorafgaande oorlogsverklaring geweken. Niet het leger, doch Generaal DE MEZA zelf stond dien dag aan eene gevaarlijke overvalling bloot door het bezoek van twee Pruisische staf-officieren, waaronder de later als chef van den Staf van het tweede leger in 1870 zoo bekend geworden Majoor v. STIEHLE. Geheel onverwacht stonden beide officieren voor de oogen van den Opperbevelhebber zelf en overhandigden hem de, in den hoffelijksten toon gestelde, schriftelijke vraag van hun Generaal, om te mogen vernemen of de Deensche Opperbevelhebber van zijne Regeering instructies had zich in de stelling te handhaven, dan wel vrijwillig moest teruggaan. Men zou toch den volgenden dag over de Eider voorwaarts rukken. De verbazing, de agitatie door het onverwachte van het bezoek en door den ernst der mededeeling bij DE MEZA gewekt, waren op zijn gelaat leesbaar, dat hij te vergeefs nog achter den opengeslagen brief trachtte te verbergen. De Chef van den Staf was aan deze eigenaardige strategische overvalling, die den vijand inzicht gaf in den gemoedstoestand van zijn tegenstander, niet geheel zonder schuld. Hij was dien dag naar Misunde gegaan, had zijn generaal zeer verkeerdelijk, al was het ook slechts voor kort, alleen gelaten en vermoedelijk den sleutel van de antichambre, die voor dergelijke bezoekers zeer comfortabel en voor langdurig verblijf moet zijn ingericht, in den zak gestoken. DE MEZA's antwoord was weinig in overeenstemming met den vormelijken toon van het Pruisische schrijven, waarin elke schijn van sommatie tot teruggaan was vermeden. Kort en zonder eene enkele plichtpleging deed het denken aan een antwoord op eene uitdaging en zoo verwondert Kolonel JENSEN er zich over, dat een man als KAUFFMANN, die in diplomatieke betrekking was werkzaam geweest, den Generaal niet op het onvoegzame van zijn schrijven heeft gewezen. Hij was toch nog tijdig genoeg te Sleeswijk teruggekeerd.

Daags daarop, den 1sten Februari, rukten de Verbondenen over de Eider voorwaarts. Langzaam weken de Deensche dragonders voor den opmarcheerenden vijand noordwaarts, in de richting van de nauwelijks één dagmarsch teruggelegen stelling. De oorlog was zekerheid geworden, doch toenemende onzekerheid zou de Denen gedurende de komende dagen omringen. Geen vijand vertoonde zich nog dien dag voor de stel-

ling. Ver vooruit hielden de Deensche voorposten het voorterrein bezet.

Eerst in den namiddag van den 2^{en} Februari meldde de telegraaf uit Misunde, dat de Pruisen, door den mist beschermd, een aanval tegen dit punt ondernamen, waarvan het verwijderd gebrom van een 70-tal vuurmonden reeds bescheid had gedaan. Er kwam teekening in den toestand en spanning in de gemoederen, want de voortdurend gestelde vragen: zal de vijand komen? en vanwaar zal hij komen? werken enerveerend in een hoofdkwartier. Opnieuw klopt de telegraaf en brengt een van particuliere zijde afkomstig bericht over, dat de Pruisen den volgenden dag naar Kappel zouden marcheeren en daar eene brug over de Schlei slaan. Het plan tot den later zoo beroemd gemaakten, verrassenden tocht kon moeilijk zijn uitgelekt; het zal veeleer in de lucht hebben gezeten. Het scheen of de 2e Februari bepaaldelijk bestemd zou moeten blijven, om met oogen links te staren. Zou men wagen van uit het centrum een uitval te doen? Voor eene grootere offensieve beweging was het al wat laat. Gelukkig, zou ik meenen. Eene kleinere werd uitvoerbaar geacht. Eén bataljon, één eskadron, een paar vuurmonden, niet meer. Men wilde toch wat doen, want beweging geeft ontspanning. Van uit Sleeswijk en dan links om buigende tusschen de Schlei en het meer door naar Flekkeby. De opdracht wordt niet woordelijk vermeld. Jammer genoeg, want de beweging is om van te rillen. Het stafwerk spreekt van „te alarmeeren, zooveel als mogelijk”. De voorposten zouden wat helpen; doch het colonnetje zou zijn rechterflank zelf dekken. Brr! wat een opdracht! Gelukkig kreeg men tijdig bericht, dat het gevecht bij Misunde was afgebroken en keerden de troepen nog intijds terug.

In front van het centrum alles rustig. De voorposten stonden nog ongehinderd in het voorterrein. Doch een ordonnans naderde en bracht het bericht, dat de vijand sterke troepenafdeelingen samentrok, naar het toescheen tegenover het centrum. Aldus voor morgen overgang bij Kappel en wellicht een nieuwen slag bij Sleeswijk. Ordonnansen gingen uit, de telegraaf tikte, om overal de troepen in den morgen van den volgenden dag van af 4 uur onder de wapenen te houden. Alle treinen moesten naar de aangewezen verzamelplaatsen worden gedirigeerd.

Generaal GERLACH zou den Schlei-overtocht tot het uiterste betwisten en, ook als de vijand dit water mocht hebben overschreden, de verdediging met de grootste krachtsinspanning voortzetten. De terugtocht moest op Flensburg worden genomen, zijne geheele divisie eventueel tot dekking van de oostelijke flank van de hoofdmacht worden opgeofferd. Schitterende opdracht! Met groote scherpzinnigheid voorziet DE MEZA het naderende gevaar, doch geen man uit het centrum zal den vleugel versterken. Hij hoopt, dat de vijand den kop zal te pletter loopen tegen het midden van de stelling en daar is alle kracht noodig, om den stoot af te weren. Men kende toenmaals nog geen ijle gevechtsliniën en repeteerwapenen. DE MEZA's bevel aan den linker-vleugel wijst op karakter. In strategisch opzicht was het meesterlijk.

Toch hing er eene drukkende atmosfeer van spannende onzekerheid over het Deensche hoofdkwartier, want men zag zich aan den vooravond van eene beslissing, die het bestaan van het leger in de waagschaal zou kunnen stellen. Met het vallen van den avond nam die spanning toe. Een ordonnans klepperde over het plaveisel. Nieuw bericht van de voorposten doelde op een waarschijnlijk aanval op het centrum in den volgenden morgen. Opnieuw rijden ordonnansen uit, opnieuw tikt de telegraaf, om de troepen te gelasten na het vereenigen op de verzamelplaatsen onmiddellijk in de gevechtsstellingen te rukken. Nog stonden de voorposten ver vooruit in het voorterrein en reeds heeft het opjagen der troepen een aanvang genomen. Onder de bescherming der zware aardwerken, die de heuveltoppen kroonden en niet nalieten de beide Pruisische stafofficieren en de later doortrekkende Oostenrijkers ¹⁾ machtig te imponeeren, gevoelde men zich niet veilig in den toestand van rust. Het verschijnsel is voorzeker daarom zoo merkwaardig, omdat de handelende personen allen oorlogservaring hadden en volkomen bewust waren, dat de aan den troep opgelegde vermoeienissen tot eene snelle vermindering van de slagvaardigheid zouden leiden. Doch de oorlog is het terrein van de onzekerheid en de daaruit voortvloeiende spanning, die vooral bij de eerste ontmoetingen met den vijand het hevigste zal zijn, is uit den aard der zaak al te veel geneigd in de eerste plaats de leer van het sparen der krachten naar het gebied der „graue Theorie” te verbannen. Eerst na deze erkenning past het ons over het opjagen der troepen op den 2^{en} Februari een afkeurend oordeel te vellen.

Reeds lang voordat de morgen van den 3^{en} Februari aanbrak, stonden de Deensche troepen onder de wapenen. Het weér was guur, werd weldra allerongunstigst. Op hevige koude volgde regen, die allen doorweekte. Op de slechte wegen kwamen troepen en geschut niet dan met moeite vooruit. Verkenningen gingen uit, doch alles bleef rustig. Aan 's vijands zijde scheen geen beweging te bespeuren. Het eene morgenuur verliep na het andere en te 11 uur gingen de bevelen uit, om de troepen in de kantonnementen te doen terugkeeren. Voor den linkervleugel altijd nog maar die zelfde spannende onzekerheid. Opnieuw tikte de Morsetoestel, om spoedig daarop, kort na het middaguur, eene waarschuwing aan Generaal GERLACH te zenden. „Blijkens bij het hoofdkwartier ontvangen berichten is het 's vijands plan op verschillende punten over de Schlei te gaan en wel bij Stubbe, Siseby en Arnaes te gelijker tijd. Hij zou met het oog daarop uit Eckernförde booten op wagens met zich voeren. Weder een ander bericht zegt, dat Misunde den 4^{en} zal worden aangevallen.”

In het voorterrein kwam beweging. Eerst zwak, dan hevig en

¹⁾ „Ich konnte nicht glauben, dasz ein Sturm auf diese mächtigen Wälle, selbst nach vorausgegangener Beschieszung möglich gewesen wäre”. *Erinnerungen eines Oest. Kriegsmannes*. Streffleur. 1898.

heviger knalde het geweervuur. De voorposten werden aangevallen. Geschutvuur mengde zich met het geknetter van het klein geweer en van af de hoogere schansen kon men de Denen langzamerhand het terrein zien prijsgeven. De rust was slechts kort geweest. Overal klonken de alarmsignalen en voordat de avond zijne sluiers deed vallen, stond de Deensche hoofdmacht nogmaals in hare gevechtsstellingen tot den strijd gereed. Gekwetsten en verspreide soldaten keerden terug en vertelden van den moed, waarmede de voorposten zich zoodanig hadden vastgebeten, dat terugtrekken niet meer mogelijk was. Van de Koningshoogte zag men hen terugstroomen en eene sterke vijandelijke artillerie be kroonde den berg, waarvan het verlies naar het inzicht van den Opperbevelhebber eene voortdurende slagvaardigheid aan Deensche zijde zou vorderen. Het donker was reeds gevallen, toen van Generaal STEINMANN, die bij Sleswijk het bevel voerde, in het hoofdkwartier bericht inliep van het gebeurde en dat de divisie hare alarmstellingen weder had ingenomen. Het schijnt, dat de berichten uit de voorste lijn niet overtalrijk zijn geweest. De aandacht was vermoedelijk te veel naar voren en in eigen kleineren kring gericht geweest. Men had, wat in den oorlog regel is, vergeten, hoe men een deel van het geheel uitmaakte. Nadeelige gevolgen had het verzuim niet, want het gevecht was uitgebrand en onmiddellijk gevaar was er niet. De door den vijand bezette Koningshoogte baarde echter zorg en zoo snelden weldra in alle richtingen de bevelen, om van nu af aan de troepen elken morgen van 6 tot 11 uur op de alarmplaatsen bijeen te houden.

Zou men de troepen doen inrukken?

Die verfoeilijke MORSE zou wederom op het antwoord zijn stempel komen drukken. De toestel was alweder druk in de weer.

„Londen 3—45 n.m. Volgens telegrammen uit Hamburg zullen de „Pruisen Misunde forceeren en zullen de Oostenrijkers in front aanvallen. WRANGEL, de Staf en de Kroonprins zijn gisteren naar Krop „gegaan.”

Een prachtvoorbeeld voor kondschapdienst over neutraal gebied, een mooi gebruik van de telegraaf, doch een ellendig bericht voor de troepen. Het geheele hoofdkwartier des vijands op één uur gaans vóór de stelling te weten. Men besloot de troepen in bivak te laten blijven. Van 3 op 4 Februari in bivak. Brr! Men was in het holle van den nacht opgebroken, had tot 11 uur staan huiveren in de stelling, was teruggekeerd in de kwartieren, had niet eenmaal de uitrusting afgelegd, doch onmiddellijk den lijdensweg teruggemaakt. Het had dien dag gedood en geregend; men stond in eene modderlaag, stroo was niet voorhanden, zoodat liggen uitgesloten was en zoo bleef niet veel keus dan trappelende en loopende den dag af te wachten en zich tegen de koude — 's nachts vroor het weder — zoo goed mogelijk te vrijwaren. Menig soldaat zal naar zijn ledige maag hebben gevoeld en het beloofde reserve-ration bleef uit. Doch wie belooft ook in het donker aan 20.000 man geheel à l'improviste te eten!

De val van de Koningshoogte had een ontmoedigenden indruk gemaakt, doch zeker werd er op gerekend, dat voor den volgenden morgen een tegenaanval zou worden ondernomen en dat in toepassing zou worden gebracht, wat men gedurende de manoeuvres in den afgelopen zomer met zooveel succes met losse patronen had geoefend.

Nog eenmaal en dan gelukkig voor het laatst dezen avond, werd het hoofdkwartier geplaagd. Erg opwekkend luidde het bericht echter niet. De vijand onderzocht tusschen Sleeswijk en Misunde bij het licht van lantaarns het ijs op de Schlei. Ongelukkig was men op dat punt niet sterk, zelfs zeer zwak. Wie zou onder die omstandigheden gewaagd hebben geen tegenmaatregelen te nemen?

Snel werd de linie-reserve gealarmeerd, afdeelingen werden naar de Schlei voorwaarts bevolen en te 11 uur in den avond stond tot den laatsten infanterist in het centrum tot den strijd gereed.

Op den linkervleugel was het al om het even.

Ook daar was van rusten geen sprake.

Op versterking behoefde GERLACH daar voorzeker niet te rekenen, want waarschijnlijk onder den invloed van het telegram uit Londen, dat het gevaar voor een aanval op het centrum nog deed toenemen, was tegen middernacht aan dien generaal geseind, dat DE MEZA een aanval op den linkervleugel van zijn centrum op 4 Februari voorzag. Zonder uitdrukkelijke vergunning van het hoofdkwartier werd dan ook het inzetten der vakreserves verboden. De Opperbevelhebber wist blijkbaar, wat hij wilde. Reeds in dien avond van den 3^{en} Februari bestond er te Sleeswijk in het hoofdkwartier evenwel volkomen eenstemmigheid over, dat als de vijand niet aanviel, de tijd, gedurende welken het leger de Dannevirke zou kunnen bezet houden, geheel afhankelijk was van het uithoudingsvermogen van de troepen tegen de koude, de slechte verpleging en huisvesting, de slapeloze nachten, kortom tegen de zware ontberingen. DE MEZA was volkomen overtuigd, dat een terugtocht met uitgeputte troepen tot eene oplossing van het leger zou moeten leiden. Reeds moest de mogelijkheid, dat de stelling zonder gevecht zou moeten worden ontruimd, onder de oogen worden gezien. Reikhalzend zag men te Sleeswijk naar den aanval uit. Alle hoop was op den komenden dag gesteld en nimmer heeft wellicht een aanvoerder met meer verlangen naar den strijd gehaakt, dan de 72-jarige Generaal DE MEZA in dezen gedenkwaardigen nacht.

Vanaf één der schansen had Koning CHRISTIAAN, die zooeven bij het leger was aangekomen, de voorpostengevechten gevolgd en in het late namiddaguur den terugtocht van zijne dappere Denen op de stelling gadeslagen. Reeds lang had hij zich ter ruste begeven, toen eenige hooggeplaatste officieren uit Zijn gevolg te zamen traden en eenstemmig besloten Minister-president MONRAD, die den Koning vergezelde, erop te wijzen, dat een langer verblijf des Konings te Sleeswijk onder deze omstandigheden slechts gevaarlijk moest worden geoordeeld. MONRAD werd gewekt en begaf zich nog in het holle van den nacht naar DE

MEZA's hoofdkwartier, waar de Chef van den Staf nog werkzaam was.

Eene langdurige nachtelijke conferentie was het gevolg. Niet over 's Konings vertrek, doch over de instructie liep aanvankelijk het onderhoud. Voor de eerste maal zouden de politieke en de militaire leiding zich mondeling met elkaar verstaan.

MONRAD verklaarde bepaaldelijk te zijn gekomen om zich te vergewissen, of de instructie voldoende duidelijk was en op het bevestigende antwoord van den chef van den Staf sprak de Minister zijnerzijds zijn volkomen vertrouwen uit in de wijze, waarop hij verwachtte, dat DE MEZA naar omstandigheden zou weten te handelen. Naar MONRAD's meening zou een derde gedeelte van het leger in de stelling mogen worden opgeofferd, alvorens terug te gaan. Zooals ik reeds hiervoor zeide, beschouwde de Deensche Regeering het afbreken van een ernstig gevecht blijkbaar als een rekenvraagstuk, waarvoor in elk stadium eene bevredigende oplossing te vinden zou zijn. Van zijne zijde stelde Kolonel KAUFFMANN hier tegenover, dat bij een zich dermate vastbijten aan den vijand, elke vrijheid van handelen verloren zou kunnen gaan, veel minder de door de instructie geëischte geordende terugtocht verzekerd zou zijn. MONRAD kantte zich tegen deze weerleggingen, waarvan de kracht hem overtuigend zal hebben toegeschenen, geenszins aan en na zijn terugkeer bij 's Konings gevolg herhaalde hij, wat hij ook reeds in den loop van den dag aan den Opperbevelhebber zelf zou hebben gezegd, dat de Regeering het volste vertrouwen in zijn persoon had. Hem was dan ook volkomen vrije hand gelaten om een aanval des vijands aan te nemen, dan wel de stelling tijdig te verlaten en terug te gaan. Alles, wat de Generaal deed, zou den vollen bijval der Regeering vinden. Zij zou hem steunen tot het uiterste. Eén dag bij het leger te velde, één dag van gevecht en van spanning, doorleefd nabij en in een hoofdkwartier, waar men aan den vooravond stond den teerling te werpen, die moest beslissen over de eer van den Staat, het behoud van een gewest en het wel en wee van het leger, hadden den mensch MONRAD de oogen geopend. Eenmaal te Kopenhagen teruggekeerd en onder invloed geraakt, die aan legerleiding vreemd behooren te blijven, zou de grondwettelijke verantwoordelijkheid den Minister MONRAD gevaarlijke parten gaan spelen. De bewindsman van Oorlog raakte in de zelfde strikken verward.

Ook de chef van den Staf KAUFFMANN drong met nadruk op 's Konings afreis aan. Dat hij den nacht wakende doorbracht, moest voor den Minister een bewijs zijn, dat men den strijd van oogenblik tot oogenblik kon verwachten. De wetenschap, dat men gedurende het gevecht met de veiligheid des Konings zou moeten rekening houden, moest de vrijheid der opperste leiding aan banden leggen. Die meening schijnt alleszins juist. Waar een beslissende slag wordt geslagen, die over het lot van een Staat zal beslissen, kan, moet veeleer de Vorst het lot van zijn leger deelen. Zijne aanwezigheid kan de troepen bezielen en het succes wellicht verzekeren. Doch waar, zooals hier, het verweer door

politieke nevendoelen wordt geëischt, zou een langer verblijf des Konings allerminst gewenscht zijn geweest.

Eerst na herhaalden aandrang van MONRAD's zijde, gaf de Koning aan de uitgesproken wenschen gehoor en reeds te 5 uur in den morgen verliet de Koninklijke stoet Sleeswijk en ging tot Flensburg terug.

Overal knalde in den vroegen morgen van den 4^{en} Februari het geschut voor het Deensche centrum. De lang verbeide aanval bleef echter uit. Troepen toonde de vijand slechts weinig en zoo scheen het tegen den middag weder oirbaar toe de troepen naar de kantonnementen te doen terugkeeren. Na bijna 36 uur in het geweer te zijn geweest, verlieten zij tusschen 2 en 3 uur in den middag hunne stellingen. DE MEZA zelf reed 's morgens uit, om persoonlijk den toestand in het midden der stelling in oogenschouw te nemen. In spijt van de geleden ontberingen waren de troepen vol goeden moed, doch overal stokte de verpleging op bedenkelijke wijze. Natuurlijk, dat het langdurig gereedhouden van de troepen op de alarmplaatsen, terwijl de treinen meer achterwaarts werden gebracht, hierop invloed uitoefende; doch ook andere oorzaken, die te vermijden waren geweest, waren voelbaar geworden. Voornamelijk kwam het gemis aan samenwerking tusschen troepen en intendance storend ingrijpen. Distributieplaatsen, waarop de laatste niet tijdig met hare voorraden, dan wel de troepen te laat met de voertuigen verschenen, behoorden niet tot de uitzonderingen. Doch ook de slechte toestand der wegen was een factor, die storend inwerkte.

De vijand stond onmiddellijk voor de stelling. Achter de Koningshoogte werd hij in dichte massa's gemeld. Voor de kom-inondatie was hij ook reeds verschenen en Pruisische troepen hielden het einde van de stuw-dammen bezet. Het ijs was door één dag dooi niet meer ten volle vertrouwbaar, doch na een flinken nachtvorst kon het weder goed begaanbaar zijn.¹⁾ De troepen vulden de stelling daar op zeer onvoldoende wijze. Kortom DE MEZA kreeg in het weerstandsvermogen van dat gedeelte der stelling een zwaar hoofd. Ook geleid door de mondelinge rapporten zijner divisiegeneraals en met de zware verantwoordelijkheid voor oogen, die voor het behoud van het leger op hem rustte, riep de Opperbevelhebber de hoogste aanvoerders tegen het donker tot een krijgsraad bijeen, die over het lot van de stelling zou beslissen.

Helder en duidelijk legde hij aan zijne verzamelde hoogste onderaanvoerders uit, hoe de toestand der linie in zijn oog thans geworden was; deed opening van zijne instructie en gaf inzage van de laatste sterktestaten. Vervolgens stelde hij de vraag, of een op handen zijnde beslissende strijd moest worden aangenomen, dan wel of het in

¹⁾ Later bleek uit de Pruisische beschrijving van den oorlog, dat van die zijde het ijs volkomen begaanbaar werd geoordeeld, zoodat de door de onderwaterzetting gegeven bescherming slechts denkbeeldig was. Bovendien hadden verkenningen doen zien, dat een aanval op de daarachter gelegen schansen goed uitvoerbaar zou zijn.

de oogenblikkelijke omstandigheden beter moest worden geacht het leger in de flankstellingen terug te voeren, waarin de wanverhouding tusschen beide partijen minder voelbaar zou zijn. Aan Generaal STEINMANN, die met 12 bataljons in het centrum stond samengepakt, kostte het hevigen strijd zich met de andere leden van den kriegsraad voor den terugtocht te verklaren. Zoowel op politieke als militaire gronden stelde hij zich aanvankelijk tegen de ontruiming partij. Toen echter nogmaals werd betoogd, dat het behoud van het leger door de Regeering werd geëischt, gaf ook STEINMANN toe en legde dus hierdoor de indirecte getuigenis af, dat ook z.i. het standhouden in de stelling tot opoffering van het leger zou kunnen leiden. Misschien, dat menigeen bij het lezen dezer geschiedenis FREDERIK DEN GROOTE zal nazeggen: „im einem Kriegsrat hat immer die timide Partie den grössten Haufen". Doch dan is hier tevens op de flinke soldatenfiguur van STEINMANN het woord van MOLTKE toepasselijk: „es ist leichter zu einem Widerstand „um jeden Preis zu rathen, als zu einem wenn noch so nötigen Aus- „weichen". Het denkbeeld van een uitval werd prijsgegeven, omdat daardoor het loskomen van den vijand niet meer mogelijk zou kunnen worden, en te 11 uur 's avonds werd het vlug onder KAUFFMANN'S dicté op schrift gestelde protocol onderteekend. Alleen de commandant der artillerie, die het resultaat van al zijn arbeid zonder zwaardslag zag verloren gaan, weigerde de onderteekening. De komende dag zou nog worden afgewacht: men hoopte nog op een aanval op den 5^{en} Februari, doch langer zou de bezetting van de stelling niet kunnen worden gehandhaafd.

Geen enkele toespeling wees ook maar op den bedreigden toestand aan den linkervleugel, die toch blijkens het voorafgaande verhaal geenszins aan DE MEZA onbekend is geweest, waarvan de omvang zelfs door meerdere berichten ten volle kon worden ingezien en waarmede de zeer energiek gestelde bevelen aan Generaal GERLACH verband hielden. Wel verklaart zich dit vrij eigenaardige verschijnsel eenigermate door het om begrijpelijke redenen, niet aanwezig zijn van dezen generaal in den kriegsraad, doch anderzijds, naar ik durf meenen, omdat op dit punt Generaal DE MEZA de voorlichting van den kriegsraad niet behoefde. Ware de toestand in het centrum naar behooren geweest, had de zwak verdedigde kom-inondatie hare beteekenis als hindernis niet verloren, dan zou DE MEZA nimmer een kriegsraad hebben bijeengeroepen, om het oordeel uit te spreken over den invloed van eene eventueele omtrekking der stelling langs de beneden Schlei. Hij was met dien vleugel telegrafisch verbonden, kon zeer goed weten, dat eene groote legermacht niet met één sprong over het water kan voorwaarts komen, zelfs als dit slechts zwak bezet was. In dit geval zeker in het bijzonder, want het is van algemeene bekendheid, dat de energiek doorgevoerde operatie, hoewel de Denen den noordelijken oever reeds hadden ontruimd, bijna door haar zelve is mislukt.

Den 5^{en} Februari stonden de Denen reeds weder vroegtijdig in het Mil. Spect. 1908.

geweer. Hier en daar vielen schoten; doch verder bleef alles rustig. Alle troepen rukten vóór het middaguur reeds weder in hunne kwartieren. KAUFFMANN bewerkte de terugtochtsbevelen, die te 12 uur aan de troepen toegezonden werden.

„De schansen en de vijandelijke batterijen wisselen voortdurend „schoten. Geen ontmoetingen bij de voorposten; doch de vijand bezet „meer en meer het voorterrein. Op de vleugels schijnt alles rustig. „De troepen beginnen te lijden door het voortdurend bivakkeeren „bij vorst”.

Generaal DE MEZA zou den Minister van Oorlog elke mogelijkheid tot ingrijpen ontzeggen. Zijn laconieke dagrapport hield hiermede rekening.

In den avond stelden de spitsen der Deensche colonnes zich naar het Noorden in beweging. Geen enkel soldaat was met den terugtocht bekend gemaakt. Zelfs onder gezang hadden de troepen zich op de alarmplaatsen vereenigd. Een ieder hoopte nog op den strijd. Een schok liep door het leger, toen Flensburg als marschrichtingspunt werd bekend gemaakt. Een snijdende Oostenwind en spiegelgladde wegen, de nachtelijke marsch, het voortdurend stooten op treinen en bagage vormden een droevig voorspel van hetgeen de volgende dagen te wachten stond. De oplossing, uitputting en overspanning, waarin ten slotte de schansen bij Düppel werden bereikt, geven wellicht de beste rechtvaardiging van DE MEZA's besluit.

„Na gisteren een krijgsraad te hebben samengeroepen, heeft het „opperbevel tot ontruiming van de Dannevirke besloten, voordat een „ernstige aanval kon worden uitgevoerd. Het leger marcheert dezen „nacht naar Flensburg. Het materieel in de schansen wordt achter ge- „laten”.

Op deze wijze werden de Koning en de Minister van Oorlog op de hoogte van het genomen besluit gebracht. Bezorgdheid voor het ingrijpen van den laatste deed besluiten tot onmiddellijk verbreken der telegrafische gemeenschap. De Koning was nog niet te Kopenhagen teruggekeerd; het verwachte tegenbevel kon dus niet de sanctie erlangen, die ook de instructie had bekrachtigd. Een conflict zou onvermijdelijk zijn geweest. Tegenover het leger, zoowel als het volk, moest dit worden voorkomen.

DE MEZA had goed gezien. Te Flensburg vond hij het te 1 uur 's nachts verzonden telegram van den Minister reeds op hem wachtende.

„Naar mijn oordeel heeft de Opperbevelhebber van het leger zich „niet naar behooren aan de instructie gehouden en ik behoud mij in „dit opzicht nader onderzoek voor. Het is nog mijne meening, dat de „Dannevirke verdedigd behoorden te worden”.

Het conflict moest volgen en zou tot een schok in het leger leiden, die een verstandig krijgsbestuur tot elken prijs had moeten voorkomen.

(Wordt vervolgd.)

Het Programma der Schietoefeningen in de Legerplaats bij Harskamp.

Nu de tijd weer nadert, waarop de aangewezen Seriecommandanten de programma's van de door hunne seriën te houden oefeningen in bovengenoemde Legerplaats, aan de betrokken Inspecteurs ter goedkeuring moeten opzenden, schijnt het mij niet van belang ontbloomt, omtrent die programma's het een en ander in het midden te brengen.

Velen toch, die wel eens ééne of meer seriën in de Legerplaats hebben medegemaakt, zullen het, naar ik hoop, met mij eens zijn, dat het wenschelijk is aan de zelfstandigheid van den compagniescommandant bij die schietoefeningen, eene grootere plaats in te ruimen.

Zooals die programma's tot nu toe waren, was die zelfstandigheid aan banden gelegd, door de eigenaardige indeeling der oefeningen, die gewoonlijk zóó was, dat twee afdeelingen de beschikking kregen over het zelfde terrein, gedurende den morgen of den middag.

Een voorbeeld zal dat duidelijk maken.

Kapitein X beoefent van $7\frac{1}{4}$ — $9\frac{1}{2}$ op terrein B het gezamenlijk gevechtsschieten.

Kapitein IJ lost hem af en oefent van $9\frac{3}{4}$ — $11\frac{3}{4}$ op het zelfde terrein.

Schijnbaar is Kapitein IJ geheel onafhankelijk van Kapitein X, en kan hij eene geheel andere oefening houden, maar de practijk heeft geleerd, dat Kapitein IJ het beste doet — wil hij den beschikbaren tijd voor oefening benutten —, niet alleen de zelfde oefening te houden als zijn voorganger, maar ook de zelfde posten te bezetten en zelfs de zelfde schijven te gebruiken. Doet hij dat niet, dan gaat met het in gereedheid brengen van het terrein, het stellen van de schijven, enz. zooveel tijd verloren, dat de toch al beperkte oefentijd nog aanmerkelijk bekort wordt.

Dat dit werkelijk zoo is, bewijst wel het feit, dat de afdeelingen (z. g. Harskamp-compagnieën), die elkaar in één morgen of middag opvolgen, gewoonlijk slechts ééne aanvraag voor schijfmaterieel indienen. Waar dit niet gebeurde, en het te gebruiken materieel veel verschilde, bleven klachten over onvoldoenden tijd niet uit. Behooren die afdeelingen tot één bataljon, dan is het bezwaar, dat ze feitelijk genoodzaakt zijn de zelfde oefening te houden, nog zoo groot niet; maar sommige seriën zijn samengesteld uit afdeelingen van verschillende regimenten,

zelfs divisiën; en die afdeelingen houden oefeningen, voorgeschreven niet door dengene, die voor de oefening verantwoordelijk is (zie punt 7, 11 en 12 S. V. I. '07), maar door den seriecommandant, die soms tot een ander regiment behoort.

Er moet dus m. i. een vorm van programma gekozen worden, welke den afdeulingscommandanten vrijheid geeft hunne afdeelingen te oefenen, onafhankelijk van elkander en waarbij tevens den bataljonscommandant gelegenheid gelaten wordt, invloed te kunnen behouden op de oefeningen van zijn troep, onafhankelijk van den seriecommandant.

Dit is te bereiken door te breken met de aangenomen gewoonte, om de morgen- en middaguren te verdeelen over twee afdeelingen.

Verdeelt men den *dag* in twee oefentijden, n.l. van 7—12 en van 12—5, geeft men elke afdeeling gedurende een geheel voor- of namiddag de beschikking over een bepaald terrein, dan is het bovengenoemde bezwaar vervallen; de afdeelingen zijn dan onafhankelijk van elkaar, wat betreft het gebruik van posten en schijven, daar de tijd nu lang genoeg is om nieuwe schijven te plaatsen.

Eene dagindeeling van zoo'n programma zou de volgende gedaante kunnen krijgen.

Datum.	Afd.	V.m.	N.m.	OEFENINGEN.	Terrein.	Aantal patronen per man.
22 Juli.	A	7—12			A	
	B		12—5		A	
	C	7—12			B	
	D		12—5		B	
	E	7—12			C of D	
	F		12—5		C of D	
	G	7—12			E	
	H		12—5		E	

Voor de afdeelingen, die op de Zuiderheide oefenen, zijn de aangegeven uren, die van afmarch en terugkomst uit en in het kamp. Die, welke op de Noorderheide oefenen, marcheeren te gelijk om 7 uur af; de afdeelingen, die de morgenuren schieten, zijn om 12 uur weer bij de schijvenloods om koffie te drinken; die den namiddag schieten marcheeren om 12 uur van daar naar het oefenterrein.

Het aantal oefenuren is het zelfde als bij het oude programma, of eigenlijk is het meer, daar het twee keer heen en weer marcheeren op de Zuiderheide tot één keer wordt teruggebracht.

Het zal velen een bezwaar lijken, dat de afdeeling, die van 7—12 oefent, na 12 uur niets meer te doen heeft, of, dat de afdeeling, die om 12 uur begint, den tijd van 7—12 in ledigheid doorbrengt.

Dat behoeft echter volstrekt niet.

Vooreerst kunnen de afdeelingen voor elkaar de bediening der posten

geven; dikwijls wordt geklaagd over gebrek aan kader gedurende de eigenlijke oefening, terwijl eene andere klacht is, dat er zooveel manschappen voor postdienst aan het schieten worden onttrokken, dat nooit de geheele afdeeling geoefend kan worden.

De afdeelingen, die van 7—12 op de Zuiderheide hebben geschoten, zijn van 12—2 vrij, behalve zij, die aangewezen zijn voor postdienst voor de andere afdeelingen. De overigen worden van 2—3 belast met aardappelschillen voor den volgenden dag, en uit hen worden de noodzakelijke corveeën, als groenten schoonmaken voor de onderofficiersmenage, enz. genomen.

Het aardappelschillen geschiedt thans gewoonlijk om 6 uur, na het middageten; een uur, dat aanhoudend aanleiding geeft tot klachten en pogingen tot onttrekking aan dien dienst.

Bij een kamptijd van 8 dagen heeft elke afdeeling dan twee keer aardappelschillen, hetgeen dus niet te zwaar drukt.

Houdt men nu van 3—4 uur eene bespreking over de dien morgen gehouden oefening, of ter voorbereiding van de oefening voor den volgenden dag, dan is, dunkt mij, de dag wél besteed.

Met de manschappen, die eerst om 12 uur afmarcheeren om te gaan schieten, kunnen de volgende diensten gehouden worden:

7—8 Bespreking; oefening in het opstellen van valschijven (zeer noodig), theorie over verplichtingen als postcommandant, enz.

8¹/₄—10 Voetbal en korfbal of andere gymnastische spelen;

10—11 In orde brengen van kleeding en uitrusting of dergelijke.

De afdeelingen, die op de Noorderheide schieten, kunnen van 8—11 of van 1—4 worden geoefend in pionieren, waarvoor op terrein C eene uitstekende gelegenheid is.

In de meeste garnizoenen is voor pionieren op eenigszins groote schaal geen gelegenheid en kan aan die nuttige oefening slechts weinig tijd besteed worden.

Mits goed geleid, is pionieren ook geen onaangenaam werk; de meesten doen het graag en de ambitie kan opgewekt worden door het maken van eenig groot werk, waarvoor materialen, als rondhout, planken, enz., ter beschikking zouden kunnen worden gesteld.

Een groot voordeel van deze regeling is, dat de afdeelingcommandanten rustig de te houden oefening kunnen afwerken. Bij de tot nu toe gevolgde methode moet de oefening dikwijls worden afgeroffeld, omdat de opvolger weer staat te wachten.

Kan de gedachte aan zoo'n programma ingang vinden, dan behoeft de seriecommandant voorloopig niets anders te doen, dan een schema te maken van een programma, waarvan ik hierboven ééne dagindeeling, als voorbeeld, gegeven heb, en waarin dus alleen voorkomt de verdeling der terreinen over de verschillende afdeelingen; in de rubriek oefeningen worden door hem alleen ingevuld de oefeningen, die hij zich voorstelt zelf te leiden en c.q. het vuur bij duisternis.

Daar de aard der oefeningen nauw verband houdt met de ter be-

schikking te stellen terreinen, dient de serierecommandant omtrent de verdeling dier terreinen vooraf in correspondentie te treden met de afdeulingscommandanten. Het kan voorkomen, dat enkele van een of meer terreinen geen gebruik wenschen te maken. Afdeelingen, die in hun garnizoen het schoolschieten, individueel en voorbereidend-gezamenlijk gevechtsschieten voldoende beoefend hebben, zullen b.v. geen behoefte hebben aan terrein C, maar daarentegen liever zien, dat terrein E meerdere malen te hunner beschikking wordt gesteld.

Zooveel mogelijk dient de serierecommandant met deze wenschen rekening te houden. Kan het niet, dan moeten de afdeulingscommandanten zich bij zijne regeling neerleggen, en de oefeningen in overeenstemming brengen met de hun aangewezen terreinen.

Het hierboven genoemde schema zendt de serierecommandant, met de hem door den commandant van het vaste detachement toegezonden bescheiden, aan de bataljonscommandanten, uit wier troepen de afdeelingen zullen worden samengesteld. Die commandanten hebben nu gelegenheid om met de kapiteins en luitenants, voor detachering aangewezen, van gedachten te wisselen over de te houden oefeningen, in verband met de gegeven tijden en terreinen, en daarbij hunne wenschen en inzichten omtrent den aard der oefeningen te doen kennen.

Na tot overeenstemming te zijn gekomen, vullen de kapiteins, afdeulingscommandanten, de rubrieken „Oefeningen” en „Aantal patronen per man”, voor hunne afdeeling in, en zenden het aldus afgewerkte programma weer aan den serierecommandant, die van de 8 verschillende detailprogramma's eene verzameling doet maken, welke hij den betrokken Inspecteur ter goedkeuring aanbiedt.

Zoodra deze goedgekeurd is, geeft hij daarvan kennis aan de afdeulingscommandanten, die nu kunnen beginnen met het zeer omvangrijke werk, de verschillende oefeningen verder voor te bereiden en uit te werken.

Zooals men ziet, komt het mij zeer gewenscht voor ook de rubriek „Aantal patronen per man” door de afdeulingscommandanten te doen invullen; nog beter zou het m. i. zijn, hen in het te gebruiken aantal patronen geheel vrij te laten. Het kan voorkomen, dat een commandant eene oefening, die, door welke oorzaak dan ook, niet aan de verwachting voldaan heeft, nog eens wil overdoen. Is de voorraad patronen juist afgemeten, dan behoort dat tot de onmogelijkheden; de oefening is afgelopen, omdat de patronen zijn verschoten, maar het nut van zoo'n oefening is zeer twijfelachtig.

Resumeerende, biedt de hierboven voorgestelde wijze van opmaken der programma's, m. i. de volgende voordeelen aan:

1°. De korps- en bataljonscommandanten behouden invloed op de oefeningen van hun troep.

2°. De zelfstandigheid van de compagniescommandanten wordt grooter.

3°. De oefenende afdeelingen kunnen op volle sterkte en met voltallig kader aan de oefeningen deelnemen.

4°. De oefeningen kunnen rustig en zonder overhaasting worden afgewerkt.

5°. Er is voldoende tijd om de oefeningen te bespreken en voor te bereiden.

6°. Na 5 uur behoeven geen diensten meer van den troep gevraagd te worden.

Mochten er tegen het voorgestelde zoodanige bezwaren bestaan, dat die de voordeelen te niet doen, dan houd ik mij ten zeerste aanbevolen ze te mogen vernemen. Misschien, dat er door wisselen van gedachten, aan die bezwaren kan worden te gemoet gekomen.

VINTGES.

Kapitein der Infanterie,

*Aangewezen Commandant van het Vaste
Detachement in de Legerplaats bij Harskamp.*

Het dragen van de bajonet.

Voor de Nederlandsche infanterie is het dragen van de bajonet op het geweer langen tijd minder eene vraag van tactiek dan eene vraag van decorum geweest.

Toen men in naburige landen al vele jaren zich in de tactische consequentiën aan den stelregel hield, dat het moderne oorlogsgeweer een vuurwapen is, dat alleen in uitzonderingsgevallen tot een stootwapen moet worden gemaakt, bleef men hier te lande het geweer zonder bajonet als onkrijgshaftig en ongekleed beschouwen. Alleen bij lange marschen behoorde de bajonetscheede tot de mede te nemen uitrustingsstukken en wanneer gedurende een marsch, tot verlichting van den soldaat, de bajonet werd afgenomen, achtte men niettemin, dat het voorkomen van den troep vorderde, om bij het naderen van bewoonde oorden, de bajonet op het geweer te doen plaatsnemen. In „rust” marcheerend, beteekende ieder „geeft acht” vóór alles: bajonet op. Geen dorpskom zou zonder voorafgaanden roffel worden doorgetrokken. Een gewapende troep vertoonde zich nu eenmaal niet zonder opgeplaatste bajonet in het openbaar.

Voor betrekkelijk weinig jaren was deze decoratieve opvatting hier te lande nog algemeen; de uitingen ervan gingen soms zelfs tegen de voorschriften in. Waar het reglement een marsch zonder bajonet voorschreef, wat bijvoorbeeld het geval was voor aftrekkende wachten, kon men geregeld waarnemen, dat het veiliger werd gevonden om welstaanshalve maar tegen het „verouderde” garnizoensreglement te zondigen dan tegen de ter zake geldende étiquette. Bij manoeuvres liet men een buiten gevecht verklaarden troep, ten teeken van algeheele uitschakeling, de bajonet in de scheede steken; de opgestoken bajonet was in die mate het kenteeken van te hebben afgedaan, dat het beeld ervan nog voortleeft. Men weet, dat zij in de spreektaal eene aanduiding is gebleven van verkeken kansen of van eene misgelopen zaak.

Toen onze infanterie van den enkellader tot het repeteergeweer overging, zijn de bepalingen omtrent het dragen der bajonet meer in overeenstemming gebracht met de regels, die daarvoor in naburige landen gelden. Ook door ons wordt thans de leer gehuldigd, dat het infanteriegeweer vóór alles een vuurwapen is. Men heeft er blijkbaar rekening mede gehouden, dat de opgeplante bajonet het geweer min-

der handelbaar en topzwaar maakt en dat het dus aan de hoofdbestemming van het wapen zou afbreuk doen, indien men daartoe voorbarig overgaat.

Het is echter eene vraag, die wel eens mag gesteld worden, of met de eischen, die aan het vuurwapen toekomen, *genoeg* gerekend is. Het zou niet behoeven te verwonderen, indien in de voorschriften, welke thans voor de Nederlandsche infanterie omtrent het dragen der bajonet van kracht zijn, nog iets van de vroegere opvattingen was blijven naverken. Onbewust natuurlijk, want waar onze infanterie, zelfs voor Hare Majesteit de Koningin, paradeert en defileert met opgestoken bajonet, moet wel iedere gedachte aan een gewild decorum in de bepalingen omtrent het opplanten zijn uitgevallen.

Ook is het eene vraag, of men hier te lande zich genoeg ervan bewust is geweest, dat de quaestie tamelijk ingewikkeld is. In Duitschland is het vraagstuk anders beoordeeld. Het is er technisch langdurig in onderzoek en studie geweest. Men is er tot het besluit gekomen, dat in vredestijd de bajonet nimmer op het geweer behoort gesteld te worden. Er zijn maar luttel uitzonderingen. De „Bestimmungen bei Paraden vor Seiner Majestät”, punt 502 van het Exerzier-reglement, vangen aan met het voorschrift: „Das Seitengewehr wird aufgepflanzt”, maar het geval staat nagenoeg op zichzelf. In den garnizoensdienst hebben de schildwachten gewoonlijk de bajonet in de scheede. Alleen als teeken van eer voor Vorstelijke personen en in gevallen, waarin de mogelijkheid voorzien wordt, dat van de bajonet zal moeten gebruik gemaakt worden, schijnt het Garnisondienst-Vorschrift eene uitzondering te willen maken. Punt 92 luidt: „Posten, die in fürstlichen Schlössern mit Gewehr beim Fusz stehen, pflanzen stets das Seitengewehr auf; im Uebrigen bestimmt der Gouverneur, welche Posten mit aufgepflanztem Seitengewehr stehen sollen. In Ausnahmefällen befehlen auch die unmittelbaren Vorgesetzten das Aufpflanzen des Seitengewehrs; tritt die Möglichkeit des Waffengebrauches ein, so thut der Posten dieses selbständig”. Dat zijn de enkele gevallen, waarin een Duitsch infanterist in vredestijd de bajonet op zijn geweer plaatst.

Ook bij de oefeningen niet. Het is aan onze deskundigen natuurlijk wel bekend, dat de Deutsche infanterie- en jagertroepen nimmer schietoefeningen houden met opgeplante bajonet. Bij geen der in de verschillende schietklassen voorgeschreven oefeningen, ook niet bij het snelvuren, wordt de bajonet op het geweer geplaatst. Integendeel, punt 115 van het schoolschieten (Entwurf-Schieszvorschrift 1905) sluit de opgeplaatste bajonet voorbedachtelijk en uitdrukkelijk buiten. De voorzorg wordt bij het „Gefechtsmäszige Belehrungsschieszen”, in punt 228, nog eens herhaald.

Ook bij het schieten met losse patronen — vooral dan, omdat dit vuur bij tactische oefeningen veelvuldig voorkomt — wil men in Duitschland niet van eene opgezette bajonet weten. En vermoedelijk wel om te verzekeren, dat in vredestijd nimmer met de bajonet op het geweer zou

worden geschoten, bepaalt het Exerzier-reglement in de 2^e alinea van punt 42:

„Zur Schonung des Gewehrs ist bei Friedensübungen das Aufpflanzen des Seitengewehrs zu unterlassen; es genügt, den einzelnen Mann hierin auszubilden. Bei jeder Gelegenheit aber, wo in Wirklichkeit das Aufpflanzen stattfinden würde, muss dies durch Kommando oder Signal befohlen und vom Manne angedeutet werden”.

Men ziet bij Deutsche manoeuvres dan ook nimmer stormen of aanvallen afslaan met de bajonet op het geweer; het betreffende signaal wordt gegeven, maar alleen een uitvoering met schijnbewegingen volgt. Noch de veiligheidstroepen, noch de posten hebben de bajonet op het geweer.

De bepaling in het Exerzier-reglement is niet nieuw. Zij kwam al voor in het reglement van 1888. In het jongste reglement treft men, als nieuw, den toelichtenden aanhef aan, dat de bepaling ten doel heeft „Schonung des Gewehrs”.

Die uitdrukking is juist, maar zij heeft voor ons kansen van slechts oppervlakkig verstaan te worden. Men zou namelijk in deze toelichting de draagwijdte van den maatregel aanzienlijk te kort nemen, indien men bij het voorgeschreven sparen van het geweer voornamelijk aan het slijten van sponningen, haften, veeren en schroeven dacht. Want de Deutsche geweermakers zullen in het opnieuw passend maken van rammelende onderdeelen zeker even bedreven zijn als de Nederlandsche. Het is bekend, dat eene jaarlijksche technische inspectie door een wapensmid en eenige kleinere manipulatiën tot herstelling voldoende verzekeren kunnen, dat de deelen van in gebruik zijnde geweren, overeenkomstig den eisch, gangbaar en passend blijven. Met het voorgeschreven „Schonen” beoogt men meer; men wil het geweer voor achteruitgang in zijn innerlijke waarde als vuurwapen behoeden.

De hier bedoelde zijde van het bajonet-vraagstuk hangt samen met eene theorie, die tot het terrein behoort, dat men in Duitschland de „innere Ballistik” noemt. Het is thans niet de gelegenheid om op die theorie grondig in te gaan. Een vluchtig overzicht ervan kan tot een juist begrip van de Deutsche bepalingen, omtrent het niet opplanten van de bajonet in vredestand, volstaan.

Men weet, dat in de hedendaagsche geweren in het eerste tijdsdeeltje van het losbranden van het schot gasspanningen voorkomen van meer dan 3000 atmosferen. In het moment der ontsteking ontwikkelt zich in de verbrandruimte achter den kogel het kruitgas, dat in loodrechte richting drukken uitoefent op den zielwand, welke op eene zelfde plaats van den loop, naar alle kanten even groot zijn. Aan deze drukken wordt door het loopmetaal met eene krachtig veerende werking weerstand geboden; de uitwerking van het kruitgas in zijdelingschen zin zou derhalve geene andere zijn, dan dat de loop zeer tijdelijk eenigszins werd uitgezet.

Ook de druk der buskruitgassen in de lengterichting van den loop

zal in de opvolgende tijdsdeelen, in welke de lading in gas overgaat, naar achter even groot zijn als naar voren. Hij heeft echter naar beide zijden eene gansch verschillende uitwerking. In de eene richting perst hij den kogel met groote snelheid door de velden, in de andere veroorzaakt hij den terugstoot.

Het is voornamelijk de terugstootende werking der gassen, die voor het hier gedachte onderdeel van het bajonet-vraagstuk in aanmerking moeten komen.

De terugstoot wordt namelijk door den bodem van de patroonhuls overgebracht op de deelen van het sluitmechanisme en van het staartstuk, op geweerdeelen derhalve, die niet ééne vaste massa vormen, maar integendeel met speelruimte aan elkander sluiten. Voor het overbrengen van den druk van de eerst aangegrepen onderdeelen op de daarachter gelegene is derhalve eenige tijd noodig. Alvorens het geheele stelsel zijne teruggaande beweging kan aanvangen en vóór dus de terugstoot kan voelbaar zijn, hebben in het geweer eene reeks tusschenwerkingen plaats en het zijn vooral deze, welke hier de aandacht vragen.

Het overbrengen van den terugstoot op de deelen achter de patroonhuls zou in de richting van de zielas rechtlijnig blijven, indien de veerkrachtige weerstanden der deelen overal juist in die lijn hunne aangrijpingspunten hadden. Dit is echter niet het geval. Men behoeft de constructie van het staart- en het sluitstuk van ons geweer zich maar voor den geest te brengen om in te zien, dat de terugstoot der buskruitgassen uitmiddelpuntig op de deelen van grendel en staartstuk wordt overgebracht.

De uitmiddelpuntige overbrenging van den druk der buskruitgassen roept verschillende koppels in het leven, die in verband met de niet symmetrische vormen van het sluit- en het staartstuk aanleiding geven tot rekkingen en buigingen in het staartstuk-metaal, dat wel is waar in zijn vorigen vorm terugveert, maar dat deze moleculair slingerende bewegingen met zijne moer overdraagt op de schroefvlakken, waarmede het aan den loop verbonden is.

Zoo ontstaan ook in den loop, gedurende de tusschenwerking, waarvan hierboven sprake was, moleculaire, overlangsche slingeringen, die zooals proefondervindelijk kan worden aangetoond, den kogel in den loop voorbijsnellen, en aanleiding geven, tot wat men in de theorie van het schieten als „standverandering van de aslijn bij het vuren” pleegt aan te duiden. Volkomen juist is die uitdrukking zeker niet, maar om het effect van de moleculaire schuddingen in het loopmetaal op den kogel eenigszins te verklaren, kan men er zeer goed mede volstaan.

Hoe groot de afwijking van de uitvaartslijn ten opzichte van de aslijn zal zijn, hangt af van de vraag, welke toevallig de slinger-uitslag is van het loopmetaal aan de monding, op het oogenblik, dat de kogel den loop verlaat. Onder zooveel mogelijk de zelfde omstandigheden schietende, zal echter de standverandering van de aslijn vrijwel eene

constante zijn; zij kan door eene doelmatige bepaling en plaatsing van de richtmiddelen worden gecorrigeerd.

Het schijnt niet noodig op deze theorie thans nader in te gaan. Juist twintig jaren geleden, heb ik in dit Tijdschrift aan deze aangelegenheid een meer gedetailleerd artikel gewijd. Het komt voor in de Maart-afl levering van 1887 en is getiteld: *Eene technisch-ballistische beschouwing over den terugstoot en de rechtsche grendelsluiting*. Hoewel blijkens het opschrift de beschouwingen niet voornamelijk een onderzoek bevatten naar den invloed op het schieten van de opgeplante bajonet en het onderzoek meer bepaaldelijk liep over de algemeene constructieve beginselen van staartstuk en lade, waren het niettemin de zelfde en soortgelijke proefnemingen, als waarvan daar sprake was, die in Duitschland tot het inzicht leidden omtrent het verkeerde van het schieten met de opgeplante bajonet. De geheele technisch-ballistische trillingstheorie stamt trouwens uit Duitschland. Het zijn de destijds algemeen bekende Ballistiker MIEG en THIEL geweest, aan wier vernuftige proefnemingen men de kennis van den oorsprong der trillingshoeken te danken heeft.

Men had toen uitsluitend het oog op geweerkalibers van 10 à 11 mM. Aan de mogelijkheid van een oorlogsgeweer van 6 mM. kaliber dacht men toen nog gansch niet. Maar wel wist men, dat hoe kleiner het kaliber werd genomen, hoe meer nauwkeurigheid men zou kunnen verkrijgen; tevens, hoe gevoeliger het wapen zou zijn en hoe grooter allicht de invloed zou worden van toevallige factoren, welke in het algemeen de juistheid van het schot verminderen.

De gevoeligheid van geweerloopen voor de invloeden van moleculaire slingerbewegingen gedurende het schot heeft nog de bijzonderheid, dat het gietstaal der loopen zich in het gebruik en op den duur naar die regelmatig terugkeerende bewegingen gaat schikken. De loopen schijnen zich voor de normale omstandigheden, waaronder er uit wordt geschoten, om het eens muzikaal uit te drukken, te stemmen, in zoover dat zij zich onregelmatig gedragen en zich ontstemd voordoen, indien er bij tussenpozen ingrijpende veranderingen worden gebracht in de technisch-ballistische omstandigheden, waaronder wordt geschoten.

Onregelmatigheden bij het schieten worden in de practijk te algemeen toegeschreven aan atmospherische invloeden. Men zoekt de oorzaken van de afwijkende verschijnselen dikwijls op het terrein der „aenzere Ballistik”, als zij alleen op dat der „innere Ballistik” zouden kunnen worden nagespeurd.

Het is niet noodig met veel woorden toe te lichten, dat het opplanten van de bajonet een factor is, die op de trillingsverhoudingen van het loopmetaal ingrijpend inwerkt. Men kan volstaan met er op te wijzen, dat de uitkomsten van het schieten zonder en met bajonet op het geweer, tot zelfs op korte afstanden aanzienlijk uiteenloopen. De invloed van de opgeplante bajonet op den uitvaartschoot is groot en aangezien die zoogenaamde standverandering van de aslijn bij het

schieten voornamelijk door de overlansche moleculair bewegingen in het loopmetaal wordt in het leven geroepen, mag men het voor bewezen houden, dat bij het schieten met de opgezette bajonet, gedurende den tijd, dat de kogel zich door den loop beweegt, daarin geheel andere metaalbewegingen intreden dan bij het schieten zonder bajonet.

En wanneer het een feit is, dat het gietstaal van geweerloopen door het daaruit schieten onder immer gelijke omstandigheden, op den duur daarvan, uit het aangeduide oogpunt, eene bepaalde neiging verkrijgt, en dat de loop min of meer ontregeld kan worden door nu en dan van de normale omstandigheden af te wijken, zou het schieten met de bajonet op het geweer zeker als nadeelig voor de innerlijke waarde van het wapen moeten worden aangemerkt.

De proeven, omstreeks 1883—'86 in Duitschland genomen, hebben aldaar tot het besluit geleid, dat tot „Schonung des Gewehrs” elk schieten met de bajonet op in vredestijd moet worden nagelaten. Men was zoozeer doordrongen van de wenschelijkheid om aan de metaaltrillingen van den loop *steeds op de zelfde wijze* vrijheid te geven, dat men voor het nieuwe rijksgeweer een stalen mantel heeft geconstrueerd, die met eenige speelruimte den geheelen loop omvat, zoodat deze niet in aanraking is met de lade, met banden, enz. De proeven hadden namelijk ook aangetoond, dat een zorgvuldig monteeren en het goed in elkander zetten van de deelen door den soldaat, aan het behoud van eene regelmatige trefkans ten goede komt. Het te sterk aandraaien van de staartschroef, klemmende banden, enz. veroorzaken onmiddellijk onregelmatigheden, terwijl de juistheid mede beïnvloed wordt door de zorg voor het onderhoud van het wapen, als bijvoorbeeld het droogen rein houden van de lade, het smeren van de slot-onderdeelen, het vetten van den loop en wat zoo al meer behoort tot het domein van deze prozaïsche poëzie.

Ik moet nu nog eens terugkeeren tot de vraag, of bij ons in de geldende bepalingen voor het opplanten der bajonet op het geweer niet, onbewust, iets van de vroegere opvattingen daaromtrent is blijven nawerken. Men moet erkennen, dat als wij van onze bepalingen, van vóór 1888, waren overgegaan tot soortgelijke als sedert dat jaar in Duitschland gelden, wij den grootst denkbaren sprong zouden hebben gemaakt.

Het Voorschrift op den Velddienst wil, dat de bajonet zal worden opgezet door posten en door de veiligheidstroepen. In ons Exercitiereglement voor de Infanterie komt een grondregel voor, die voor het al of niet plaatsen van de bajonet een toets kan zijn. De quaestie is daar klaar en scherp gesteld. Punt 212 zegt:

„Dreigt het bij het doen of bij het tegenstaan van een aanval, tot een handgemeen te komen dan moet de man op het gebruik van het geweer als vuurwapen bedacht blijven. Alleen als het schieten, door gemis aan munitie of om het gevaar van eigen kameraden, mocht uitgesloten worden, zal het geweer als stootwapen worden aangewend”.

Dus zelfs tot in het handgemeen zoolang mogelijk met het vuurwapen gestreden. Is de consequentie van dit beginsel wel genoeg gevat? Is wel voldoende op de beteekenis van het „alleen”, in den aanhef van den tweeden zin gelet? Ik geloof niet, dat het beginsel in merg en been van onze infanterie is doorgedrongen. Toch is het ter zake het eenig juiste beginsel; de tegenstander zal het ongetwijfeld ook op ons toepassen. Zoolang een infanterist nog ééne patroon heeft en er mede schieten kan, zal hij zich liever niet op zijn bajonet verlaten. En uit lijfsbehoud is schieten te allen tijd geoorloofd in den oorlog. Maar waarom, mag men vragen, dan een schildwacht steeds met de bajonet op zijn geweer uitgezet? Zal dit hem niet van het juistere gebruik van zijn uitnemend wapen afleiden? Men pleegt op dergelijke vragen te antwoorden, dat voor schildwachten de opgeplante bajonet uit moreele overwegingen nuttig moet worden geacht. Ik geloof, dat in die meening eene nawerking van vroegere opvattingen aan het woord is, toen het *semper paratus* vóór alles in het getrokken zwaard en in de altijd opgeplante bajonet werd gezocht.

Een commandant, die met den vijand in voeling is en bij duisternis zich aan de spits van zijn troep bevindt, neemt immers de revolver en niet de sabel in de rechterhand. Het komt mij voor, dat dit, wat het moreel element betreft, wel eene proef op de meening mag heeten, dat de moreele overweging ter zake van de opgeplante bajonet op eene inderdaad verouderde zienswijze duidt.

Ook voor veiligheidstroepen in beweging is het opzetten der bajonet eer schadelijk dan nuttig. Over akkers met gewassen, door struiken, hooge heiden, door opslag en opgaand hout bemoeilijken de grootere lengte van het wapen en de uitstekende deelen der bajonet den marsch der veiligheidstroepen in hooge mate. Patrouilles, die het geweer moeten dragen als de jagers op het veld, behoeven hunne aandacht te veel voor de punt hunner bajonet om onverdeeld voor zich uit en om zich heen te kunnen zien. Voor voorpostendetachementen en veldwachten is de opgeplante bajonet evenzeer nadeelig. Afdelingen, in laatstgenoemde taak, worden niet zelden door vijandelijke verkenningen in een slepend vuurgevecht gewikkeld. Zal het niet beslist een nadeel zijn, indien dit gevecht van hun kant gevoerd wordt met een topzwaar geweer voor hetwelk de opgeplaatste richtmiddelen niet juist zijn?

Voor al voor de veiligheidstroepen derhalve, zou het aangewezen zijn om de consequentie van het beginsel, in punt 212 van het Excercitiereglement neergelegd, ten volle te aanvaarden. De veiligheidstroepen zijn aan infanterie niet zelden het derde tot het vierde van de geheele macht. Aan deze troepen valt in het algemeen ook het langdurigste vuurgevecht toe. Tot verkenning, tot misleiding of voor tijdwinst moet door eene voorhoede soms uren lang worden gestreden. Zoowel voor het infanterievuur als voor het kanon komt het dan op goed richten, op scherp waarnemen en op langzaam en juist schieten aan. Het kan — het mag herhaald worden — stellig niet doeltreffend zijn, de vei-

ligheidstroepen met de opgeplante bajonet en dus met een ondeugdelijk vizier te doen schieten.

Er zijn wel eens stemmen opgegaan om de bajonet voor onze infanterie af te schaffen. Voor de keuze: „afschaffen of gebruiken volgens de bestaande bepalingen”, zou ik aarzelen. Ik begrijp iets van het radicale standpunt in deze, omdat het moderne infanteriegevecht in geen van zijn fasen een veranderd aanzien zou krijgen, indien de bajonet werd afgeschaft. Ik zal hier aanstonds echter nog even op terugkomen. Nu wij de bajonet hebben, acht ik het geraden haar bruikbaarheid nog te verhoogen. Men zou, bijvoorbeeld van een veertigtal per compagnie, de rugzijde als zaag kunnen inrichten. Onze bajonet leent zich daar allicht bekwamer toe dan het blad van de Linnemanschap. Overigens ware er, mijns inziens, geen overwegend bezwaar tegen om onze bepalingen omtrent het opzetten der bajonet in vredestand te beperken in den geest, als in de punten 42 en 502 van het Excerzier-reglement, al sedert vele jaren voor de Deutsche infanterie geschied is.

Een beletsel daartegen, dat mij uit onze infanterie ter oore kwam, is het volgende. Het heette, dat de korte oefeningstijd niet gedoogde de bajonet bij onze vredesoefeningen weg te laten; de troep zou dan niet op de hoogte blijven van de bepalingen, die voor onze infanterie omtrent het gebruik van de bajonet zijn gemaakt. Ik geloof niet, dat dit gezichtspunt veel gewicht in de schaal moet leggen. Het opzetten der bajonet zal voor grootere afdeelingen in den werkelijken strijd, te juister tijd met een bataljonswijze te geven signaal, bevolen worden. En wat het gebruik betreft overeenkomstig de individueele behoeften, men moet dit ter beoordeeling aan de personen zelf overlaten. Er zit trouwens niets anders op; de omstandigheden, waarin de man aan het stootwapen kracht kan ontleenen, zijn zeldzaam en niet te voorzien; het zou niet verstandig zijn voor zulke wisselvalligheden profeteerende regelen te willen blijven stellen.

Indien het steevast opzetten van de bajonet voor de veiligheidstroepen, om mij als voorbeeld tot deze hoofdgroep te bepalen, verviel, behoefde ook de vraag, wat in het gevecht door veiligheidstroepen is te verstaan, nooit hoofdbreken te kosten; er zouden dan geenerlei bepalingen omtrent het opzetten der bajonet behoeven te blijven bestaan en er zouden vanzelf in het toepassen van die bepalingen geen oefeningen noodig zijn. De quaestie der bajonet kan bekeken en beslist worden buiten de vraag om, hoe het voor onze infanterie gesteld is met den oefentijd en zijn gebruik. Men kan ook te veel bewijzen willen. In de tijden, toen er nog tijd was voor velerlei beuzelingen, is door wijsgeeren gestreden over de vraag wat een nuttiger element is voor het leven op de aarde: de lucht of het water? Ik weet niet, of men tot een resultaat is gekomen; het vernuft, dat zich bleef scherpen op nieuwe argumenten, streefde zichzelf echter voorbij, toen het nuttige van het water ook werd afgeleid uit de bijzonderheid, dat men er mede op de eilanden kan komen. Zonder water zouden er geen eilanden zijn en zonder

bepalingen omtrent het gebruik der bajonet heeft men ook geen oefeningen in het toepassen van noode.

De bajonet is, sedert het infanteriegevecht een uitsluitend vuurgevecht is geworden, tot een wapen van ondergeschikt belang afgedaald. De cijfers omtrent het percentage der gestoken wonden bewijzen dit overtuigend. In 1870—'71 bedroegen zij bij de Duitschers 0,6 %. In 1904—'05 waren zij bij de Russen 3 % en bij de Japanners 1,7 %. Het ambtelijk bericht uit de gezamenlijke Japansche ambulancen vermeldt, dat de steekwonden dikwijls bleken bekomen te zijn buiten den strijd ten gevolge van overijling of ontsteltenis, waarbij manschappen nu eens in greppels of op hellingen waren gestort of wel, met onwillekeurige of te schielijke bewegingen in het gelid, elkander gekwetst hadden.

De nachtgevechten eischen in dit laatste opzicht immer offers en deden ook uit anderen hoofde het verliescijfer der blanke wapenen stijgen. In den slag aan de *Scha-ho*, waar het tweede Japansche leger, over een breed front, langdurig met den vijand in nachtelijke aarakingen was, kreeg dit op 100 wonden er 7 toegebracht met de bajonet. Dat dit hooge cijfer voornamelijk als een gevolg van de duisternis moet verklaard worden, is aannemelijk, als men bovendien weet, dat het zelfde leger in den slag bij *Liao-Yang*, over dag vechtende, maar 0,7 % steekwonden bekwam, dus aanzienlijk minder dan het Japansche gemiddelde over den geheelen oorlog.

Voorts schijnt de geaardheid van het ras, inzonderheid de vraag of in een volk, als het in heftige gemoedsbewegingen verkeert, al of niet van nature eene drift tot steken zit, invloed te hebben op de verhoudingscijfers. Maar toch ook in oorlogen, waarin over het geheel genomen, de steekwonden veelvuldiger voorkwamen, zooals bijvoorbeeld in den Russisch-Turkschen krijg het geval is geweest, was vergelijkenderwijze dat aantal zóó minimaal, dat men het in zijn invloed op den loop der gevechten wel kan verwaarloozen.

Hiermede is natuurlijk evenmin bedoeld als gezegd, dat de bajonet voor de hedendaagsche infanterie een overbodig wapen zou zijn. Bedreiging en intimidatie spelen nog altijd haar rol, al valt de invloed ervan niet onder het bereik van eene statistiek. Juist als de kansen in een gevecht wankelend zijn, kan het gewicht van die onweegbare stoffen soms zwaarder wegen dan stoffelijke gewichten. Ik zou daarom niet gaarne de afschaffing van onze bajonet willen voorstaan. Het kan voor ons, zelfs van het partijgangersstandpunt der afschaffers, slechts verstandig wezen in deze den primeur aan anderen te gunnen.

In onze bepalingen omtrent het vredesgebruik der bajonet moge echter eene verbetering komen. Heeft men het in Duitschland met het „Schonen des Gewehrs” aan het rechte eind, dan staan wij met onze voorschriften aan de verkeerde zijde; men zal er gaarne hartelijk mede instemmen, dat dit „toch erg jammer zou zijn van ons mooie geweer”.

Den Haag.

Jhr. L. M. A. VON SCHMID,

Kapitein v/d Generalen Staf.

Losse opmerkingen.

In de jongste Januari-aflevering van den Militairen Spectator werden eenige aangelegenheden behandeld, ten aanzien waarvan het mij vergund zij eene enkele opmerking te maken.

De eerste betreft het artikel „Een nieuwe afstandsmeter”, waarin de Heer W. N. BAKKER eene beschrijving geeft van een zeer vernuftig instrument, vermoedelijk van eigen vinding. Toch komt het mij voor, dat ten gevolge van de daarbij aangegeven wijze van werken, het meten met twee instrumenten, aan de uiteinden van eene basis geplaatst, de vinding van den Heer BAKKER, ons niet nader zal brengen bij de oplossing van het vraagstuk der afstandmeting, omdat er thans reeds zulke uitstekende instrumenten bestaan, waarmede afstanden uit één punt gemeten kunnen worden, en in deze richting nog verdere voordeelingen verwacht kunnen worden. De Schrijver beseft dan ook zeer goed, dat, hij zijn pleidooi voor het door hem aangegeven stelsel, zijn ernstigste tegenstanders juist die instrumenten zijn, waarmede afstandmeting uit een enkel punt mogelijk is, doordien de meetbasis zoo klein genomen is, dat zij in een enkel instrument kan worden samengevat. Maar dat hij zijne tegenstanders onderschat, meen ik te mogen afleiden uit hetgeen hij omtrent deze toestellen zegt: „Evenwel kleeft aan een dergelijk toestel steeds het nadeel, dat de basis slechts zeer klein genomen kan worden, wat tot groote fouten in de meting aanleiding zal geven, o. a. door uitzetting ten gevolge van de warmte”.

Dit oordeel is naar mijne meening geheel onverdiend. Van de bedoelde toestellen toch, bestaan twee hoofdsoorten, n.l. de afstandmeters van BARR and STROUD, en de stereoscopische afstandmeters van ZEISS. Bij eerstgenoemde toestellen nu zou verandering der basislengte (b.v. door verandering van temperatuur) wèl van invloed zijn op de meting. Door eene vernuftige samenstelling van de kijkerbuis uit materialen met verschillenden uitzettingscoëfficiënt heeft men echter het resultaat bereikt, dat de basislengte onveranderlijk blijft, ondanks verandering van temperatuur. De constructie hiervoor is het geheim van den uitvinder; het zelfde beginsel vindt men echter toegepast bij de compensatieslingers van zuiver-gaande uurwerken. Dat dit instrument echter bij alle weersgesteldheden nauwkeurige meting toelaat, hebben proeven,

bij de Engelsche marine genomen, voldoende aangetoond, en kan ook ieder kustartillerist getuigen.

De stereoscopische afstandmeters van ZEISS echter, hebben het kenmerkende voordeel, dat eene niet te groote verandering der basislengte niet van invloed is op de meting, waardoor de kijkerbuis niet zoo samengesteld behoeft te worden vervaardigd. Dit is, als volgt, te verklaren:

De toestellen berusten op het stereoscopisch zien. De grootste afstand, waarop voorwerpen nog stereoscopisch kunnen worden waargenomen, werd door v. HELMHOLTZ voor normale, ongewapende oogen op gemiddeld 240 M. aangenomen. Deze afstand is afhankelijk van den onderlingen afstand der oogen en van de gezichtsscherpte. Bij de stereoscopische kijkers wordt nu èn de oogwijdte (evenwijdige transmissie der lichtstralen door middel van prisma's) èn de gezichtsscherpte (krachtige lenzen) vergroot, en daarmede de afstand van stereoscopisch zien opgevoerd tot 9 à 32 KM. Nu heeft men in elke der beide kijkerhelften, daár waar zich het beeld van het terrein vormt, eene afstandschaal op eene glasplaat aangebracht, welke beide schalen zoodanig zijn samengesteld, dat men, met beide oogen ziende, de verdeelingen stereoscopisch, dus *in* het terrein ziet, waardoor men, als het ware, bij ieder punt van het terrein den afstand ziet aangegeven.

Wordt nu de afstand der voorwerpglazen b.v. door verandering van temperatuur grooter of kleiner, dan zal men het terrein nog meer resp. minder stereoscopisch zien, dus meer resp. minder in de diepte uitgerekt.

Het zelfde geldt echter in gelijke mate voor de afstandschaal, zoodat het instrument toch steeds de goede afstanden blijft aanwijzen. Ook deze toestellen zijn dus niet gevoelig voor temperatuursverschillen.

Met hetgeen hiervoor werd medegedeeld, schijnt het mij toe, dat de Heer BAKKER niet in overeenstemming is, waar hij verder o. a. zegt: „Het zijn eigenlijk stereoscopen, waarbij de oogafstand, door middel van een stelsel prisma's, wordt vergroot tot 1 M. en minder. Daarbij is een ¹⁾ der oculairs voorzien van eene verdeeling, welke direct den afstand aangeeft van een punt, dat men in het midden van het *andere* ¹⁾ oculair ziet. Of deze toestellen echter voor gebruik te velde geschikt zijn, daar reeds eene geringe verschuiving der prisma's of eene kleine verbuiging het toestel onbruikbaar maakt, is eene open vraag”.

Deze laatste bezwaren schijnen wel een weinig breed uitgemeten te zijn, immers eene dergelijke prisma-constructie is bij alle gewone veldkijkers van ZEISS, GOERZ, enz. en zelfs bij den opzet van ons veldgeschut toegepast.

Eene tweede opmerking geldt het artikel van den Heer P. M. VIS: „Een en ander uit de Exercitiereglementen en Voorschriften der Vesting-Artillerie”.

¹⁾ De cursiveering is van mij.

Hierin wordt op blz. 6 een model gegeven voor een staatje voor den sectiecommandant. Daargelaten nu, dat het optellen van de verschillende aan te brengen correctie's niet het werk van den S.-C., maar van den B.-C. is, en deze berekening dus in het sectiestaatje niet thuis behoort, komt het aangegeven model mij nog om eene andere reden niet gelukkig gekozen voor. De Schrijver heeft n.l. geen rekening gehouden met de omstandigheid, dat Aanhangsel, § 12, *imperatief* voorschrijft, dat na het zoeken van het hulprichtpunt (als dit voor de geheele batterij dient) alle opzetten, alleen wat de opzethoogte betreft, gelijk gesteld moeten worden. Doet men dit nu nadat, zooals op blz. 7 wordt aangegeven, met de quadranten de elevaties van regel *e* (blz. 6) gegeven zijn, dan worden door eerstgenoemde handelwijze de correcties voor drachtsverschillen weer genivelleerd; de slechter schietende vuurmonden komen weer onder de zelfde verhooging te staan als de goede. In mijn eigen opstel: „Versnelde vuuropening bij de Vestingartillerie” noemde ik dit „een voetangel, waarin reeds menig batterijcommandant beknelde raakte” (blz. 46). Is dit met den Heer Vis ook niet het geval?

Eene derde opmerking ten slotte ten aanzien van mijn reeds genoemd opstel. Op blz. 53 wordt daarin gesproken van een hulprichtpunt, dat 8° lager ligt dan de vuurmond, terwijl op blz. 52 betoogd wordt, dat de hulprichtpunten minstens 1000 M. van de batterij verwijderd moeten zijn. „Das reimt sich nicht zusammen”, want dan zou het hulprichtpunt 141 M. lager dan de batterij moeten liggen, wat in onze terreinen niet goed denkbaar is. Wil men dus een geneesmiddel toedienen voor de te geringe lengte van de opzetstang, dan moeten de „lage” hulprichtpunten dichterbij gekozen worden, maar kunnen dan niet voor de geheele batterij dienen, doch elk stel voor eene afzonderlijke sectie of een afzonderlijk stuk. Men zal dus steeds naar omstandigheden moeten handelen, en van twee kwaden het beste kiezen.

Deze rectificatie was noodig, maar verandert overigens niets aan het betoog.

J. J. VAN SANTEN,

1ste Luitenant der Veldartillerie.

Amersfoort, Februari 1908.

„LES CIBLES ÉLECTRO-AUTOMATIQUES” (Brevets BREMER),
adoptées en Belgique par l'Armée et la Garde civique.
2e Edition. *Bruxelles*, Mai 1907. MISCH & THRON,
Editeurs. ¹⁾

In het April-nummer van den vorigen jaargang werd met veel lof gewaagd over de uitvinding van den Belgischen Kapitein R. BREMER.

Van de brochure, in welke destijds het stelsel was omschreven, verscheen kort daarna een gewijzigde en uitgebreide herdruk, verrijkt met tal van platen en figuren.

Mag men uit de vele gunstige getuigenissen, daarin overgenomen uit de militaire pers en uit ambtelijke bescheiden, reeds afleiden, dat in bedoeld April-nummer niet te veel werd gezegd, sedert is, door verbetering van sommige onderdeelen, de waarde der uitvinding nog aanmerkelijk verhoogd.

In meerdere Belgische garnizoenen en legerplaatsen is men er dan ook reeds sinds langeren of korteren tijd van voorzien, terwijl bij Ministerieele Beslissing van 3 Mei 1907, na uitgebreide, vergelijkende proeven met verschillende electro-automatische stelsels, de „*Bremer-schijf*” in België voor het Leger en de Burgerwacht werd aangenomen.

Door de groote drachten der hedendaagsche geweren, gevoegd bij het snel aangroeien der bevolking, ten gevolge van welke laatste omstandigheid het personenverkeer en de handelswaarde der terreinen — over het geheel beschouwd — zeer toenemen, worden aan de tegenwoordige schietvelden en schijfnerichtingen bijzondere eischen gesteld.

Goede, veilige schietterreinen worden schaarscher en moeten meer afgelegen gezocht worden of zija anders zeer kostbaar.

Hier staat tegenover, dat de behoefte aan goede schietterreinen — althans bij ons te lande met ons sterk, jaarlijksch militiecontingent en bij de hooge eischen, tegenwoordig aan de schietopleiding te stellen — gaandeweg grooter wordt.

Aan deze tegenstrijdige omstandigheden ontleent m.i. het vraagstuk eener goede schijfnerichting eene bijzondere beteekenis.

Een stelsel, dat:

¹⁾ Bijzondere omstandigheden werkten zeer vertragend op de inzending dezer bespreking.

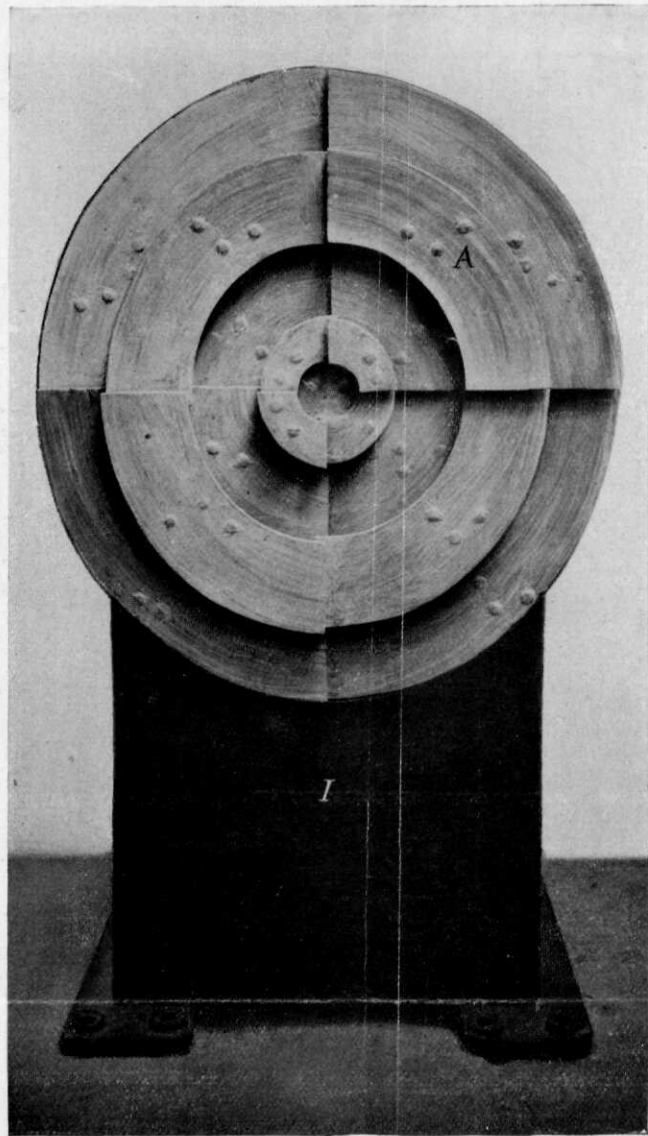
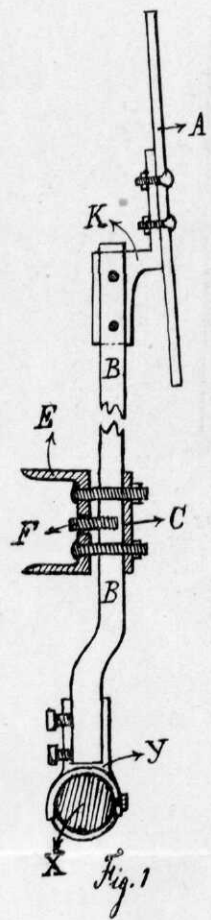

FIG. 2.
Schijf, in gebruik te Rennes, van voren gezien.

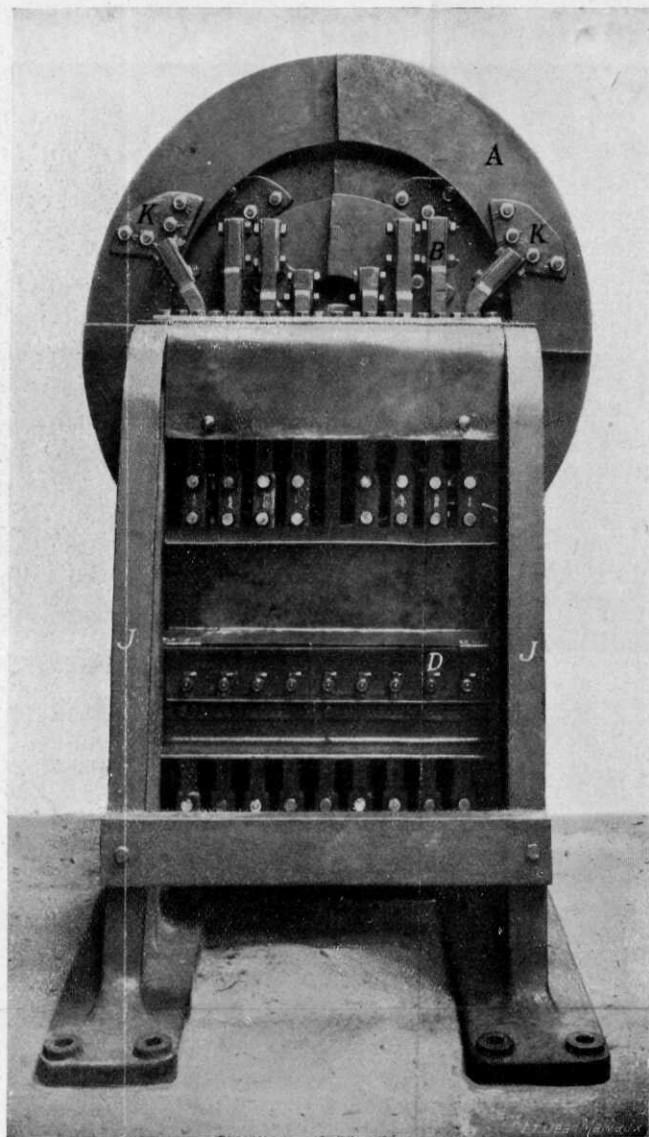

FIG. 3.
Schijf, in gebruik te Rennes, van achteren gezien.

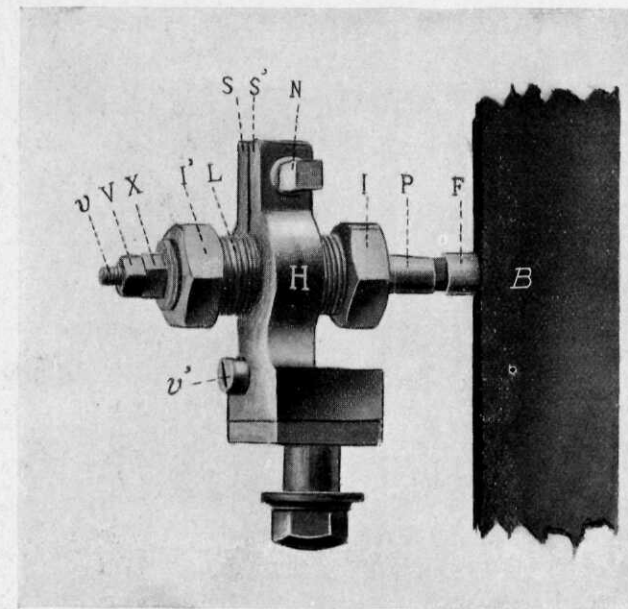

FIG. 4a.
Electrisch contact D, van terzijde gezien.

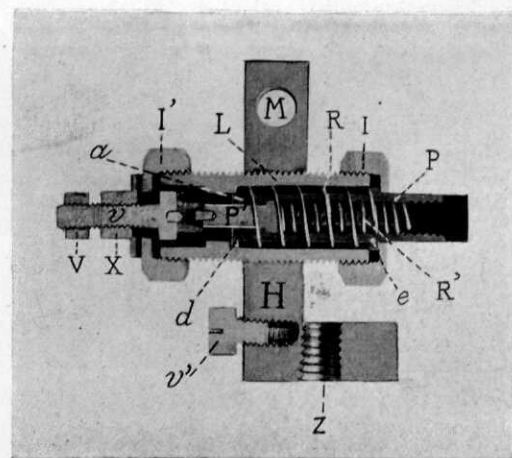

FIG. 4b.
Doorsnede van het electrisch contact D.

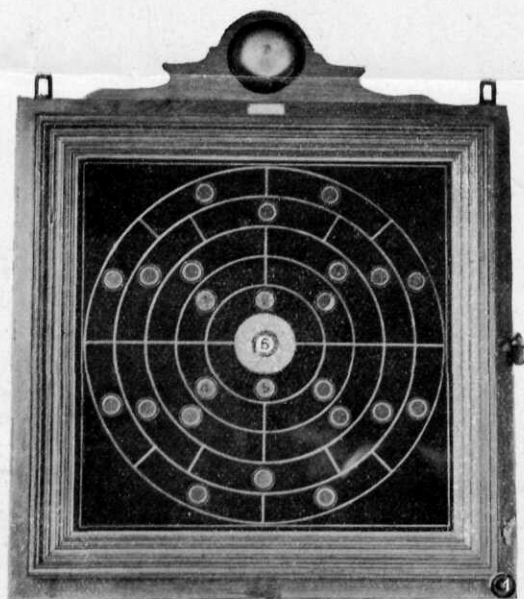

FIG. 5.
Electrische aanwijzer met schel, van voren gezien.

FIG. 6.
Schijf met verplaatsbaren aanwijzer en kabelkar, in gebruik te Beverloo.

M. Huet
Mand 1878

dezer bespreking.

- 1°. de gelegenheid zou bieden, op eene gegeven terreinuitgebreidheid een maximum-aantal schutters gelijktijdig te oefenen en daarbij per oefening en per man een minimum-tijd in beslag zou nemen;
 - 2°. het voor den schutter, dus voor het Rijk, nuttige effect der oefeningen zou verhoogen;
 - 3°. aanzienlijke geldbesparing zou opleveren, en
 - 4°. de kansen op ongelukken tot een minimum zou beperken;
- zou eenerzijds minder terrein aan de gemeenschap onttrekken en anderzijds de behoefte aan meerdere of aan grootere schietterreinen in hooge mate doen verminderen.

Van de mij bekende schijfrichtingen voldoet, naar het mij voorkomt, de „*Bremerschijf*” het meest aan de hierboven opgesomde eischen. Ik acht haar eene uitmuntend geslaagde oplossing van het vraagstuk, zoodat ik niet wil volstaan met het schrijven van eenige regels tot aanbeveling, doch door eene beknopte beschrijving, gepaard aan enkele beschouwingen, het licht op deze uitvinding werpen en er de belangstelling voor wekken, die zij zoo ten volle verdient.

Den hooggeachten uitvinder, die zoo bereidwillig eenige clichés ter beschikking stelde, zij hiervoor mijn dank gebracht.

De inrichting bestaat uit vier hoofddeelen:

- 1°. de eigenlijke schijf met staanders,
- 2°. den electro-automatischen aanwijzer,
- 3°. den kabel,
- 4°. de elektrische batterij.

De eigenlijke schijf met staanders. 1)

Zij is samengesteld uit een zeker aantal flauw voorover hellende stalen platen of segmenten *A* (zie de schematische figuur 1), ieder door een ijzeren verbindingsstuk *K* bevestigd aan het bovineinde van een bijna verticalen, ijzeren arm of stang *B*, die van onderen eindigt in een scharnier *Y* met horizontale as *X*.

Iedere plaat heeft haar eigen stang *B*, terwijl het aantal platen, afhankelijk van het begeerde aantal verschillende aanwijzingen, naar believen kan worden bepaald.

Alzoo: hoe grooter nauwkeurigheid in de aanwijzing der trefpunten wordt verlangd, des te grooter aantal segmenten is noodig.

Van ieder segment met daaraan verbonden stang ligt het zwaartepunt een weinig vóór de verticaal door de as *X*, zoodat het segment voorover zou vallen, indien zulks niet werd belet door een steunstuk *C*, waartegen de stang *B* met haar voorzijde rust.

Wordt eene plaat getroffen, dan drijft de levende kracht van den

1) Zie de bijgevoegde plaat.

kogel haar naar achteren en doet haar aan haar stang draaien om de as X .

Zoodra de stang een hoek van ongeveer $\frac{1}{2}$ graad heeft beschreven, dus *bijna* onmiddellijk, wordt die achterwaartsche beweging evenwel beperkt door een stuitstuk E , achter het steunstuk C geplaatst en hiermede door schroefbouten op zoodanigen, vasten afstand verbonden, dat ondanks de achterwaartsche beweging het zwaartepunt van segment met stang *voortdurend vóór* de verticaal door X gelegen blijft.

Het gevolg hiervan is, dat de stang onmiddellijk na de aanraking met het stuitstuk E door eigen zwaarte de oorspronkelijke stelling tegen het steunstuk C herneemt.

In de achterzijde van iedere stang B is eene soort drukknop F geschroefd, welks buiten de stang blijvend, cilindervormig gedeelte door eene opening in de voorzijde van het stuitstuk E werkt op den pistonkop P eener contact-inrichting D (zie ook figⁿ. 4a en b), die aan het stuitstuk is bevestigd.

Door het achterwaarts zwenken van de getroffen plaat met stang namelijk, drukt de knop F den veerenden pistonkop P van het contact D terug en wordt een elektrische stroom gesloten, die van D voert naar den aanwijzer, in fig. 6 met B aangeduid. (Zie ook fig. 5.)

De assen X , alsmede de steun- en de stuitstukken C en E met contacten D , worden gedragen door twee of drie gegoten staanders J , welker voetstukken zijn bevestigd op eene bedding van hout of van beton.

De platen of segmenten (zie fig. 2) zijn niet alle in een zelfde vlak opgesteld en dekken elkaar aan de randen over eene breedte van ongeveer 1,5 centimeter, waardoor wordt voorkomen, dat een kogel, na het treffen van den uitersten rand van eenig binnensegment, tusschen de segmenten door zou kunnen uitwijken en het schot ten onrechte als een poedel worden aangemerkt.

De dikte en de staalsoort der platen zijn afhankelijk van het te bezigen wapen en van de munitie.

Bij voltreffers wordt de kogel geheel of grootendeels verpletterd.

De contacten D (figⁿ. 4 a en b) bestaan ieder uit eene holle schroef L , in welke een holle cylinder met kraag e en ingeschroefden kop P veerend beweegbaar is.

Hiertoe heeft de schroef L , bevestigd in het achterste deel van het stuitstuk E , van binnen eene rifvormige vernauwing d , die met bedoelden kraag e eene spiraalveer R opsluit.

Achter P bevindt zich in den hollen cylinder eene tweede, doch zwakkere spiraalveer R' , die een kleiner cylindertje P' , voorzien van een kraag en van een zilveren contactpunt, naar achteren drukt.

Onder de werking van R wordt dat contactpunt, zoo lang F zich in den voorsten stand bevindt, op eenigen afstand gehouden van een tweede, soortgelijk contactpunt, bevestigd in een schroefje v , waaraan door middel eener moer V de geleidraad wordt vastgeklemd.

Twee groote moeren I en I' houden de gansche contactinrichting D ineen en beschermen de inwendige deelen.

De gevoeligheid der contacten is te regelen door de schroef L meer of minder ver in het deel H van het stuitstuk te brengen; de afstand, die vóór het schot tusschen F en P bestaat, wordt daardoor beheerscht.

Met behulp eener bijzondere, dubbel-doosvormige koppelinrichting wordt de kabel in een oogwenk met de schijf verbonden, en wel in dier voege, dat iedere geleidraad voert naar het uitsluitend voor dien draad bestemde contact.

De eene doos bevat namelijk eene verzameling der positieve draadpolen, in bepaalde orde gerangschikt, de andere bevat op gelijke wijze de negatieve draadpolen.

Door middel van klemschroeven worden de beide doozen in een bepaalde stand zoodanig aan elkáár verbonden, dat de ongelijknamige polen contact maken en tusschen de overeenkomstige segmenten van schijf en aanwijzer electricisch verband ontstaat.

De aanwijzer.

Deze is naar locale omstandigheden al of niet mobiel.

Gewoonlijk rechts van den schutter opgesteld, vormt het geheel een gesloten kastje, welks voorvlak — het eigenlijke aanwijsbord — van de schijf een verkleind beeld vertoont, dat in het midden van ieder segment een doorzichtig cirkeltje bevat. (Zie fig. 6 bij B en fig. 5.)

Wordt een schijfsegment getroffen, dan wordt in het bij dat segment behoorend contact D de stroom gesloten en geleid door de draadomwinding van een electromagneet in den aanwijzer.

Deze electro-magneet, afzonderlijk bestemd voor- en geplaatst achter het met het getroffen schijfsegment overeenkomende deel van het aanwijsbord, trekt een half, week-ijzeren anker tot zich.

Een aan dit half-anker bevestigde arm draagt het betrokken trefcijfer en brengt dit achter het doorzichtige gedeelte van het segment.

Trefpunt en trefcijfer worden dan door onderwijzer en schutter onmiddellijk waargenomen.

Een druk op een knop van den aanwijzer doet het cijfer weder verdwijnen.

Hoewel strikt genomen niet noodzakelijk, kan eene electriche schel, zooals fig. 5 vertoont, goede diensten bewijzen als hoorbare verklikker. Wordt de schijf getroffen, dan klinkt de schel.

Ook is een zelf-registreerende aanwijzer te bekomen, die automatisch het trefcijfer afdruckt op papier, vooral bij wedstrijden een uitmuntend middel tot controle der geboekte trefcijfers.

Is de aanwijzer mobiel, dan bevat hij gewoonlijk ook de batterij en is tot verbinding met den kabel voorzien van eene soortgelijke koppelinrichting, als bij de schijf wordt gebezigd.

De kabel.

De draadgeleidingen zijn tot een kabel vereenigd, die naar omstandigheden vast is of wel mobiel.

De vaste kabel, op afdoende wijze beschermd of gewapend, wordt ingegraven.

Moet hij dienen bij het schieten op verschillende afstanden, dan biedt hij op bepaalde punten gelegenheid tot het snel en gemakkelijk in- en uitschakelen van den aanwijzer.

De losse, z.g. mobiele kabel is veel lichter. Met behulp van eene groote houten rol (zie fig. 6 bij C) is hij gemakkelijk te verplaatsen, uit te leggen en op te nemen.

De batterij.

Gewoonlijk uit Leclanché-elementen of wel uit accumulatoren bestaande, wordt zij of in een vast gebouw of onder in de kast van den aanwijzer opgesteld.

De noodige stroomsterkte, afhankelijk van den schootsafstand, draagt voor 600 meter ongeveer 12 volts.

De „Cibles à éclipse”.

Deze eveneens electro-automatische schijven, bestemd voor het gevechtsschieten, zijn in de brochure niet omschreven. Wel wordt vermeld, dat de onderwijzer de schijf plotseling kan doen verschijnen of verdwijnen.

Theoretisch zijn de talrijke en groote voordeelen der „*Bremerschijven*”, volgens de brochure door de ervaring bewezen, uit de voorgaande oppervlakkige gegevens gemakkelijk af te leiden.

In hoofdzaak komen zij neer op de volgende:

- 1°. Snelle en nimmer falende juistheid der aanwijzing.
- 2°. Tijdens het schieten geen personeel bij de schijf.
- 3°. De afstand tusschen nevenbanen kan men tot $\pm 7,5$ meter beperken.
- 4°. Uiterst geringe onderhoudskosten.

Nog andere voordeelen vloeien hieruit voort.

De juiste aanwijzing toch, kan niet anders dan het vertrouwen van den man in zijn goed wapen versterken en zijn lust tot schieten aanwakkeren.

Eéne enkele onjuiste aanwijzing, zooals die bij ons nog al eens voorkomt, is dikwijls reeds in staat, den man het — vaak slechts ten koste van langdurige moeite en oefening verkregen — vertrouwen in zijn geweer of in zichzelf te ontnemen.

Het onjuist *boeken* van schoten, niet te verwarren met onjuiste *aanwijzing*, kan zich slechts voordoen in het zeldzame geval, dat de man zou richten op de schijf eener nevenbaan, en het schot gelijktijdig zou afgaan met dat van den schutter op die nevenbaan.

Alsdan zijn verschillende gevallen mogelijk:

a. beide schoten treffen verschillende segmenten;

b. beide schoten treffen het zelfde segment;

c. een der schoten is een poedel;

d. beide schoten poedelen.

In geval *a* wordt de vergissing onvermijdelijk ontdekt en blijven beide schoten buiten beschouwing.

In de gevallen *b* en *c* kan ontdekking der vergissing uitblijven.

In geval *d* wordt wel is waar de vergissing *misschien* niet ontdekt, doch worden *beide* schoten niettemin op de *juiste* waarde geschat en geboekt als poedels.

Wat nu de gevallen *b* en *c* aangaat, verlieze men niet uit het oog, dat zulk een enge samenloop van verschillende, zeldzame toevalligheden al zeer onwaarschijnlijk is te achten.

De snelle aanwijzing levert belangrijke tijdbesparing op, zoodat voor het schoolschieten slechts $\frac{1}{3}$ tot $\frac{1}{4}$ van den tijd noodig is, daarvoor bij gewone schijven vereischt.

Behalve aan vermindering van het aantal banen, kan de bespaarde tijd ook ten goede komen aan andere oefeningen, een niet te onderschatten voordeel, vooral bij een korten oefentijd als in Nederland.

Dat zich tijdens het schieten geen personeel bij de schijf bevindt, vermindert de kans op ongelukken in de hoogste mate en ontlast tevens den onderwijzer van het voortdurend waken voor de veiligheid van het schijvenpersoneel. Hij kan dus zijn aandacht onafgebroken aan den schutter wijden, waarbij de waarde der oefening slechts winnen kan.

De geringe afstand, bij de Bremerschijven noodig tusschen de banen, maakt in sommige — wellicht vele — garnizoenen verkleining van het schietterrein mogelijk en kan, waar de grond kostbaar mocht zijn, misschien leiden tot besparing van niet te versmaden bedragen, terwijl ook hier en daar meer terrein voor andere oefeningen beschikbaar zou kunnen komen.

Wel zijn dan de kansen grooter, dat bij vergissing op de schijf eener nevenbaan zou worden gericht, doch door in reusachtige cijfers boven de schijf het baannummer te vertoonen, zullen dergelijke vergissingen veelal zijn te voorkomen.

En nu de financiële zijde.

Volgens Belgische ervaring levert de Bremerschijf, ongeacht de vrij hoge kosten van aanschaffing, op den duur aanzienlijke vermindering van uitgaven op, dank zij de bij zeer veelvuldig gebruik geringe onderhoudskosten, ten bedrage van *hoogstens* 10 francs per schijf en per jaar.

Het zou zeker de moeite waard zijn eens te berekenen, welke besparing in Nederland, met zijn \pm 35 garnizoenen voor marine en leger, van invoering der Bremerschijven het gevolg zou zijn. Echter mis ik de hiertoe noodige gegevens.

Wel kan ik, om hiervan een oppervlakkig denkbeeld te doen vormen, enkele cijfers beschouwen.

Meerbedoeld Aprilnummer dan vermeldt als prijs eener schijfinrichting „Bremer” met 33 verschillende aanwijzingen (ellips-assen van 2,40 en 2,10 meter) de som van fr. 5300,—, dus ongeveer *f* 2500,—.

Door het 5^e Regiment Infanterie te Amersfoort werd van begin April 1903 tot en met Sept. 1907 voor aanschaffing en onderhoud van schijvenmaterieel totaal *f* 8541,86 uitgegeven, dus gemiddeld *f* 1898,—, zegge rond *f* 1900,—, per jaar.

Eene enkele der 10 schietbanen wordt weinig gebruikt, zoodat de Bremer-schijf slechts 3 banen noodig zou maken.

Grof berekend, zou te Amersfoort, bij aanschaffing van 3 Bremer-schijven van *f* 2500,—, reeds na 4 jaren de koopsom zijn bespaard, terwijl daarna de jaarlijksche onderhoudskosten slechts *f* 15 à *f* 20 zouden bedragen.

Wel is hierbij geen rekening gehouden met het materieel, dat uitsluitend is bestemd voor het gevechtsschieten en voor het schieten met patronen tot verkleinde afstanden.

De gegevens tot het zuiver berekenen der zaak bezit ik echter niet, doch ik vermoed, dat ik, de jaarlijksche besparing te Amersfoort op rond *f* 1500,— schattende in stede van op *f* 1900,—, niet van overdrijving kan worden beticht.

Bovendien is ook van de aanschaffing van „Bremer-materieel” tot gevechtsschieten besparing te verwachten. ¹⁾

Zonder aan bepaalde cijfers te hechten, zal men moeten erkennen, dat in Nederland eene achtenswaardige som tot andere uitgaven zou kunnen worden bestemd, indien althans de Belgische ervaring ook ongeveer de onze zou blijken.

Ook uit een oogpunt van zuinigheid dus, schijnt mij de Bremerschijf eene *zeer gelukkige* vinding toe en een welsprekend bewijs voor de waarheid:

Duurkoop is dikwijls goedkoop.

Of, en zoo ja, in hoeverre door ons Legerbestuur reeds eenig onderzoek werd bevolen omtrent de waarde der onderwerpelijke uitvinding, is mij niet bekend.

Doch, al zou invoering geen noemenswaardigen invloed op onze uitgaven blijken uit te oefenen — hetgeen onaannemelijk schijnt —, *dàn* *nóg* ware invoering ernstig te overwegen.

Immers: *minimum kans op ongelukken, tijdwinst ten bate van andere oefeningen, terreinwinst, minder werkbeurten en — het voornaamste — grooter nuttig effect der schietoefeningen!*

Wat wil men meer?

L. NOEST,

Kapitein der Infanterie.

¹⁾ Tevens is voor het onderhoud minder personeel noodig, zoodat minder manschappen aan de oefeningen worden onttrokken.

De a. s. herziening van de Wet op het Militair Onderwijs, met betrekking tot de officiersopleiding,

DOOR

D. J. RUITENBACH,

Gep. Majoor O.-I. L.

De herziening van de Wet op het Militair Onderwijs, die volgens de Memorie van Antwoord, behoorende bij de aanvankelijke begrooting voor 1907, in uitzicht is gesteld, maakt het zeer wenschelijk de tegenwoordige officiersopleiding wat van naderbij te bezien. Niemand toch, zal kunnen beweren, dat deze opleiding thans zóó geschiedt, dat het aanbrenge van wijzigingen niet noodzakelijk zou zijn. Zondert men de aspiranten, bestemd voor wetenschappelijke of administratieve diensten, uit, dan kan men gerust zeggen, dat voor den aspirant-troepen-officier, de methode van vormen tegenwoordig op weinig anders neerkomt dan op het aanbrenge van kennis, zonder daarbij voldoende rekening te houden met de latere practijk. Waartoe dit leidt bij iemand, die na zijne opleiding met niets anders dan met die practijk te maken krijgt, zal wel niet nader in het licht behoeven te worden gesteld. ¹⁾

Doch, behalve deze omstandigheid, dwingt ook het gaandeweg moeilijker worden van de officiersfunctie tot nauwgezette overweging der vraag, naar welke beginselen men den aspirant-troepenofficier voortaan opleiden moet. Omdat de oorlogswerktuigen successievelijk de verbeteringen ondergaan, die wetenschap en industrie aangeven, wordt voor den aspirant de aan te leeren techniek ingewikkelder; omdat die verbeterde werktuigen samengestelder gevechtstoestanden in het

¹⁾ Wij strijden hier voor eene zaak en niet tegen personen. Gaarne brengen wij hulde aan hen, die het militair onderwijs hebben gebracht tot op de hoogte, die het thans inneemt, en ook waardeeren wij hen, die dit onderwijs nu nog in handen hebben. Waar door ons gebreken in het licht zullen worden gesteld, geschiedt dit dus niet met het verwijt op de lippen, dat alles verkeerd of onjuist gedaan werd, maar wel om te doen gevoelen, hoe het *de veranderde tijdsomstandigheden* zijn, die tot eene gewijzigde officiersopleiding dwingen, en dat, wil men voortaan in het leger werkelijk van „opvoeden” kunnen spreken, het militair gezag berusten moet bij mannen, die niet alleen aanvoerders, maar ook — en dit in alle opzichten — *opleiders* zijn.

leven roepen, vordert de aanvoering van hem meer kennis, overleg en praktische bruikbaarheid; door degelijker volksofvoeding en volksonderwijs is het gehalte der samenleving gaandeweg tot hooger peil geklommen, zoodat ook de jongelingschap, door die samenleving voor het leger afgezonderd, in doorsnede beter ontwikkeld is dan die, welke b.v. eene halve eeuw geleden voor den krijgsdienst werd bestemd, waardoor de opleiding en aanvoering van deze beter onderlegden, van den troepenofficier ook meer kunde vereischt dan vroeger.

Een ieder zal het er nu wel over eens wezen, dat bij het vaststellen der eischen voor den rang van troepenofficier, nog niet met al deze veranderingen rekening gehouden werd. Voor wat den vooruitgang op zuiver technisch gebied betreft, ging men met zijn tijd steeds mede, want niet zoodra werd er weer een nieuw geweer of kanon in gebruik genomen, of ook aanstonds werd de officiersopleiding daarnaar geregeld, dit door andere, en ook — wijl het nieuwe wapentuig altijd te gelijk gecompliceerder en volmaakter bleek — zwaardere eischen te stellen. Wat verder de functie van aanvoerder op het gevechtveld aangaat, ook ten aanzien hiervan is men er steeds op bedacht geweest, datgene bij de leerstof op te nemen, wat door de veranderde inzichten op strategisch en tactisch gebied als noodig of wenschelijk werd beschouwd, en waardoor almede de eischen aan den officiersrang te stellen, verzwaaard werden. Tegenover de omstandigheid echter, dat het deel der samenleving, hetwelk tegenwoordig moet worden opgeleid en aangevoerd, zoo geheel verschilt van dat, hetwelk voorheen de wapens droeg; dat de soldaat van heden en het maatschappelijke milieu, waarin hij is geplaatst, zoo gansch anders zijn dan vroeger, en dat dáárhoor dus ook de opleiding en aanvoering aan andere voorwaarden moet voldoen. — tegenover deze omstandigheid is men tot op heden zóó achterlijk gebleven, dat de noodzakelijkheid, om de officiersopleiding als een gevolg *hiervan* te wijzigen en te verzwaren, zelfs nu nog niet eens door ieder wordt gevoeld.

Deze laatste omstandigheid maakt, dat men bij de a. s. herziening van de Wet op het Militair Onderwijs niet zal kunnen volstaan met hier en daar eene kleine verandering aan te brengen, maar dat men de geheele zaak op *anderen grondslag* vestigen moet. Dat dit vóór alles noodig is, begrijpt men het best, wanneer men de tegenwoordige opleiding van meer nabij beziet. Zooals zoeven werd opgemerkt, kan een troepenofficier thans reeds als zoodanig benoemd worden, nog vóór hij behoorlijk met een troep kennis maakte, of ook maar het geringste bewijs ervan gegeven heeft *practisch* bekwaam te zijn als opleider en aanvoerder van menschen op te treden. Welnu, men zal het zeker wel toegeven, dat dit opleiden en aanvoeren eigenlijk het eenige is, wat een troepenofficier moet kunnen, en óók, dat dit opleiden en aanvoeren slechts voor een deel op de militaire schoolbanken, doch voor het andere deel te midden van en in nauwe aanraking met hen, die opgeleid en aangevoerd moeten worden, dient te worden geleerd. En toch zendt men

den jongen man tegenwoordig na het verlaten van Academie of Hoofdcursus reeds als 2° luitenant de militaire wereld in, zulks in de meening, dat hij zichzelf nu wel verder redden kan! Natuurlijk, dat hem dit bij het gemis van nagenoeg alle praktische voorbereiding slechts mogelijk is, wanneer eigen aanleg en goede leiding van ouderen hulp verleenen. Maar, juist die aanleg en leiding ontbreken zoo dikwijls en, worden zij al gevonden, dan nog zal het nu immers altijd van het bonvouloir van den reeds met sterren prijkenen leerling afhangen, of hij zich de lessen dier ouderen wel ten nutte maken wil. In waarheid, uit dit voorbeeld is, dunkt ons, genoegzaam af te leiden, dat het opleidingsstelsel andere beginselen van noode heeft.

I.

Naar deze nieuwe beginselen zoekende, komt men, in verband met het zooveen aangevoerde, al dadelijk tot het besluit, dat voor den aspirant-troepenofficier eene vorming aan eene bepaalde militaire onderwijsinrichting alléén, nooit geheel voldoende kan zijn. Zoowel het aanvoeren als opleiden immers eischt, dat men die vorming ook overbrengt naar de school van het werkelijke leven, d. i. naar den troep, wijl alleen daar het aanvoeren en opleiden van minderen practisch geleerd kan worden. Slechts voor het aanleeren van de theorie, als vóórbereiding voor de practijk, is voor den troepenofficier eene speciale onderwijsinrichting noodig. Voor niemand zal echter de volledige geschiktheid te verkrijgen zijn, wanneer hij niet eerst bij den troep de gelegenheid heeft gehad, zich in het aanvoeren en opleiden te bekwamen.

Als eerste beginsel behoort dientengevolge op den voorgrond te staan: **de opleiding van den aspirant-troepenofficier moet meer dan thans op de eischen van de practijk gericht wezen.** Derhalve, geen ondergeschikt maken meer van den troependienst aan allerlei wetenschappelijke of administratieve neveneischen. Eene algeheele *afscheiding* is er noodig tusschen de opleiding van den aspirant-troepenofficier en de vorming van hen, die later in zuiver wetenschappelijke of administratieve richting werkzaam moeten zijn. Het onderwijs, dat de een behoeft, kan en mag voortaan niet meer samengaan met, of ondergeschikt gemaakt worden aan dat van den ander. Zoodra men b.v. den a.s. genie-officier één zelfden leergang laat volgen als den a.s. infanterist, kan het niet anders, of de eene opleiding zal lijden onder de eischen, die men aan de andere noodwendig stellen moet.

Men vergeet bij het opleiden van alle Wapens aan éene inrichting te veel, dat zoo'n onderwijsinstelling hoofdzakelijk voor het vormen van *troepenofficieren* dienen moet, en dus het dáárvoor te volgen leerprogramma *nooit* onder den invloed mag komen te staan van dat voor een der speciale Wapens afzonderlijk. Te recht begrijpt men dit al voldoende ten aanzien van de aspirant-kwartiermeesters, want geenszins wordt tegenwoordig de opleiding van den infanterist, te Kampen, ondergeschikt

gemaakt aan die voor den administratieven dienst. Maar overigens? Het onderwijs, dat men tegenwoordig b.v. den infanterist geeft, staat en te Kampen en te Breda wel degelijk onder den invloed der zuiver wetenschappelijke eischen, die slechts aan enkele officieren, maar zeker niet aan eenig troepenofficier te stellen zijn. In verband hiermede heeft men maar te wijzen op de kolossale lading wiskunde, waarmede men den a.s. troepenofficier bevracht. Omdat een genie-officier die wiskunde bij de uitoefening van zijn dienst niet ontberen kan, is men er toe gekomen den infanterist en cavalierist ook voor wiskunstenaars op te leiden; mogelijk, dat de vrees voor te weinig „wetenschappelijkheid” hier ook nog eene rol vervult. In elk geval komt door dit voorbeeld aan het licht, hoe de opleiding van den troepenofficier — de hoofdzaak dus — ondergeschikt is gemaakt aan de opleiding van den genie-officier, welke niet anders dan eene heel bescheiden nevenzaak heeten kan.

De zucht naar het aanbrengen van overbodige geleerdheid komt ook vooral uit bij de opleiding van den artillerist. Omdat het wel eens gebeuren kan, dat een enkel artillerie-officier voor eene functie komt te staan, waarbij de kennis van hoogere wiskunde, scheikunde of mechanica onontbeerlijk is, om die reden meent men nu ook van *alle* artillerie-officieren, géén uitgezonderd, die hoogere wiskunde, scheikunde en mechanica te moeten eischen. Daarbij wordt dus geheel vergeten, dat ook verreweg de meeste artilleristen, evenals alle infanterie- en cavalerie-officieren, in den zuiveren zin van het woord als *troepen*-officieren zullen moeten optreden, en dus maar aan heel *enkelen* die hoogere wetenschappelijke eischen behoeven te worden gesteld. Hier valt het duidelijk op te merken, hoe de opleiding voor den eigenlijken werkkring, d. i. *het aanvoeren en opleiden van minderen*, door de nevendiensten wordt beheerscht.

Geenszins willen wij hier beweren, dat er ooit eene regeling te treffen zou zijn, waarbij de aspirant zóó wordt opgeleid, dat men hem na aanstelling reeds dadelijk als volmaakt aanvoerder en opleider beschouwen kan, maar wel, dat men beter zou kunnen zorgen voor waarborgen, dat hij in de naaste toekomst als zoodanig zal voldoen. Waar, zooals nu, de aandacht te veel op het verkrijgen van exacte kennis is gericht, daar is het niet mogelijk die zekerheid te geven, omdat voor het aanvoeren en opleiden van menschen geen schoolsche geleerden, maar practisch-buikbare mannen van noode zijn.

Zoolang de verschillende Wapens één zelfden leergang te volgen hebben, zal men altijd van den adspirant-troepenofficier een theoreticus en geen practisch man vormen. Als *tweede* beginsel dient dan ook te worden gehuldigd: **de vorming van troepenofficieren moet geheel afzonderlijk geschieden.** Zeker zal men ook moeten kunnen beschikken over officieren, die van wis- en natuurkundige vakken eene bepaalde studie hebben gemaakt, waarom men aan hunne opleiding al evenzeer de noodige zorg besteden moet, maar nimmer mag men beider opleiding op ééne zelfde leest schoeien en nog véél minder, de vorming

van wetenschappelijk officier, als richtsnoer kiezen voor die, welke de troepenofficier behoeft.

Wanneer men alleen met de kennis, noodig voor aanvoerder en opleider rekening houdt — en men behoeft bij een troepenofficier met niets anders rekening te houden —, dan spreekt het vanzelf, dat alles, wat den aspirant-genie-officier aan wis-, natuur- en scheikunde, bouwkunde, enz., enz., geleerd wordt, aan de eigenlijke onderwijsinrichting, bestemd voor troepenofficiëren, vervallen kan, wat evenzoo geldt voor datgene, wat aan enkele artilleristen, bestemd voor speciale wetenschappelijke diensten, te doceeren valt. Voor zoover zulke aspiranten later noodzakelijk ook als troepenofficier moeten kunnen fungeren — zooals dit b.v. met den genie-officier het geval wordt, wanneer hij bij de genietroepen is ingedeeld —, zouden zij na hunne speciale vak-studiën nog een laatsten cursus aan de militaire inrichting voor troepenofficiëren te doorloopen hebben, wat natuurlijk voor die inrichting geen aanleiding mag worden van karakter te veranderen, daar men niets, wat buiten het gewone programma van den troepenofficier valt, aan zulke aspiranten te onderwijzen heeft.

Men zou de hierbedoelde afscheiding zelfs zóo consequent moeten doorvoeren, dat alles, wat buiten het toegepaste militaire valt, afgezonderd werd. Zoo zou dus ook datgene, wat den genie-officier tot *militair* ingenieur moet stempelen, als de kennis van militaire bouwkunde en de daarmede verband houdende wetenschappelijke kennis van artillerie en ballistiek, niet aan de instelling, bestemd voor troepenofficiëren, tehuis behooren. Deze kennis, alsmede de meer wetenschappelijke omtrent wapentechniek en ballistiek welke o.a. aan schiet-scholen of inrichtingen van fabricage of proefneming gevorderd moet worden, en die dus maar voor *enkelen* noodig wezen zal, vereischt eene afzonderlijke plaats van onderwijs. Wil men de vorming van den a. s. troepenofficier, *dus de alles beheerschende quaestie*, in de juiste richting leiden, dan moet men er o. i. toe overgaan de genisten, alsook de voor wetenschappelijken arbeid bestemde artillerie- of andere officieren, aan eene afzonderlijke instelling op te leiden. Als *derde* beginsel zou dus moeten gelden: **de a. s. genie-officiëren en de voor militair-wetenschappelijke doeleinden te vormen aspiranten, ontvangen aan eene afzonderlijke instelling hunne opleiding.** Eerst dan is men in de gelegenheid de militaire onderwijsinstellingen uitsluitend voor de vorming van troepenofficiëren te bestemmen.

Wanneer men zich met het eerste beginsel: *de opleiding moet meer op de eischen van de practijk gericht wezen*, vereenigen kan, dan zal men ook gereedelijk moeten toestemmen, dat, voor het vormen van troepenofficiëren, de Hoofdcursus evengoed als de Kon. Mil. Academie als plaats van opleiding kan voldoen. Zelfs zou er eenige reden bestaan om in verband met dit beginsel den Hoofdcursus nog boven de Academie te verkiezen, wijl de leerlingen van de eerste inrichting op die van de laatste dit vooruit hebben, dat zij als onderofficier of korporaal reeds

voeling met de ondergeschikten hadden en dus al vast bij den troep eene schrede in practische richting aflegden, terwijl de cadetten bij hunne benoeming tot troepenofficier deze richting nog vrij wel van meet af aan te volgen hebben. Het kan ook moeilijk worden ontkend, dat in de *eerste* jaren na de officiersbenoeming, de Kamper onderofficieren bruikbaar zijn dan de Bredasche cadetten, welk voordeel niet weg te cijferen is door daartegenover de meerdere algemeene kennis der cadetten te stellen. Overigens geeft dien cadetten deze kennis nu en later blijkbaar weinig meer voor op hunne collega's, daar de ondervinding later leert, dat bij de Kamper- evengoed als bij de Bredasche officieren, de kiemen van geschiktheid voor de hogere rangen wel aanwezig zijn. Het voordeel van betere bruikbaarheid in de eerste officiersjaren, door de Kamper jongelieden afgeworpen, wordt dan ook door de Bredasche cadetten niet vergoed, al moet het ten volle worden erkend, dat *na* die eerste jaren, beide categorieën van officieren in practisch opzicht, als vrijwel geheel gelijkwaardig aan te merken zijn.

Natuurlijk zou het voor de kaderaanvulling ook geenszins wenschelijk wezen, de opleiding door het leger maar zonder meer op te heffen. Wil men den toevoer van jongelieden, die zich voor vrijwillig korporaal of onderofficier aanmelden, niet drukken en, vooral, wil men zich verzekeren van een zoo hoog mogelijk gehalte dier jongelieden, dan mag men den weg, dien zij af te leggen hebben, niet sluiten bij den onderofficiersgraad, maar moet het einddoel hiervan zelfs tot de hoogste militaire rangen reiken. Al zullen natuurlijk betrekkelijk weinigen de geschiktheid bezitten om het nog eenmaal tot officier te brengen, dit neemt niet weg, dat het op de dienstneming van het kader niet anders dan gunstig werken zal, wanneer de gelegenheid om het te worden voor ieder open staat, terwijl tevens ook een prikkel te meer aanwezig is zijn best te doen en zich aan het militaire te wijden. Verder zou het ook nog sterk te betwijfelen vallen, of de inrichting te Breda alléén, wel voldoende zou zijn om geheel in de aanvulling van het officierskorps te voorzien.

Het hier aangevoerde beteekent niet, dat wij het laten voortbestaan van twee geheel van elkaar afgescheiden inrichtingen bepleiten, maar wel, dat men den tot nu toe in Kampen gevolgden weg maar niet zoo zonder meer afsluiten kan, zoodat slechts het pad, hetwelk thans aan de Academie gevolgd wordt, als het eenig juiste overblijft. Wel achten wij de opleiding van alle vrijwillige troepenofficieren op *éne en de zelfde wijze* noodig, waaruit voortvloeit, dat men de leerstof en methode van onderwijs te Breda en te Kampen zóó te wijzigen heeft, dat deze zoowel voor de onderofficieren van den Hoofdcursus als voor de cadetten van de K. M. A. bruikbaar zijn. Wanneer men, aan het beginsel van zooveen getrouw, de opleiding tot troepenofficier afzonderlijk houdt, dan kan het aannemen van één weg voor beide categorieën van adspiranten aan geene redelijke bezwaren meer onderhevig zijn, en zou, in verband hiermede, het onderwijs aan den Hoofdcursus met dat aan de Academie

in overeenstemming moeten worden gebracht. Laatstgenoemde instelling zal dan op haar beurt natuurlijk alle overbodige wetenschappelijkheid op zijde hebben te zetten en slechts, voor het doel nuttige, kennis moeten onderwijzen.

Kan men zich verzoenen met het denkbeeld, om *alle* overtollige geleerdheid te schrappen en voortaan alléén aan te sturen op de theoretische en praktische bruikbaarheid van den adspirant als *aanvoerder* en *opleider*, dan kan als vierde beginsel luiden: **de opleiding van alle troepenofficieren geschiedt op ééne en de zelfde wijze**. Evenwel, wanneer men de Kamper onderofficieren en de Bredasche cadetten ten deze op gelijke wijze behandelen wil, dit met het doel aan allen eene zelfde opleiding te geven, dan moeten beide adspirantensoorten ook aan gelijke eischen van *toelating* tot die opleiding onderworpen worden, waaruit volgt, dat het *voorbereidende* onderwijs, wat de hoeveelheid leerstof betreft, ook éénvormig behoort te zijn. Uit dit vierde beginsel zou dus voortvloeien, dat de tegenwoordige Cadettenschool zich, als voorbereidingsschool voor de Bredasche aspiranten, te voegen heeft naar de Cursussen, als opleidingsplaatsen voor de Kamper onderofficieren, en omgekeerd, en dat verder beider werkingsfeer zich zou hebben te houden aan dezen eisch, dat alle overtollige geleerdheid als contrabande geweerd moet worden.

Eene oppervlakkige beschouwing nu van art. 13 der Wet op het Militair Onderwijs, — in welk artikel de leervakken, welke aan de Cadettenschool onderwezen worden, omschreven zijn, — kan reeds leeren, hoe weinig het tegenwoordig te Alkmaar gegeven onderwijs aan de eischen, speciaal voor den a.s. troepenofficier, voldoet. In extenso overgenomen luidt dit artikel:

Aan de Cadettenschool wordt onderwijs gegeven in:

- a. de wiskunde;
- b. de beginselen der theoretische en toegepaste mechanica;
- c. de natuurkunde en hare voornaamste toepassingen;
- d. de scheikunde en hare voornaamste toepassingen;
- e. de beginselen der cosmographie;
- f. de Nederlandsche taal en letterkunde;
- g. de Fransche taal en letterkunde;
- h. de Hoogduitsche taal en letterkunde;
- i. de Engelsche taal en letterkunde;
- k. de aardrijkskunde;
- l. de gronden van de gemeente-, provinciale- en staatsinrichting van Nederland;
- m. de staathuishoudkunde en de statistiek, inzonderheid van Nederland en van zijne Koloniën en bezittingen in andere werelddeelen;
- n. de geschiedenis;
- o. het hand- en rechtlignig teekenen;
- p. de infanterie-exercitiën en
- q. de gymnastiek, het schermen, dansen en zwemmen.

Zonder nu aan deze lijst van leervakken veel woorden te besteden, kan men gerust zeggen, dat voor een toekomstig *aanvoerder en opleider van menschen*, de mechanica en scheikunde van nul of geener waarde zijn; verder, dat van de wis- en natuurkunde slechts de allereerste beginselen aan zoo iemand behoeven te worden geleerd en eindelijk, dat hij eerst later en dus niet als voorbereidend onderricht, cosmografie, staathuishoudkunde, statistiek en teekenaarwijs van noode heeft. Zondert men dan ook al het overbodige af, dan blijft van de leervakken, die ten nutte van den troepenofficier komen en die aan de Cadettenschool te onderwijzen vallen, niet anders over dan: een weinig wis- en natuurkundige kennis, het Nederlandsch, Fransch, Duitsch en Engelsch, (echter zonder de letterkunde) aardrijkskunde, geschiedenis, staatsinrichting, benevens gymnastiek en andere lichaams oefeningen.

Vergelijkt men het zóó gewijzigde leerprogram der Cadettenschool met datgene, wat thans volgens de Wet aan een Cursus, als voorbereiding van den Hoofdcursus, moet worden onderwezen, dan blijkt, dat dit leerprogram in vele opzichten met dat van den Cursus overeenstemt. Artikel 20 der Wet toch, luidt:

Aan een Cursus wordt onderwijs gegeven in:

- a. de wiskunde;
- b. de Nederlandsche taal;
- c. de Fransche taal;
- d. de aardrijkskunde;
- e. de geschiedenis; en
- f. de dienst- en exercitiereglementen, benevens de dienstvoorschriften.

Om dus gehéél met het zooeven gewijzigde leerprogram der Cadettenschool in overeenstemming te komen, zou men aan dat van den Cursus hebben toe te voegen: de allereerste beginselen der natuurkunde, het Duitsch en Engelsch benevens de staatsinrichting, waartegen dan een deel van de wiskunde, voorzoover deze nu ook aan de Cursussen nog te veel behandeld wordt, en ook het onderricht in reglementen en voorschriften, ¹⁾ vervallen kan. Overigens zou hier nog de gymnastiek eene plaats onder de leervakken hebben in te nemen.

Als voorbereidend onderwijs voor *alle* aspirant-troepenofficieren zou men nu aan de Cadettenschool zoowel als aan den Cursus eene leerstof te verwerken krijgen, welke, goed bekeken, vrij wel overeenkomt met die, welke tegenwoordig in de twee eerste klassen eener Hoogere Burgerschool met drie en vijfjarigen cursus behandeld wordt. De in deze klasse aan de orde komende wiskunde, kan zeker voor den aspirant-troepenofficier als voldoende worden aangemerkt; alleen zou de meetkunde met de „inhouden van vlakke figuren” (bij de H. B. S. als leerstof voor de 3e klasse genoemd) moeten worden aangevuld. Daar plant- en dierkunde, die nu in de 1ste en 2e kl. wél in behandeling komt, niet noodig is, dient hiervoor in de plaats te treden de natuurkunde

¹⁾ Waarover later.

(de eigenschappen der lichamen benevens algemeene denkbeelden omtrent zwaartekracht, warmte, licht, geluid, magnetisme en electriciteit), de aardrijkskunde van de koloniën (nu leerstof voor de 3^e klasse) en de staatsinrichting.

Een aldus gewijzigd programma van leervakken voor de twee eerste klassen eener H. B. S. zou werkelijk geheel kunnen voldoen als voorbereiding voor de latere militaire opleiding tot troepenofficier en mitsdien het volgen van lessen aan eene Cadettenschool overbodig maken, terwijl, wanneer de studielijst der Cursussen (art. 20 der tegenwoordige Wet) met dit nieuwe programma in overeenstemming werd gebracht, óók de eenheid in opleiding van cadetten en onderofficieren verkregen zou zijn. Kan dan ook de staatscommissie, benoemd voor een onderzoek tot reorganisatie van het onderwijs (de z.g. ineenschakelings-commissie) er toe besluiten, om het leerplan der drie- en vijfjarige Hoogere Burgerscholen in bovenbedoelden zin in overeenstemming te brengen met de aan het Militair Onderwijs te stellen eischen, dan kan de tegenwoordig bestaande inrichting te Alkmaar als geheel overbodig worden beschouwd, en als *vijfde* beginsel worden vastgesteld: **de Cadettenschool vervalt.** ¹⁾

Is op deze wijze tevens de eenheid in de voorbereidende opleiding tusschen de burger-adspiranten en de onderofficieren te verkrijgen, men mag daarbij niet uit het oog verliezen, dat dit met eene vrij belangrijke verzwaring van eischen voor de laatsten gepaard gaat. Thans duurt de Cursus, als voorbereiding voor den Hoofdcursus, slechts twee jaren, maar een leerprogram, als zooeven omschreven werd (zie bijl. I), zal onmogelijk in zoo korten tijd aan een Cursus te doorloopen zijn, zonder dat de degelijkheid van behandeling daarbij in gevaar komt. Het fundament, waarop later bij de verdere militaire opleiding moet worden voortgebouwd, zou dan bij de onderofficieren van den Cursus gebrek aan stevigheid verraden kunnen.

Niet alleen de natuurkunde en de staatsinrichting, maar ook de *Duitsche en Engelsche taal* worden, als geheel nieuwe leervakken, ingevoerd, en dit zal de noodzakelijkheid medebrengen, dat het voorbereidend onderwijs voor de leerlingen van een Cursus met één jaar wordt verlengd. Als *zesde* beginsel dient dan ook nu te volgen: **het leerplan van een Cursus wordt over drie in plaats van over twee studie jaren verdeeld.** ²⁾

¹⁾ Een volledig gewijzigd leerplan voor de twee eerste klassen eener H. B. S., is uitgewerkt in bijlage I. Uit de „Toelichting” kan blijken, dat de wijzigingen het tegenwoordig gevolgde programma der H. B. S. maar weinig veranderingen doen ondergaan.

²⁾ Voor eene gedetailleerde verdeling der leervakken en der leerstof aan een Cursus over de *drie* studie jaren, zie bijl. II. Eene onderlinge vergelijking van beide bijlagen (I en II) zal doen zien, dat de hoeveelheid leerstof nu voor beide categorieën van aspiranten (die van de H. B. S. en die van den Cursus) de zelfde is.

Is naar deze beginselen het *voorbereidend* onderwijs geregeld, dan kan het laten volgen van één zelfden leergang door alle adspirant-troepenofficieren aan geen bezwaar meer onderhevig zijn. Thans overgaande tot het vaststellen der hoofdpunten, bij de verdere opleiding te volgen, moet weer het eerste beginsel van zooeven op den voorgrond worden gesteld, dat n.l. *deze opleiding meer dan thans op de eischen van de practijk gericht moet wezen.*

Om hier nu een mogelijk misverstand weg te nemen, dient eerst te worden opgemerkt, dat wij onder eene meer practische richting van het militair onderwijs niet zoozeer bedoelen eene vorming, die den adspirant *voor zijn persoon*, maar eene vorming, die den adspirant als *aanvoerder en opleider van anderen* practisch meer geschikt maken kan. Tegenwoordig worden te Breda reeds b.v. in elk der drie studie jaren, van de 40 lesuren per week, ongeveer 17 lesuren voor de eigen practische vorming van den cadet afgezonderd, en zeker kan men dit groot aantal uren als vrij overdadig beschouwen, in aanmerking genomen, dat veel van dezen tijd besteed wordt aan oefeningen, die tot het elementair-practische van het *soldaten* onderricht behooren. Alleen het schijfschieten, de gymnastiek en het schermen achten wij voor persoonlijke oefening van den adspirant zelven noodig, waarbij men hem dan nog in het exercceeren, den velddienst, enz. zóóveel te oefenen heeft, als voor hem noodig is, om tot een recht begrip te komen, van wat hij hiervan ten opzichte van de te vorderen gelijkheid, handigheid en bedrevenheid, van anderen — zijne latere inferieuren — eischen mag. In een paar andere woorden gezegd: de practische vorming van den adspirant-troepenofficier moet er niet op gericht zijn om van dezen een door en door geoefend soldaat, maar om van hem een geoefend *aanvoerder en opleider* van soldaten te maken.

Dit doet de noodzakelijkheid geboren worden om als *zevende* beginsel vast te stellen: **de werkelijke troep moet bij de vorming meer als leermiddel gebezigd worden.** Sedert men begonnen is de cadetten des zomers voor eenige weken bij de regimenten te detachceeren, heeft men deze noodzakelijkheid blijkbaar wel gevoeld, maar toch is het er verre van reeds nu te mogen meenen, dat met dezen maatregel voldoende werd gedaan. Behalve dat een luttel aantal weken als geheel onvoldoende te beschouwen is, om in de practijk bekwame aanvoerders en opleiders te kweeken, moet men ook wel begrijpen, dat er bij deze detachceeringen niet van onderwijs en opleiding, maar hoogstens van „leiding geven” gesproken kan worden; dit laatste dan nog alleen in die gevallen, wanneer de adspiranten onder de directe hoede komen van chefs, die als militair-opvoedkundigen voor het leiden van jongelieden werkelijk bijzondere geschiktheid bezitten. Anders komt er van die leiding nog niet veel te recht en kan zelfs de practische vorming tot aanvoerder en opleider gedurende de detachceering nog dikwijls op eene *misvorming* der adspiranten komen te staan.

Zal een troep als leermiddel nut afwerpen, dan moet dit middel

steeds ter beschikking staan van hem, die *de opleiding* van den aspirant in handen heeft. Een gouverneur van eene militaire academie zal het voortaan al evenmin zonder een troep kunnen stellen, als een professor in de scheikunde het zonder laboratorium kan doen. Moet er al eerst door de studenten college worden geloopt, wil het onderwijs in het laboratorium vruchtbaar zijn, en moet dus al evenzoo het militair onderwijs op de schoolbanken dat bij den troep vooraf gaan, boven alles dient toch te staan, dat men het laatste als doel, en dus als het voornaamste te beschouwen heeft.

Het komt er bovendien ook niet alleen op aan den aspirant de noodige theoretische en praktische *kennis* bij te brengen, maar de academische vorming van den troepenofficier moet vooral ten doel hebben het *karakter* van den leerling in de juiste richting te leiden. Hoog boven alles — dus ook nog boven intellectueele ontwikkeling — moet uitsteken, dat men op het verkrijgen van zelfstandigheid, besluitvaardigheid en flinkheid aanstuurt, en dit zijn alle zaken, die men niet in een van de buitenwereld geheel afgesloten opleidingsinstituut leeren kan, maar die men zich meer in het werkelijke leven bij den omgang met veel menschen eigen maken moet.

Behalve dus dat *de opleiding bij den werkelijken troep* als een integreerend deel van het latere onderwijs aan te merken is, dient ook het volle en rijke menschenleven, de *gewone samenleving*, meer als plaats te worden beschouwd, waar de vorming tot bruikbaar troepenofficier geschieden moet. Men kan zich de grootste moeite geven den leerling in militairen zin op te voeden, zoolang dit opvoeden zich bepaalt tot het interne schoolleven en zich niet uitstrekt tot leiding geven aan en in het maatschappelijke leven, zoolang kan men van geen goede vruchten verzekerd zijn. Eene plant, die voorbestemd is in den kouden grond te moeten gedijen, mag niet in de broeikas blijven, maar moet bijtijds naar buiten, om — onder toezicht van den kweker — te wennen aan zonlicht, regen en wind. Eene fout is het dan ook, wanneer men, zooals thans, den 2^e luitenant, wanneer hij voor goed het onderwijsgebouw den rug toe keert, maar dadelijk geheel aan zichzelf toevertrouwt, en deze jeugdige plant dus maar laat voortgroeien zonder toezicht, terwijl het moeilijke en dikwijls zoo harde militair-maatschappelijke bestaansleven het gemoed zoo gemakkelijk kan ontstemmen of misvormen, de geestkracht zoo spoedig kan verlammen of fnuiken. Inderdaad, de zorg en moeite, te Breda en Kampen aan den aspirant besteed, gaan tegenwoordig maar al te dikwijls door het gemis van den hierbedoelden geleidelijken overgang te loor.

Is derhalve de school de plaats, waar de bouwstoffen verzameld moeten worden, de daar verkregen materialen moeten dienen om in het werkelijke militaire en maatschappelijke leven het gebouw op te trekken en mitsdien behoort de geheele opleidingsgang met deze voorwaarde rekening te houden. Het leerplan heeft zich dan ook in verband met dezen eisch te splitsen in: een zuiver theoretisch onderwijs (intern);

een gedeeltelijk theoretisch en gedeeltelijk practisch onderwijs (eveneens intern) en een zuiver practisch onderwijs (extern).

De bijgevoegde woorden „intern” en „extern” geven aan, dat men de officiers-opleiding, zooals wij die bedoelen, gedeeltelijk zal hebben te modelleeren naar het tegenwoordig bestaande *universitaire* onder-richt. De student gunt men aan de Hoogeschool algeheele vrijheid, omdat men begrijpt, dat jongelieden van 18 jaar en ouder, die vroeger in school en huis eene behoorlijke opvoeding deelachtig werden, geen schooldwang meer van noode hebben en het, opvoedkundig gesproken, zelfs noodig is, dien dwang geheel achterwege te laten, willen zulke jonge mannen zich zelfstandiger en breeder kunnen ontwik- kelen. Dit is zeker zeer juist gezien, want onmogelijk kan men bij iemand zelfstandigheid en flinkheid in doen en laten aankweken, als men hem niet voldoende in de gelegenheid stelt zich in zelfstandigheid en flinkheid te oefenen. Ook een kind kan men immers bezwaarlijk het loopen leeren, als men den leiband maar steeds strak gespannen houdt.

Hiermede wordt niet bedoeld, dat wij het militaire onderwijs geheel zouden willen schoeien op universitaire leest, maar dat den aspiranten, meer dan thans, het uitslaan der vleugels mogelijk werd gemaakt. Algeheele vrije studie, zooals op de Hoogeschoolen bestaat, zou voor de leerlingen van eene militaire academie reeds alleen daarom verkeerd wezen, wijl zij op jeugdiger leeftijd de studie aan zoo'n inrichting beginnen. Behalve dit, eischt ook eene rationeele militaire opvoeding, dat men met het verlenen van vrijheid langzaam en geleidelijk te werk gaat; deze dus gaandeweg verleend. Waar nu het doel hiervan moet zijn, de gansche opleiding daardoor meer aan de eischen van de practijk te doen beantwoorden, is het duidelijk, dat de mate van vrijheidsver- leening ook gelijken tred moet houden met den voortgang van die practijk, m. a. w.: **naarmate het theoretisch door het prac- tisch onderwijs vervangen wordt, moet ook aan den adspirant meerdere vrijheid in handel en wandel worden verleend.**

Wanneer men nagaat, dat tegenwoordig voor het interne academisch onderwijs drie jaren gerekend wordt, zal men in verband met het nu genoemde beginsel gereedelijk toestemmen, dat de geheele tijdduur voor intern en extern onderwijs in den vervolge langer zal moeten worden genomen. Hierna zullen wij uiteenzetten, wat naar ons oordeel van het huidige leerprogramma vervallen kan en wat daarop eene plaats zal moeten inuemen, zoodat men zal kunnen opmerken, dat de door ons ontworpen studielijst maar weinig besparing van tijd geven kan. Het practische deel der opleiding, zooals wij dat voorstaan, zal echter ook betrekkelijk geruimen tijd in beslag nemen; reden, waarom het gansche leerplan noodzakelijk méér dan drie jaren eischen zal. Als negende en laatste beginsel stellen wij hier voorop, dat **het leerplan aan eene militaire academie als regel over vier studiejaren moet worden verdeeld.**

Thans resumeerende, wat wij hierboven als hoofdpunten vaststelden, komen wij derhalve tot het besluit, dat:

1°. *de opleiding tot troepenofficier meer op de eischen van de practijk gericht moet wezen;*

2°. *de opleiding tot troepenofficier, als gevolg hiervan, geheel afzonderlijk geschieden moet;*

3°. *de a.s. genie-officieren en de voor militair-wetenschappelijke doeleinden te vormen adspiranten hunne opleiding derhalve eveneens aan eene afzonderlijke instelling ontvangen moeten;*

4°. *de opleiding van alle adspirant-troepenofficieren op ééne en de zelfde wijze geschieden moet;*

5°. *de Cadettenschool vervallen kan;*

6°. *het leerplan der nu bestaande Cursussen, als voorbereiding voor de eigenlijke officiersopleiding, over drie, in stede van, zooals thans, over twee studie jaren, verdeeld moet worden;*

7°. *bij de verdere militaire opleiding tot troepenofficieren, de werkelijke troep meer als leermiddel dienen moet;*

8°. *het theoretisch onderwijs gaandeweg plaats moet maken voor het practisch, en daarmee in verband de interne opleiding in eene externe moet overgaan; en*

9°. *het leerplan voor de eigenlijke officiersopleiding over vier studie jaren moet worden verdeeld.*

Hoe naar deze beginzelen de officiersopleiding geregeld dient te worden, hopen wij in het volgend nummer uit een te zetten.

(Wordt vervolgd.)

Verdeeling der leervakken en der leerstof over de twee eerste klassen eener Hoogere Burgerschool, als Voorbereidingsonderwijs voor de Militaire academie's te Breda en te Kampen.

LEERVAK.	Welke Klasse.	Lesuren p. week.	LEERSTOF.	Wijzigingen, die het nu gevolgde programma van lesuren aan de H. B. S. zou moeten ondergaan.
Rekenkunde.	eerste	2	Talstelsels en hoofdregelen met geheele en gebroken getallen, Cijferoefeningen. Beredeneerd oplossen van vraagstukken.	1) Thans wordt in de eerste klasse één uur aan meetkunde gedaan.
	tweede	1	Vierkantsworteltrekking. Evenredigheden. Afhankelijkheid van grootheden. Oplossen van vraagstukken.	2) De inhouden van vlakke figuren is nu leerstof voor de 3 ^e klasse.
Stelkunde.	eerste	3	Hoofdregelen. Ontbinding in factoren. G.G.D. en K.G.V. Herleiding van gebroken vormen. Vergelijkingen van den eersten graad met één onbekende.	3) Nu leerstof voor de 3 ^e klasse.
	tweede	3	Voortzetting. Wortelgrootheden. Eenvoudige vergelijkingen van den tweeden graad met één onbekende.	4) Nu leerstof voor de 4 ^e klasse. 5) Nu leerstof der 4 ^e en 5 ^e klasse.
Meetkunde.	eerste	2 ¹⁾	Lijnen, hoeken, evenwijdige lijnen. Eenvoudige eigenschappen der driehoeken. Congruentie v. rechthoekige fig. Gelijkvormigheid van rechthoekige fig. Eenvoudigste eigensch. van den cirkel. Inhouden v. vlakke fig. ²⁾	6) Oost- en West-Indië, nu leerstof voor de 3 ^e kl. 7) Thans wordt in de tweede klasse 3 uur aan Nederlandsch gedaan.
	tweede	3	Gelijkvormigheid van rechthoekige fig. Eenvoudigste eigensch. van den cirkel. Inhouden v. vlakke fig. ²⁾	8) Thans wordt in de tweede klasse 3 uur aan Fransch gedaan.
Natuurkunde.	eerste	1	Algemeene eigenschappen der lichamen. Zwaartekracht. ³⁾	9) Thans wordt in de eerste klasse geen Engelsch gedoceerd.
	tweede	1	Algem. denkbeelden omtrent: warmte, licht, geluid, magnetisme en electriciteit. ⁴⁾	10) In handteekenen en gymnastiek, nu in elke klasse één uur minder.
Staatsinrichting.	tweede	1	Kennis omtrent de Staatsinrichting van Nederland en zijne Koloniën, Provincie, Gemeente. ⁵⁾	11) Plant- en dierkunde moet worden verschoven tot de 3 ^e klasse.
Aardrijkskunde.	eerste	2	Algemeene beginselen. Nederl. Oosten West-Indië, België, Frankrijk, Duitschland en Engeland. ⁶⁾	
	tweede	2	Voortzetting Europa. Andere werelddeelen.	
Geschiedenis.	eerste	3	Vaderl. Gesch. tot 1500. Oude geschiedenis en die der Middeleeuwen.	
	tweede	3	Vervolg Vaderl. geschiedenis tot 1795. Nieuwe Geschiedenis.	
Nederlandsch.	eerste	4	Ontleding van enkelvoudige zinnen. Rededeelen. Spreek-, spel- en stijl-oefeningen.	
	tweede	4 ⁷⁾	Ontleding van samengestelde zinnen. Voortzetting van spreek-, spel- en stijl-oefeningen.	
Fransch.	eerste	4	Onregelmatige werkwoorden. Spraakleer. Lezen en vertalen. Oefening in het spreken.	
	tweede	4 ⁸⁾	Voortzetting in het vert. en spreken.	
Duitsch.	eerste	4	Spraakleer. Letterschrift. Lezen en vertalen.	
	tweede	3	Voortzetting. Oefening in het spreken.	
Engelsch.	eerste	2 ⁹⁾	Uitspraak. Spraakleer. Lezen en vert.	
	tweede	4	Voortzetting. Oefening in het spreken.	
Handteekenen. ¹⁰⁾	eerste	1		
Gymnastiek. ¹⁰⁾	tweede	1		
	eerste	1		
Plant- en dierkunde. ¹¹⁾	tweede	1		
	—	—		

Verdeeling der leervakken en der leerstof over de drie studie jaren van een Cursus, als voorbereidingsonderwijs voor de militaire academie's te Breda en te Kampen.

LEERVAK.	Welk studiejaar.	Lesuren per week.	LEERSTOF.	TOELICHTINGEN.
Rekenkunde.	eerste	1	Talstelsels en hoofdregelen met geheele en gebroken getallen.	1) Wanneer de belangen van den dienst dit noodzakelijk maken, zou op dit aantal één uur uit te zuinigen zijn.
	tweede	1	Cijferoefeningen. Beredeneerd oplossen van vraagstukken. Vierkantsworteltrekking.	
	derde	1	Evenredigheden. Afhankelijkheid van grootheden. Oplossen van vraagstukken.	2) Voor gymnastiek zijn geen afzonderlijke uren uitgetrokken, daar de aspiranten geacht kunnen worden daarvoor voldoende gelegenheid te vinden bij de praktische oefeningen, die zij als soldaat, korporaal of onderofficier moeten bijwonen.
Stelkunde.	eerste	2	Hoofdregelen. Ontbinding in factoren G.G.D. en K.G.V. Herleiding van gebroken vormen.	
	tweede	2	Voortzetting. Wortelgrootheden. Vergelijkingen van den eersten graad met één onbekende.	
	derde	2	Voortzetting. Eenvoudige vergelijkingen van den tweeden graad met één onbekende.	
Meetkunde.	eerste	2	Lijnen. Hoeken. Evenwijdige lijnen. Eenvoudigste eigenschappen van den driehoek.	
	tweede	2	Congruentie en gelijkvormigheid van rechtlijnige figuren.	
	derde	1	Eenvoudigste eigenschappen van den cirkel. Inhouden van vlakke figuren.	
Natuurkunde.	tweede	1	Algemeene eigenschappen der lichamen. Zwaartekracht.	
	derde	1	Algemeene denkbeelden omtrent: Warmte, Geluid, Licht, Magnetisme en Electriciteit.	
Staatsinrichting.	derde	1	Kennis omtrent de Staatsinrichting van Nederland en zijne Koloniën, Provincie, Gemeente.	
Aardrijkskunde.	eerste	2	Algemeene beginselen, Nederland, Oost- en West-Indië, België en Duitschland.	
	tweede	1	Voortzetting. Frankr., Engeland, verder Europa.	
	derde	1	Voortzetting andere werelddeelen.	
Geschiedenis.	eerste	2	Vaderlandsche geschiedenis tot 1500. Oude Geschiedenis.	
	tweede	2	Vaderlandsche geschiedenis tot het einde van den 80-jarigen oorlog. Geschiedenis der Middeleeuwen.	
	derde	2 ¹⁾	Vaderl. geschiedenis tot 1795. Nieuwe Gesch.	
Nederlandsch.	eerste	2	Ontleding van enkelvoudige zinnen. Rededeelen. Spreek- en spel oefeningen.	
	tweede	3 ¹⁾	Voortzetting. Ontleding van samengestelde zinnen. Spreek-, spel- en stijloefeningen.	
Fransch.	derde	3	Voortzetting van spreek-, spel- en stijloefeningen.	
	eerste	2 ¹⁾	Onregelmatige werkwoorden. Spraakleer. Lezen en vertalen. Oefening in het spreken.	
	tweede	3	Voortzetting.	
Duitsch.	derde	3	Voortzetting.	
	eerste	3 ¹⁾	Spraakleer. Letterschriften.	
	tweede	2	Lezen en vertalen. Oefening in het spreken.	
Engelsch.	derde	2	Voortzetting.	
	eerste	2	Uitspraak. Spraakleer. Lezen en vertalen.	
	tweede	2 ¹⁾	Voortzetting. Oefening in het spreken.	
Gymnastiek. ²⁾	derde	2	Voortzetting.	
	—	—	—	

Nogmaals „Het nieuwe Schietvoorschrift”.

In de Januari-aflevering vond ik twee artikelen, die tegen mijn schrijven in aflevering n°. 9, 1907, gericht waren. Eerst dacht ik er over, beide gelijktijdig te behandelen, doch zag daarvan bij nader inzien af, hopende, dat de Redactie mij deze haast onbescheiden vraag om plaatsruimte vergeven zal.

Ik begin dus met mijn antwoord aan X. (Mil. Spect. No. 1, 1908.)

Na dit artikel gelezen te hebben, vroeg ik mij af, „wat heb ik dan toch wel geschreven?” Bij herlezing van mijn artikel bleek mij echter, dat ik nog steeds den inhoud voor mijn rekening neem, behoudens eenige kleine wijzigingen, als b.v.: „bijna alle instructeurs” in: „bijna alle instructeurs, die ik er over sprak”.

In het kort komt de inhoud van mijn artikel hierop neer:

- 1°. de nieuwe schietopleiding vordert te veel tijd;
- 2°. de nieuwe schietopleiding wordt spoedig vervelend.

Beide bezwaren meen ik te kunnen ondervangen door den man, zoodra zulks maar eenigszins *mogelijk* is, te laten schieten, doch hem, naarmate van zijne geoefendheid, een zoo kortstondig zichtbaar doel te geven, dat hij enkel tot narichten en aftrekken komen kan, als hij een goeden, dus juist-snellen aanslag gemaakt heeft.

Eene zaak had ik duidelijker kunnen doen uitkomen, namelijk, dat een leerling, die 5 schoten doet, misschien wel dertig of meer aanslagen daartoe moet richten, zoodat ook deze methode wel degelijk het automatische op den voorgrond stelt, en daarbij het voordeel heeft, dat iedere beweging een grooteren prikkel tot inspanning van het geheele lichaam en den geheelen geest geeft; zoogenaamd „slappe” uitvoering der beweging zal dus niet voorkomen.

Mogelijk zou de bedoeling van mijn artikel door X. beter begrepen zijn, indien het vervolg, dat sedert in de Febr.-aflevering geplaatst is, getiteld: „Eene Margaschijf”, door hem gelezen was. Hierin heb ik eene onverwachts te voorschijn komende, automatisch zich weer oprichtende kantelschijf beschreven, waarmede ik vrij veel proeven heb genomen en die mij het verrassend onderscheid hebben doen zien tusschen de inspanning van de schutters, die op deze schijf, en van die, welke op eene gewone schijf met tijdmeting schoten. Bij het schieten

op de door mij uitgedachte schijf was geen spoor van onverschilligheid te ontdekken, het oog was strak gespannen, iedere zenuw trilde als het ware, er kwam leven in de anders soms flegmatieke schutters.

En nu iets over de opmerkingen, door X. gemaakt.

In de eerste plaats: X. is zeer tevreden met zijne uitkomsten; de afstanden, waarop geschoten is, zijn 100 en 150 Meter. En nu vraag ik ieder onbevooroordeeld lezer: zijn dat oorlogsafstanden? Juist dit is mijn grief, de methode kost zoo enorm veel tijd, dat er bijna uitsluitend op zulke korte afstanden geschoten wordt, en er voor schieten op grootere geen tijd overblijft en toch eischt de juist-snelle automatische aanslag oefening met iedereen vizierstand.

Ligt in deze proeven op zulke korte afstanden niet de veroordeeling van deze methode?

Mogelijk, dat X.'s compagnie op grooten afstand b.v. 600 en 700 Meter geschoten heeft; hier heb ik dergelijke oefeningen niet gezien.

Nu zou X. mij kunnen tegenwerpen, dat volgens Kapitein BREMER beneden 150 à 100 Meter geen of bijna geen verliezen geleden worden en dat het automatisme dan juist tot zijn recht zou komen. Maar daarmee vervalt niet de eisch, om den vijand juist in den tijd, gedurende welken hij voor ons het gevaarlijkst is, materieel en moreel te schokken.

Begrijp ik X. goed, dan ziet hij in mij een voorstander van het viermaander-instituut; mocht dit zoo zijn, dan moet ik hem mededeelen, dat hij zich vergist. Hoe hij er aan komt, begrijp ik echter niet. Uit het feit, dat ik in mijn artikel schreef: deze methode vordert te veel tijd voor 4-maanders, kan die gedachte toch niet voortgekomen zijn.

Nu over het slecht gekozen voorbeeld van het biljarten. Door mij is niet ontkend, dat een speler met middelmatigen aanleg volgens „académie-methode” niet goed zal kunnen leeren spelen, maar dat de ambitie er spoedig zal uitgaan en dat zonder ambitie geen vorderingen gemaakt zullen worden. Het zelfde zegt Kapitein FABIUS in *Mavors* n°. 7, 1907, blz. 315 o.a.:

„Wil een leerling den juist-snelle aanslag veroveren, dan moet hij den aanslag steeds met dezelfde begeerte tot juistheid uitvoeren, als waarmede hij den voetbal trapt, den kolfbal werpt of den vuistbal slaat. Bij deze spelen echter is bijna elken leerling onmiddellijk het doel zijner opleiding duidelijk, omdat de aard van die spelen vanzelf doet bemerken, dat slechts door juist snelle bewegingen valt uit te munten. Bij het schieten is dit echter niet het geval”.

En juist, dat dit bij het schieten niet het geval is, is de fout van de methode van het ontwerp en die fout meen ik bij mijne methode te hebben weggenomen. Ook Kapitein FABIUS bevestigt dit in het zelfde artikel op blz. 317: „Er is wellicht niemand te vinden, zelfs niet onder „droogpruimers”, die het niet leuk vindt, als hij van zijn vaardigheid met tastbare bewijzen kan doen blijken aan anderen”.

Bij mijne methode toont de uitkomst, het „niet of wel komen tot schieten”, met tastbare bewijzen aan, of de aanslag goed is; dat is juist de

prikkel in mijne methode, die bij de X-methode van het ontwerp-schietvoorschrift ontbreekt.

Niet gelukkig gekozen is het voorbeeld: Hoe leeren wij schrijven? Lees al de artikels van de hand van Kapitein FABIUS eens na, nergens zult Gij het schrijven als voorbeeld van snelcoördinatie vinden.

Het voorbeeld van biljarten op beide manieren nam ik, omdat de professoren de billard op die wijze gevormd worden.

De aanval op mijn jagersleergang beteekent natuurlijk niets. Ik begon mijn leergang bij jagers, welke die zelfbeheersching al hadden van nature; X. begint met jagers, die nog, door schade geleerd, die zelfbeheersching moeten krijgen, om dan, na verkregen zelfbeheersching, den leergang, door mij aangegeven, te volgen.

Dat jagers, door den leergang S. V. I. te volgen, beter zullen leeren schieten, is door mij nooit ontkend; alleen werd beweerd, dat de juist-snelle aanslag door mijne methode met minder tijd is aan te leeren en wel door het feit, dat men zich meer inspant.

Nu nog iets over het laden. In geen der werken, die ik over den Russisch-Japanschen oorlog of over den Zuid-Afrikaanschen oorlog gelezen heb, heb ik iets over niet goed laden gelezen; mogelijk is het daarom wel, dat er toch eenige mededeelingen over zijn; mocht dit het geval zijn, dan houd ik mij aanbevolen voor inlichtingen. Mochten die er echter niet zijn, dan beschouw ik dit als bewijs, dat de lading zoo eenvoudig mogelijk is, dat er niet zulk een nadruk op de laadoefeningen gelegd behoeft te worden, als in het S. V. I. geschiedt.

Ik dank X. intusschen voor de gelegenheid, mij geboden, het minder duidelijke in mijn artikel te kunnen verduidelijken.

In tegenstelling met X., die telkens „de Heer G. K.” schreef, heb ik hiervoor „X.” geschreven, daar de persoonlijkheid in X. zoozeer schuilt gaat, dat „de heer X.” mij eenigszins vreemd in de ooren klonk. Het is dus geen gebrek aan hoffelijkheid. ¹⁾

Thans mijn wederwoord aan den Heer E. R. B.

Dat ik den Heer E. R. B. in de tweede plaats beantwoord en ik hem dus hier en daar naar mijn wederwoord aan X. moet verwijzen, is niet het gevolg van een lager schatten van zijn repliek, het tegendeel is waar, maar alleen een gevolg van de volgorde der stukken in den Mil. Spectator. Tevens heeft de Heer E. R. B. mijne bedoeling beter begrepen en is zijne bestrijding niet zoo principieel, waardoor het mij beter voorkwam X. het eerst bescheid te geven.

¹⁾ Daar dit niet de opleiding, maar de waardeering der schoten betreft, schrijf ik het volgende in een naschrift. X. vindt het zoo mooi, dat hij \pm half Augustus op 150 M. gemiddeld 47 schiet. Deze uitkomst verbeter ik met mijne compagnie na drie dagen oefening op elken gewilden afstand, door binnen anderhalve seconde een misschot te schieten, dan zal de gemiddelde waardeering 45 zijn. Ook dit bezwaar der waardeering wordt door mijne methode voorkomen, daar de tijd vast is en slechts het trefcijfer telt.

Nogmaals herhaal ik, mijne bedoeling is, de nieuwe schietopleiding minder tijdroovend en dus minder vervelend te maken, door den man bij iederen aanslag, dien hij verricht, tot de hoogste geestelijke en lichamelijke inspanning te prikkelen, waardoor iedere aanslag, die gedaan wordt, het tienvoudige (bij wijze van spreken) van zijne waarde krijgt, en ik ben vast overtuigd, dit te bereiken, door de lijntjes bij de voorbereidende en de vaste schijven bij de marga-oefeningen te vervangen door kortstondig zichtbare doelen (3, 2 en 1 seconde, naarmate van geoefendheid en afstand).

Hoe de resultaten met deze methode van schietopleiding zullen zijn, kan ik niet met cijfers aantonen. Tijdens de instructie 1907, ontdekte ik de bezwaren tegen het S. V. I. en kon mij toen eerst de vraag stellen, hoe die bezwaren te ondervangen? In Juli vond ik na lang beraad een antwoord op die vraag en kon toen enkel nog constateren, dat de prikkel tot verhoogde inspanning verkregen werd door de schijf, in het antwoord aan X. genoemd.

Ware het S. V. I. niet eene proef, waarover aan het einde van 1907 beslist zou worden, dan had ik kalm de te verkrijgen resultaten van de opleiding van 1908 afgewacht, maar nu kon ik dit niet.

Ad 1. Waar de Heer E. R. B. wel niet gelijktijdige, maar toch *eene zelfde wijze* van uitvoering vordert, kan ik niet met hem medegaan. Ieder individu heeft zijn individueele eigenaardigheden, waardoor hij de eene of andere handeling op eene bepaalde, hem eigen wijze het gemakkelijkst zal verrichten, en daarom ben ik er sterk tegen het individueele in een persoon aan banden te leggen, onder voorbehoud, dat het geen fout is of aanleiding geeft tot minder goede uitkomsten. B.v. het is mij volmaakt onverschillig, of een man bij het schieten in staande houding wel juist een bepaalden afstand tusschen zijne voeten heeft, als hij maar goed schiet; schiet hij niet goed, dan is het de taak van den onderwijzer, om te onderzoeken of eene verandering van dien afstand ook een invloed ten goede kan hebben. Ik zie liever een soldaat buitenmodel met een polstok *over* eene sloot, dan hem model daarin springen; doch altijd onder dit beding, dat de man niet op zulk eene wijze springt, dat hij gevaar loopt een ongeluk te krijgen. En vooral klemt deze eisch te meer, daar juist in hachelijke oogenblikken de natuur boven de leer gaat en de neiging bestaat eene handeling niet volgens de aangeleerde, maar volgens de individueele wijze te doen.

De tegenwerping, dat de handeling zóó automatisch moet worden aangeleerd, dat zij tot eene tweede natuur wordt, lijkt afdoende, maar is het bij nadere beschouwing niet, daar bij een vier- of achtmaandschen oefeningstijd met een daaropvolgend groot verlof tot 15 jaar toe, de natuur wel hare rechten zal hernemen. *Automatisch* handelen is uitstekend, maar dan zoo eenigszins mogelijk een *automatisch „natuurlijk”* handelen. Wat onder dit „zoo eenigszins mogelijk” verstaan moet worden, heb ik boven aangegeven.

Het hinderen van nevenlieden tel ik niet als bezwaar, daar het vuurgevecht bijna uitsluitend in tirailleurformatie gevoerd zal worden.

Ad 2. Het vuren op commando is geen oorlogs-, maar binnenlandsche onlustenvuur, na 1903 weder in onze reglementen opgenomen (hierbij het punt in onze vroegere reglementen, waar het terloops vermeld was, weggedacht), en heeft als zoodanig geen invloed op de opleidingsmethode tot oorlogsschutter.

De kortstondig zichtbare schijf leert den schutter zelfbeheersching, daar hij bij een niet goeden aanslag, door het verdwijnen der schijf en *niet* op het commando van den onderwijzer, de handeling van door-drukken moet onderbreken.

Ad 3. Neen, ik ben het volstrekt niet eens, dat — daar de eischen, waaraan een legerschutter te voldoen heeft, hooger staan, dan die, welke voor een willekeurig jager gelden — de schietopleiding voor den eerstgenoemde eene *andere* „moet” zijn, maar wel, dat aan die opleiding meer tijd moet besteed worden, om aan die hooger staande eischen te voldoen. De Heer E. R. B. zou gelijk hebben, als een jager aan andersoortige eischen moest voldoen; niet, nu het lagere eischen zijn.

Zoo „spoedig mogelijk” wil natuurlijk zeggen, dat den man eerst „gewezen” en verklaard is, wat hij te doen heeft, en hij bewezen heeft deze handelingen te begrijpen (ik beveel den Heer E. R. B. aan de 3e en 4e alinea op blz. 689 van den vorigen jaargang nog eens aandachtig na te lezen), hetgeen voor normale jonge mannen hoogstens 5 à 10 minuten vordert (eigen ondervinding).

Gevaar bestaat er in het geheel niet, indien de man opgelegd schiet en de onderwijzer vlak bij den schutter staat, om zoo noodig in te grijpen, vooral niet als de onderwijzer het wapen zelf laadt en in de rust stelt.

Door het opgelegd schieten wordt tevens aan het bezwaar van te weinig ontwikkeling der armspieren te gemoet gekomen, bovendien heb ik in mijn artikel gymnastische voorbereiding niet veroordeeld.

Het bezwaar der te geringe resultaten moet men ondervangen, door de doelen grooter en de afstanden kleiner te nemen.

Waar E. R. B. de eerste schoten met scherp, als proef op de som, wenscht voor de methode van opleiding voor een zeker individu, daar is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat de proef bewijst, dat de opleiding niet gedeugd heeft, dat alles te vergeefs was. Bij mijne methode krijg ik iederen dag eene proef, E. R. B. krijgt eerst na zes of acht weken bewijzen van de al of niet deugdelijkheid van de opleiding van een zeker individu. E. R. B. kan zes of acht weken fouten hebben laten voortwoekeren, ik hoogstens één of twee dagen.

Het laden leert de man niet vanzelf, dat ben ik met E. R. B. eens, maar veel tijd behoeft men er niet aan te besteden, sneldressuur is hierbij volstrekt niet schadelijk. De vraag is slechts, moet met het oog op de zenuwstorende invloeden van het gevecht, de automatische lading

geleerd worden, en voor het antwoord hierop verwijs ik den Heer E. R. B. naar mijn antwoord aan X.

En waarlijk hier vind ik in E. R. B.'s artikel weer de zelfde ongerijmdheid als bij X., ja, hij maakt het nog erger, door leeren schieten met leeren lezen gelijk te stellen; erger, omdat bij schrijven ten minste nog eene spierbeweging (oogspier buiten rekening gelaten) gevorderd wordt. Hoewel ervan overtuigd, dat deze alinea E. R. B. uit de pen gegleden is, zie ik mij toch genoodzaakt, het ongerijmde van deze stelling aan te toonen, opdat niet door zijne boeiende wijze van schrijven anderen wellicht op een dwaalspoor gebracht worden, vooral daar de slotzin van de alinea luidt: „Hoe kort de opleidingstijd ook is, moet men *logisch* te werk gaan” (cursiveering van mij).

Het alfabet telt 26 letters; men heeft schrijf- en drukletters, dus 52 letterteekens; wij bepalen ons echter tot ééne van beide soorten. Nu is het een bekend feit, dat naarmate het aantal dingen, die men in het geheugen moet prenten, grooter wordt, aan het geheugen zwaardere eischen worden gesteld, doch deze laatste in sterkere mate toenemen, dan het aantal te onthouden zaken. Reeds uit dit oogpunt is de gelijkstelling van het in het geheugen opnemen van het 26 letters rijke alfabet met het onthouden der weinig talrijke handelingen, die een schutter verrichten moet, om van de houding van vaardig tot die van doorgedrukt te komen, eene ongerijmdheid.

Doch er is meer: de letterteekens hangen als los zand aan elkaar, de te verrichten handelingen bij het schieten vormen als het ware een geheel; weder een factor, die eene gelijkstelling voor het aanleeren ongeoorloofd maakt.

Verder bestaat er voor ons verstand, of ten minste voor dat der scholieren geen begripsverband tusschen het letterteeken en den klank A, daar geen onderwijzer het in zijn hoofd zal halen om hun te leeren, dat A vroeger Alpha heette en α geschreven werd en dat dit letterteeken vroeger zoo: A geschreven werd en de ruwe teekening van een stierekop is, hetgeen Alpha dan ook beteekent. Dat begripsverband bestaat echter wél tusschen: midden bovenkant vizierkeep-bovenkant korrel-onderkant zwart in eene lijn zien en richten.

En ten slotte bestaat er bij het schieten slechts ééne combinatie dier handelingen, terwijl de combinaties der letterteekens bij het lezen zeer groot zijn.

Hiermede is het ongerijmde der gelijkstelling voldoende aangetoond.

X. verwees mij naar het boekje van den Belgischen Kapitein BREMER „Le tireur sur le champ de bataille”, en ook die schrijver zegt op blz. 50: „Après une ou deux séances préliminaires d'exercices de pointage, . . . on passera au tir avec la cartouche à charge réduite”. En ik kan verzekeren, dat ik zijn artikel eerst één dezer dagen onder de oogen kreeg, mijne conclusie was daarvan geheel onafhankelijk.

Natuurlijk, dat het van de persoonlijke inzichten van den onderwijzer afhangt, wanneer hij het mogelijk acht, dat de leerling kan gaan

schieten. Bij het controleeren, of een man begrepen heeft, wat in den aanslag brengen is, kan men van het touwtje gebruik maken.

Ja, ik ben de sneldressuur toegedaan, omdat ik verrassende resultaten daarmede heb zien bereiken, toen de oude methode nog gevolgd werd. Gaarne geef ik toe, dat dit niet als bewijs voor de deugdelijkheid der sneldressuur bij de nieuwe methode mag worden aangemerkt, doch het is eene aanwijzing, die niet over het hoofd mag worden gezien; vandaar mijn wensch, *niet* om de door mij aangegeven methode in te voeren, maar om die aan eene proef te onderwerpen. Zelfs heb ik de mogelijkheid niet uitgesloten, dat aan mijne methode fouten kleven (zie slotalinea van mijn artikel).

En ten slotte dit nog, om elke misvatting te voorkomen of uit den weg te ruimen: het laden, ontladen, enz. is een deel der schietopleiding, dat ik in mijn vorig artikel uitgeschakeld heb; mijn doel was eene kortere en m. i. betere methode aan te geven, tot het aanleeren van de handelingen, vereischt, om van uit de houding vaardig tot die van doorgedrukt te komen.

G. K.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

Amerika (Ver. St. v. N.-): Boodschap van ROOSEVELT betr. leger en vloot, N. M. B., N°. 2. Veld-, belegerings- en kustgeschut, Mitt., N°. 1.

België: Electr. aut. schijven, Jahrb. A. u. M., Febr.

Bulgarije: Torpedobooten. Machinegew., Jahrb. A. u. M., Febr.

Duitschland: Proeven met lastautomobielen. Luchtscheepvaart, Strefleur, Jan. Vestingbouw in 1908, N. M. B., N°. 5. Recruteering in 1906, Int. Rev., Febr. en Rev. mil., Febr. Soldij van den soldaat, N. M. B., N°. 6. Vorderingen der motor-luchtscheepvaart. De reddingsboot „Oberelbe” voor onderzeebooten. Proeven met karabijnen bij de veldart., Jahrb. A. u. M., Febr. Bevorderingstoestanden einde '07, Strefleur, Febr. Proeven met een nieuw oefeningsprojectiel, N. M. B., N°. 7.

Engeland: Machinegew. FITZGERALD, N. M. B., N°. 4. Manoeuvres 1907, Int. Rev., Febr. Oorlogsbegrooting '07—'08, Rev. mil., Febr. Een z. g. geruischloos vurend Maxim-geweer, N. M. B., N°. 7.

Frankrijk: Het groote aantal te oude generaals, N. M. B., N°. 3. Machinegeweren, N. M. B., N°. 4. Maatstaf voor lichamelijke geschiktheid. Allg. Schw. M. Z., N°. 4. De nieuwe kaderwet (uitvoerig), Int. Rev., Febr. en Strefleur, Febr. Capitulanten bij de cav., M. Woch., N°. 18. Stations voor telegr. Het betrekken van materieel en fabriekaten uit Duitschland. De M. v. O. PIQUART over de bewapening van het leger. De M. v. M. THOMSON over het projectiel-materiaal, Jahrb. A. u. M., Febr. Art. en techn. troepen. Mitr. en machinegew. Proeven met draagbaar gereedschap, Mitt., N°. 2.

Griekenland: Proeven met veldgeschut, Jahrb. A. u. M., Jan.

Italië: Het nieuwe bevorderingsvoorschrift, Int. Rev., Febr. De nieuwe recruteeringwet, Rev. mil., Febr.

Japan: Vlootuitbreiding. Versterking van Formosa, Jahrb. A. u. M., Febr.

Oost-Hong.: Machinegew. afd., Strefleur, Jan., N. M. B., N°. 4, en K. Z., N°. 2. Klapschijven, Strefl., Jan. Rijwieltgeweer. Budget 1908, Int. Rev., Febr. Machinegew. en keukenwagens bij de laatste manoeuvres, Jahrb. A. u. M., Febr. Reorganisatie der artillerie, Rev. mil., Febr.

Portugal: Legersterkte en samenstelling, N. M. B., N°. 1.

Rumenië: Versterking van Boekarest, Jahrb. A. u. M., Jan.

Rusland: Oorlogsbegr. 1908, N. M. B., N°. 4. Onderscheidingen aan Mil. Spect. 1908.

art. afd. (vervolg) en aan technische troepen, Mitt., N°. 1. Capitulanten. Nieuwe uniformen, Int. Rev., Febr. Stations voor draadl. telegr. Het leger in 1907, Jahrb. A. u. M., Febr. Cavalerie. Nieuwe uniformen, Streffleur, Febr.

Spanje: Gegevens nieuw veldgeschut, Int. Rev., Jan. Stations voor radio-telegrafie. Verwapening veldartillerie, Rev. mil., Jan.

Turkijë: Aanschaffing van machinegew. en geweren. Nieuwe bew. veldart., Mitt., N°. 12. Organisatie machinegew. afd. Veranderingen in den dienstplicht, Streffleur, Febr.

Zweden: Ontwerp-legerwetten, N. M. B., N°. 6.

Zwitserland: Oorlogsbegrooting 1908, Rev. M. S., Jan., en Rev. mil., Febr. Het nieuwe inf. reglement, Rev. M. S., Jan.

Algemeen: Pantsering en snelheid van oorlogsschepen. Luchtscheepvaart in den zee-oorlog. Levering en beproefing van Portlandcement. Uitkomsten van proeven met beton, Mitt., N°. 12. Prijsrijden tusschen Duitse en Oost-Hong. officieren, Kav. Mon., Jan. De moderne pantserkruiser, Streffleur, Jan. Over luchtscheepvaart, Mitt., N°. 1. Fotografie van projectielen, Schw. A. u. G., Jan. Vestingwerken aan de Fransch-Ital. grens, Int. Rev., Febr. Cavaleristisch nieuws uit verschillende landen. Tegen den 2-jarigen dienstitijd der cavalerie, Kav. Mon., Febr.

Algemeen: Pantsering en snelheid van oorlogsschepen. Luchtscheepvaart in den zee-oorlog. Levering en beproefing van Portlandcement. Uitkomsten van proeven met beton, Mitt., N°. 12. Prijsrijden tusschen Duitse en Oost-Hong. officieren, Kav. Mon., Jan. De moderne pantserkruiser, Streffleur, Jan. Over luchtscheepvaart, Mitt., N°. 1. Fotografie van projectielen, Schw. A. u. G., Jan. Vestingwerken aan de Fransch-Ital. grens, Int. Rev., Febr. Cavaleristisch nieuws uit verschillende landen. Tegen den 2-jarigen dienstitijd der cavalerie, Kav. Mon., Febr.

Boekaankondiging.

Legervorming en legerorganisatie, in verband met herziening van de Militie- en Landweervetten, door W. J. J. HASSELBACH, Kapitein der Infanterie, Leeraar M. O. Staatswet. en Geschiedenis. *Haarlem*, 1907. VINCENT LOOSJES.

De S. van bovenstaande, zeer lezenswaardige studie bespreekt achter-eenvolgens de legervorming en de legerorganisatie.

Het eerste deel bevat eene scherpe veroordeeling van het *volksleger*, als stelsel van legervorming, omdat het is: eenzijdig democratisch, overdreven civilistisch, militair ondoelmatig, financieel onbereikbaar, economisch drukkend en sociaal storend; daarentegen acht de S. het bestaande *kader-militie-stelsel*, dat vatbaar is voor geleidelijke ontwikkeling overeenkomstig de evolutie van den geest des tijds, in beginsel het meest geeigend in eene constitutioneel-monarchale staatsorganisatie. Hoewel het voorafgaande niet zou behoeven uit te sluiten, dat — ten gevolge van voldoende evolutie — het kader-militiestelsel ten slotte zeer dicht tot het volksleger zou naderen, is er toch, volgens S.'s betoog, eene grens voor die evolutie, omdat hij het volksleger onnoodig sterk acht; „uit een militair oogpunt hebben wij geen leger van 400.000 man noodig”. „De sterkte van een leger moet evenredig zijn aan zijn doel en de uitgebreidheid van het operatietooneel, waarover het beschikt; en niet sterker.” Deze stelling onderschrijven, wij niet: voor zijn doel toch, kan ons leger zeker voorloopig niet te sterk zijn, waar wij door „Millionenheere” omgeven zijn, terwijl de sterkte van het leger wel de uitgebreidheid van het operatietooneel daarvan bepaalt, maar niet het (?) operatietooneel de sterkte van het leger. O. i. wordt de sterkte van het leger dan ook bepaald door een compromis, dat tusschen de militaire, de economische en de financieele eischen gesloten wordt.

Naast *persoonlijken dienstplicht* en *kaderplicht* wenscht S. als sluitsteen van het kader-militiestelsel *algemeenen dienstplicht*; tot dezen laatsten wil hij echter geraken door invoering van een stelsel van bewuste keuze uit hen, die den dienstplichtigen leeftijd bereiken op grond van hunne fysieke gesteldheid, omdat alleen daardoor verhooging van de *qualiteit* van het jaarlijksch contingent verkregen kan worden.

Met deze opvatting van het begrip algemeenen dienstplicht, de zelfde, die men bij sommige voorstanders van de afschaffing der loting aantreft, kunnen wij ons niet vereenigen. Niet, dat wij er bezwaar tegen hebben, de keuringseischen zooveel hooger te stellen, dat alleen zij in het leger worden opgenomen, die inderdaad tegen de vermoeienissen er en ontberingen van den militairen dienst bestand zijn, mits men het slechts over eens is, dat men daardoor alleen het begrip algemeenen dienstplicht niet verwezenlijkt heeft. En evenmin zou men dit doen, wanneer men eene soort selectie kon toepassen (waartegen in de practijk, met het oog op de eischen der billijkheid, ontzaglijke bezwaren zouden rijzen), waardoor alleen een willekeurig aantal *meest geschikt* werd ingelijfd, en men zou wanen den algemeenen dienstplicht te hebben ingevoerd, omdat de overigen — behalve de vrijgestelden en uitgesloten — allen afgekeurd waren. Op die wijze ware invoering van algemeenen dienstplicht niet meer dan een woordenspel.

Tot welke vreemde consequenties deze methode der selectie leidt, moge b.v. hieruit blijken, dat S., aannemende, dat onder zijn uitgelezen miliciens zich toch zwakke broeders kunnen bevinden, eene lijst van eventueele plaatsvervangers opmaakt voor hen, die van de aanvankelijk aangewezenen uitvallen. Deze plaatsvervangers behooren noodwendig tot de aanvankelijk minderwaardig gekeurden, d. z. dus feitelijk afgekeurden; anders toch, had men ze in het stelsel van algemeenen dienstplicht moeten inlijven, zoodat men in dit stelsel de kans loopt of feitelijk afgekeurden te moeten inlijven, of — als er geen voldoende aantal vacatures komt — geschikte personen niet in te lijven.

Voor hen, die niet tot den dienst met de wapenen verplicht worden, bepleit S. met klem het instellen van eene weerbelasting.

Op de bekende gronden veroordeelt S. het voorbereidend militair onderricht: zware lasten, weinig resultaten voor deelnemers, onderwijzers en voor den Staat zelf. In stede daarvan wenscht S. verplichte gymnastische oefeningen op alle lagere en middelbare scholen en op de gymnasiën, en wél *verplichtend*: orde-oefeningen, springen en klimmen, alles in de open lucht, en *facultatief*: sportspelen, waaronder in de eerste plaats het voetbalspel. Zij, die de lagere school alleen bezoeken, oefenen niet langer dan tot het 13e jaar. Achten wij de hier aangegeven verplichte oefeningen niet voldoende, een niet minder groot bezwaar achten wij verbonden aan den grooten hiaat, die tusschen den school- en dienstplichtigen leeftijd bestaat en die zeer zeker voor het overgroot deel der miliciens het nuttig effect der aanvankelijk verkregen gymnastische ontwikkeling wel niet zal doen *verloren* gaan, maar toch aanmerkelijk zal doen verminderen. En toch, wil men ooit komen tot verkorting van eerste-oefeningstijd, dan moet hierin het aequivalent niet alleen gezocht, doch gevonden worden.

Nochtans wordt de eerste-oefeningstijd door S. op 6½ maand gesteld; met den zelfden datum van opkomst als thans, omdat dan de voor de oefening bestaande gunstige weersomstandigheden behouden blijven

(de maanden October en November zijn, als zeer regenachtig, voor oefenen z. i. minder geschikt). In dien zelfden tijd kan, *bij den troep*, de kaderopleiding voor de lagere rangen afgeloopen zijn, — mits de opleiding voor elken rang *rechtstreeks* zij en men slechts vroeg genoeg de scheiding tot stand brengt tusschen de in lichaamsontwikkeling, intellectueel en in karaktereigenschappen hooger staanden, dat zijn dus de tot kadervorming, als het ware, aangewezenen, en de overige miliciens. Voor de aspirant-militie-officieren zal nog een wintercursus van 3 à 4 maanden noodig zijn; de opleiding kan aan eene kaderschool of aan een afzonderlijken cursus geschieden. Kaderplicht, als de consequente aanvulling van den persoonlijken dienstplicht wordt voorgestaan.

S. wenscht *drie* herhalingsoefeningen te behouden, een kortere duur daarvan ware echter te overwegen, waartegenover de 2^e herhalingsoefening der landweer op 20 dagen zou zijn te stellen. Deze laatste regeling schijnt ons zeer weinig aanbevelenswaardig toe; als men bedenkt, welke groote bezwaren aan opkomst onder de wapenen op ouderen leeftijd verbonden zijn, dan zal men hierin den S. niet licht bijvallen.

Wanneer de onderaanvoering tot en met den rang van luitenant toevertrouwd wordt aan het militiekader, dan heeft men door het beroepskader slechts te voorzien in de behoefte aan instructeurs en administrateurs. De laatstgenoemden zullen wel op de tegenwoordige sterkte gehandhaafd dienen te blijven; als instructeurs worden noodig geacht 1 sergeant per sectie of, bij ontstentenis van één der sergeanten, 1 sergeant per 2 sectiën (korporaal-vrijwilligers vervallen, opleiding tot sergeant in 2 jaar ¹⁾ aan eene kaderschool. Met deze sterkte aan kader kan worden volstaan, omdat de compagnie geen andere oefeningen houdt, dan die, waartoe ééne sectie op oorlogssterkte geschikt is. Voor oefeningen in grootere verbanden worden afdeelingen samengevoegd. Per compagnie zouden dus voor de instructie noodig zijn: 1 luitenant, 1 sergeant-majoor en 4 sergeanten. Vóór alles is voor dit kader opleiding tot meerdere zelfstandigheid noodig, opdat de opgedragen taak met lust en toewijding vervuld wordt en niet onnoodig krachten, door voortdurend elkander controleeren, verspild worden. De S. komt aldus voor 48 bataljons tot eene besparing van 192 luitenants, 528 sergeanten, 1728 korporaals en 384 tamboers. Alle employementen zouden door gepensioneerde onderofficieren of door burgers worden vervuld.

Voor dekking der mobilisatie wenscht S. of gecombineerde afdeelingen van cavalerie met rijdende artillerie of wielrijders met mitrailleurs of wel beide. Deze afdeelingen, in hoofdzaak wielrijders en mitrailleurs, moeten in vreedestijd aanwezig zijn — de laatste —, of binnen eenige uren geformeerd kunnen worden — de eerste. Bovendien moeten de (?)

¹⁾ 1 jaar opleiding aan de school, 6 maanden gedetacheerd bij den troep, 6 maanden dienst als aspirant-sergeant.

grensgarnizoenen binnen weinige uren gemobiliseerd kunnen zijn om tot ruggesteun van evengenoemde afdeelingen te strekken.

De taak der cavalerie wordt beperkt tot ophelderings- en verkenningdienst; de rijdende artillerie zou als eene soort verplaatsbare artilleriereserve toegevoegd moeten worden aan de ruggesteun-gevende infanterie. De gegeven oplossing laat, niettegenstaande in het tweede gedeelte eene nadere toelichting gegeven wordt, nog ruimte voor verscheidene vragen.

Voor huishoudelijke diensten en onderhoud van materieel rekent S. op hen, die vrijwillig hun eerste-verblijf onder de wapenen willen verlengen; wij gelooven, dat het niet goed is op deze tot dusverre nagevoeg niet gebleken neiging een stelsel te bouwen.

De S. wijdt eene opzettelijke bespreking aan het o. a. bij de behandeling der begrooting voor 1908 in de Tweede Kamer aangegeven middel om, door opkomst der lichting in 2 gedeelten, te ontkomen aan de bezwaren, welke om verschillende redenen verbonden geacht worden aan de, op sociale en economische gronden gewenschte, beperking van het blijvend gedeelte bij de onbereden Wapens. Hetzij men de opkomst der lichting zou doen plaats hebben bij alle divisien in twee gedeelten, dan wel bij elke divisie in haar geheel, doch bij de eene helft der divisien op een ander tijdstip dan bij de andere helft, tegen beide stelsels meent de S. zijn stem te moeten verheffen. Allereerst wijst hij er daarbij op, dat de tijdstippen van opkomst der beide halve lichtingen hoogstens 3 resp. 2 maanden over elkander reiken en acht hij 2 maanden oefening te kort om te kunnen zeggen, dat men, na verloop van dien tijd, *geoeffenden* ter beschikking heeft. Bij opkomst der lichting in haar geheel bij elke divisie, doch bij de divisien op verschillend tijdstip, wijst hij er op, dat dan telkens een zeker deel van het land gedurende geruimen tijd van geoeffende troepen ontbloot is en men dus ook dan het gewenschte doel niet bereikt. Voorts vestigt S. de aandacht op het ongunstige winter-jaargetijde met het oog op de oefeningen; de onmogelijkheid om de helft der lichting aan de najaarsoefeningen te doen deelnemen; het gemis aan tijd voor de vorming van beroepskader en de te groote inspanning, die in het eerstgenoemde stelsel van het vaste kader geëischt wordt. Bij dit stelsel zou bovendien verkorting van den eersteoefeningstijd onmogelijk blijken; werd deze b.v. 6½ maand, dan zouden, bij eene verdeling der lichting in 3 gedeelten, de tijdstippen van opkomst wel 2½ maand (de S. meent op grond van eene, naar ons voorkomt, onjuiste berekening 3¼ maand) over elkaar kunnen grijpen, doch, afgezien van alle andere bezwaren, zouden dan de effectieven beslist te klein worden. Op die gronden acht S. de hier besproken stelsels niet doeltreffend.

Wenscht men dus op grond van staatkundige overwegingen een blijvend gedeelte, dan wil hij daarin voorzien door 2400 (*vrijwillig* onder de wapenen blijvende?) miliciens, op ééne plaats (Amersfoort) samengebracht en daar ingedeeld in 3 bataljons à 800 man. Voor de encadreering dezer bataljons wordt gebruik gemaakt van personeel der

reserveformatiën, omdat zoodra de nieuwe lichter onder de wapenen komt, niet meer over het personeel der in vreedstijd geformeerde afdeelingen beschikt zou kunnen worden. Van deze afdeelingen zou tevens ten behoeve van de kaderopleiding gebruik gemaakt kunnen worden.

De door S. ontworpen legerorganisatie berust op de volgende beginselen: Er is één leger van 12 jaarklassen, sterk 178.000 man, met ééne legerreserve van 3 jaarklassen, sterk 35.000 man. De jaarlijksche lichter telt 18.400 man. Het leger op voet van oorlog wordt verdeeld in een veldleger van ruim 102.000 man en in een bezettingsleger van 67.000 man (zie hieronder). De militie der bezettingstroepen en van de mitrailleur-, wielrijder-, grens- en kustbewakingsafdeelingen wordt in de eerste plaats gelocaliseerd, daarna die der overige afdeelingen zoo veel mogelijk.

De jongste zeven jaargangen der infanterie vormen de actieve bataljons, de daaropvolgende vijf de inactieve (in oorlogstijd op te richten) bataljons en de oudste drie de aanvullingsreserve; de andere Wapens worden op oorlogsterkte gebracht uit zooveel lichten, als daartoe noodig zijn, de overige lichten gaan dadelijk naar den landstorm over.

Het veldleger op voet van oorlog bestaat uit: *a.* 6 divisien, elke à 15 bataljons infie., 2 eskadrons cavie., 2 compagnieën wielrijders, 4 mitrailleurafdeelingen à 4 geweren, 1 regiment veldartie. à 3 afdeelingen à 4 batterijen à 4 stukken of totaal 48 stukken en 1 compie. veldpioniers; *b.* eene cavaleriebrigade van 12 eskadrons (waarvan er 6 voorloopig van de divisie-cavalerie genomen zijn) en 2 batterijen rijdende artillerie en *c.* 2 eskadrons ordonnansen, benevens de noodige staven en hulpdiensten.

De bezettingstroepen tellen o. a. 36 bataljons infie., bestaande uit manschappen, die aanvankelijk bij het veldleger geoefend worden en ook een deel hunner herhalingsoefeningen daarbij, de andere echter bij den bezettingsdienst volbrengen; zij worden bij mobilisatie tot afzonderlijke bataljons vereenigd.

Voorts wenscht S. een landstorm, waarvan het gewapende deel, bestaande uit hen, die te voren gediend hebben, b.v. 16^{en} tot en met 20sten jaargang, bestemd wordt voor etappediens, grens- en kustbewaking.

Dit tweede, niet minst belangrijke deel van S.'s werk had o. i. aan duidelijkheid kunnen winnen, indien, bij de bewerking daarvan, de S. eene andere methode gevolgd had. Door te gelijker tijd te willen aangeven en de algemeene beginselen, welke naar S.'s meening bij de legerorganisatie op den voorgrond moeten staan, en de fouten, welke onze tegenwoordige organisatie z. i. aankleven, en de in plaats daarvan door hem voor ons gewenschte organisatie der levende strijdkrachten, gaat het overzicht, van hetgeen S. wil bereiken, min of meer verloren; blijkt althans niet duidelijk meer.

Zooals uit het voorafgaande reeds voortvloeit, wenscht S. geen bestending van de landweer en zulks, naar het ons voorkomt, voornamelijk op grond daarvan, dat nu (jongere) lichtingen der militie tot depottroepen bestemd worden, terwijl (oudere) lichtingen van de landweer bij het leger te velde zullen optreden. Ons schijnt dit bezwaar overkomelijk, waar zooveel andere goede redenen juist voor eene handhaving der landweer, als zoodanig, kunnen aangevoerd worden, en waarbij men voor kust- en grensbewaking althans niet tot den landstorm de toevlucht zal behoeven te nemen. De in de 2^e alinea van art. 5 der landweerwet, voorkomende bepaling, dat de 4-maanders, in de landweer tredende, de depots zullen vormen, terwijl zij in de militie tot de veldtroepen gerekend worden, geeft S. aanleiding tot eene uitvoerige beschouwing. O. i. had deze achterwege kunnen blijven, omdat wij die alinea in zooverre als een lapsus beschouwen, dat, bij de veranderde beteekenis van de 4-maanders in de militiewet, men in der haast verzuimd heeft, daarmede ook in de landweerwet rekening te houden en zóó de, *aanvankelijk* juist gedachte, bepaling omtrent de depots der landweer in stand is gebleven.

Wij moeten voorts opmerkzaam maken op eene — als wij het betoog althans goed begrepen hebben — door S. begane vergissing (zie blzn. 126—128), doordien hij abusievelijk de wet, bedoeld in art. 185 G.W., beschouwt heeft als de zelfde wet, waarvan in art. 110 M. W. sprake is, en hij bovendien geen rekening heeft gehouden met art. 6 M. W. Het z.g. mobiliseeren geschiedt uitsluitend op grond van art. 185 G.W., de in dat art. bedoelde wet beoogt het geven van de sanctie der Volksvertegenwoordiging aan het besluit der Regeering; de oproeping volgens art. 110 M. W. geschiedt *niet* in geval van mobilisatie, doch in die gevallen, waarin het onder de wapenen hebben van eene grootere troepenmacht, dan volgens de artt. 107/109 onder de wapenen is, door de Regeering noodig geoordeeld wordt. Dit art. 110 geeft dus eene absolute bevoegdheid aan de Regeering; alleen wanneer zij de opgeroepen lichtingen langer dan 6 weken onder de wapenen wenscht te houden, behoeft zij de goedkeuring der Volksvertegenwoordiging. Daarentegen opent art. 6 M. W. (en ook art. 7 L. W.) in de 2^e alinea de mogelijkheid om de dienstplichtigen bij militie en landweer in geval van oorlog of andere buitengewone omstandigheden bij de wet tot langeren dienst te verplichten. Hierbij wordt o. i. minder beoogd daarvoor versterking van het leger te verkrijgen, dan wel te voorkomen, dat men tijdens den oorlog manschappen, die bij de troepen zijn ingedeeld, zou moeten ontslaan, wat natuurlijk zeer ongewenscht zou zijn.

Bij de bespreking der organisatie vestigt S. niet ten onrechte de aandacht op de ongunstige verhouding, waarin volgens onze tegenwoordige organisatie de bereden artillerie tot de infanterie voorkomt, eene verhouding, welke *zeer* ongunstig wordt (1,64 per 1000 man), wanneer men behalve de infanterie van het veldleger ook de bataljons landweer-

infanterie in rekening brengt. In verband hiermede bepleit S. met klem voor zijn veldleger van ongeveer 120.000 man een aantal stukken van 324, gevende alzoo 2,7 stukken op 1000 man.

Het spreekt wel vanzelf, dat wij in het voorgaande slechts enkele punten van S.'s betoog hebben kunnen aanroeren; naar wij hopen intusschen genoeg om de bijzondere aandacht der lezers van dit Tijdschrift op deze studie te vestigen en hen tot eene bestudeering daarvan op te wekken. Naast veel, waarmede menigeen niet zal kunnen instemmen, zal men ook veel aantreffen, dat de overdenking zeer waard is.

Ter aankondiging ontvangen.

Het Korps Zee-officieren der Koninklijke Nederlandsche Marine in het verledene, het tegenwoordige en de toekomst, door W. L. A. GERICKE, Gepens. Vice-Admiraal titulair. 's-Gravenhage, 1908. DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

De beteekenis van de instelling der Verlofs-officieren, door W. E. VAN DAM VAN ISSELT. (Overdruk uit Mavors.)

Nederlandsche Militaire Bond voor Lichamelijke Opvoeding.

Wij vestigen hierbij gaarne de aandacht onzer lezers op de onlangs, onder bovenstaanden naam, opgerichte Vereeniging, welke zich ten doel stelt de lichamelijke opvoeding van het volk in al zijne lagen te helpen bevorderen, en welke er daardoor krachtig toe kan bijdragen de weerbaarheid, in den meest uitgebreiden zin, van het Nederlandsche volk te verhoogen. De Vereeniging tracht het evengenoemde doel te bereiken door het bevorderen van lichaams oefeningen, het houden van wedstrijden in lichaams oefeningen en het verspreiden van gezonde begrippen omtrent de lichamelijke opvoeding.

Het zal wel onnoodig zijn uitdrukkelijk te verzekeren, dat wij deze Vereeniging ten zeerste in den steun van onze lezers aanbevelen.